

številka 1

januar 1981 | letnik 28

rodna gruda slovenija

Lipica

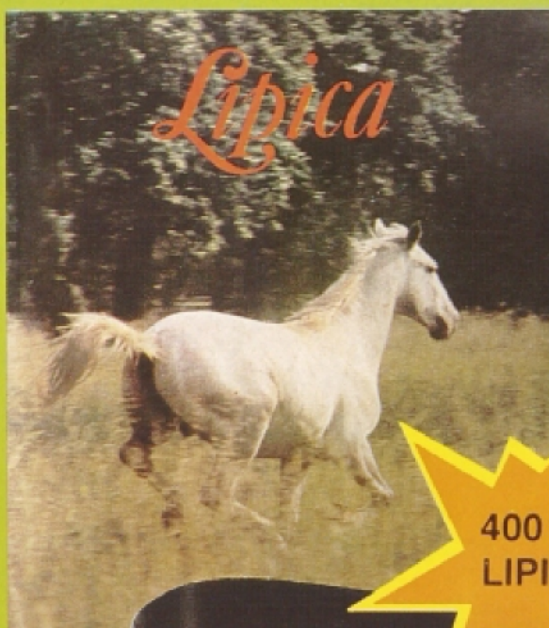
Ob 400-letnici svetovno znane kobilarne Lipica na slovenskem Krasu sta Kobilarna Lipica in založba Mladinska knjiga izdali obsežno in bogato ilustrirano monografijo dr. Milana Dolenca **LIPICA**.

LIPICA

Štiristo let se je oblikovala in utrjevala pasma lipicanskih konj, ki je nastala na trdih kraških tleh. Tako kot je kraški človek znal oblikovati grobi beli marmor v kiparska in arhitektonska dela, ki bogatijo razkošne dvorce širom po Evropi, je znal oblikovati tudi svojega konja v eno najbolj kulturnih pasem na svetu. Tega kraškega belega lepota so cenili že stari Rimljani, ki so mu postavljali celo spomenike, nadvse so ga cenili vladarji in plemiči preteklih stoletij. Dunajski dvor je z njimi razkazoval svojo mogočnost in blišč.

O pisani zgodovini Lipice in lipicancev, o jahanju, jahalnih tečajih in o vseh drugih zanimivostih bisera slovenskega Krasa s čudovitimi belimi konji boste zvedeli vse iz knjige **LIPICA**. Podoživljali boste čisto naravno lepoto. Ko pa boste prišli v Slovenijo, boste s toliko večjim zadovoljstvom obiskali Lipico. Tu boste lahko jahali na belem konju, se vozili s starinskimi kočijami, medtem ko bodo otroci z veseljem skočili na hrbe ljubkih ponijev.

Čaka vas knjiga, v slovenščini ali angleščini ali nemščini, polna lepote - **LIPICA**, pričakuje vas biser Slovenije - Lipica na Krasu!

400 LET
LIPICE

Knjiga velikega formata je vezana v platno in stane 710 dinarjev.

Naročite jo lahko na naslov:
MLADINSKA KNJIGA, Izvojni oddelek,
Titova 3, 61000 Ljubljana, Jugoslavija

M založba
mladinska
knjiga

rodna gruda slovenija

*Revija za Slovence po svetu
 Magazine for Slovenes abroad
 Revista para los Eslovenos
 por el mundo*

Vaša pisma	2
Dogodki	4
Jugoslavija in svet — Obsojeni na poraz	5
Vračanje k zemlji	8
Izbor iz slovenskega tiska	11
Tri desetletja Slovenske izseljenske matice	14
Vezi z rojaki po vsem svetu	16
Po Sloveniji	18
Turistični vodnik	20
Reportaža na vašo željo — Logatec	22
Slovenija v mojem objektivu — foto: Igor Modic	24
Zakladi slovenskih muzejev — »Stara grofija« in celjski grofje	26
Korenine — železarna na Dvoru pri Žužemberku	28
Naši po svetu	30
Vaše zgodbe — Tistega majskega jutra	36
Umetniška beseda — Mitja Vošnjak: Častna pionirska	38
Za mlade po srcu	40
Skozi ameriško džunglo	42
Materinščina, Nove knjige	45

Izdaja
 Slovenska izseljenska matica
 Ljubljana, telefon 061/20-657

Naslov
 61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169
 Slovenija, Jugoslavija
 Telefon uredništva 061/23-102
 Telefon uprave 061/21-234

Glavni in odgovorni urednik
 Jože Prešeren

Urednica
 Jagoda Vigele

Uredniški odbor
 Janez Kajzer, Marko Kern, Jože Prešeren,
 Silvestra Rogelj, Ina Slokan, Mila Šenk,
 Juš Turk, Jagoda Vigele

Izdajateljski svet
 Mitja Vošnjak (predsednik), Mirko Čepič,
 dr. Vladimir Klemenčič, Anna Krasna, Mira
 Mihelič, Ernest Petrin, Drago Seliger, Lenart
 Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec

Oblikovalec
 Peter Žebre

Prevajalci
 Alberto Gregorič (španščina),
 Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)
 Revija izhaja vsak mesec,
 8. in 9. številka izideta skupno.

Tisk
 ČGP Delo, Ljubljana
 Oproščeno prometnega davka po
 pristojnem sklepu št. 421-1/173
 z dne 24. VII. 1973

Letna naročnina
 Jugoslavija 150 din, Avstralija 7 aus. \$, Avstrija
 120 Asch, Anglija 4,50 Lstg., Belgija 260 Bfr,
 Danska 45 Dkr, Finska 35 FM, Francija
 35 FF, Holandija 18 Hfl, Italija 7.000 Lit,
 Kanada 10 can \$, ZR Nemčija 16 DM,
 Norveška 45 Nkr, Švedska 40 Skr, Švica 15 Sfr,
 ZDA — U. S. A. 8 US \$, Južnoameriške države
 8 US \$.

Plačilo naročnine
 Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356
 Devizni račun: 50100-620-010-32002-2818/5
 pri Ljubljanski banki — Plačilo je možno
 tudi po mednarodni poštni nakaznici ali
 s čekom, naslovljenim na »Slovenska
 izseljenska matica« v priporočenem pismu.
 Poština plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Slika na naslovni strani:
 Srednji vrh nad Gozd Martuljkom
 Foto: Ančka Tomšič

PO 2997/1981

»Matica je tista ustanova v domovini, kjer se pogovoriš po domače, kot s svojim človekom,« mi je pred nekaj tedni dejal v pogovoru eden od organizatorjev nekega slovenskega društva v Belgiji. Te besede so se mi zdele kot eno izmed največjih priznanj, kar jih je naše društvo prejelo za svoje delo. Občutil sem, da so naši ljudje po svetu razumeli smisel našega dela. Rojak, s katerim sem se pogovarjal, me je ponovno potrdil v prepričanju, da si ljudje v medsebojnih stikih želimo predvsem odkritih pogovorov, da ne maramo zgolj strogo uradnih osebnosti. In namen in želja naše matice je bil ves čas od ustanovitve prav takšen. Ko v teh dneh proslavljamo jubilej Slovenske izseljenske matice, si večina izmed nas želi, da bi tudi ta dogodek pomagal pri nadaljnjem utrjevanju naših vezi. Na nekaj naslednjih straneh boste našli nekaj kratkih zapisov in fotografij, posvečenih temu našemu jubileju. Na nekaj fotografijah smo se vam tudi predstavili na svojih delovnih mestih. Tu se tudi najpogosteje srečujemo, ko nas med obiskom domovine obiskujete z namenom, da bi poravnali naročnino za našo revijo, za koledar ali pa preprosto zato, da bi se pogovorili z ljudmi, katerih osnovna skrb je negovanje vsakršnih stikov s Slovenci po svetu. Verjemite mi, da je to včasih precej zapleteno delo, pogosto pa tudi izredno prijetno. Ljudje, ki imamo kakršnekoli težave, smo včasih veseli že ob tem, ko vidimo, da nas je nekdo brez slabe volje pripravljen poslušati in hkrati pomagati pri razreševanju problemov s preprostimi nasvetom. V nekaterih pogledih deluje naša matica podobno kakor številna slovenska izseljenska društva po svetu. Narava našega dela je torej sorodna in prav v tem slutim tudi obet za prihodnost. Z uradniki, z ljudmi, ki ti v nobenem primeru ne dovolijo najmanjšega vpogleda v svojo zasebnost, se je pač težko pogovarjati odkrito, po domače. **Jože Prešeren**

Priznanja

Med obiskom v domovini sem prek televizije z zanimanjem sledila večeru, ki je bil prirejen ob 85-letnici Josipa Vidmarja. Bil je tako srečen, da je svojim oboževalcem lahko povedal marsikaj o svojih bogatih literarnih uspehih. Takih proslav v domovini so deležne zaslužne osebnosti, kar je občudovanja vredno.

Tedaj mi je prišel na misel naš požrtvovalni Vatro Grill, za katerega vsaj po smrti ni bilo storjenega prav nič. Če kdo v Clevelandu ali celo v Ameriki, potem bi Vatro zaslužil neko priznanje. To smo zamudili, ko je bil

Zimska romantika (foto: Igor Modic)

še živ, kar je žalostno. Ničesar nismo storili za tega kulturnega voditelja, ki se je v resnici toliko let žrtvoval pri »Enakopravnosti«, kjer je naredil ogromno za slovensko narodno skupnost v Ameriki. Pogosto je delal celo sebi in svojemu zdravju v škodo. Marsikaj ni bilo splošno znanega širši javnosti in so mu nekateri celo zamerili, ko je obnemogel in pustil službo urednika »Enakopravnosti«.

Kaj bi se dalo narediti v tem pogledu?

In še eno stvar imam: ni še prepozno, da bi izrekli priznanje drugi zaslužni in še živeči osebi, Vatrovi sestri Mary Grill Ivanusch. Kolikor vem, že prek štirideset let ureja prilogo Progresivnih Slovenk v Prosveti,

menjeno organizatorjem slovenskega kulturnega in družabnega življenja v Clevelandu. Prepričani smo, da bodo prisluhnili vašemu predlogu in počastili zaslužna kulturna delavca, ki si priznanje resnično zaslužita.

Ljudje smo pač taki, da včasih preveč skoparimo s priznanji. Včasih je za to kriva nevednost, včasih pa morada tudi nevoščljivost ali osebne razprtije. Zavedati pa se moramo tudi, da je včasih potomcem težko razsojati o zaslugah prednikov. Vse prepogosto se oziramo samo vase oziroma v svet, ki se trenutno sučemo v njem.

V naših izseljenskih društvih in organizacijah deluje ali je delovala vrsta društvenih delavcev, ki so s svojim delom vtisnili neizbrisen pečat zgodovini slovenskega izseljenstva. To velja za ZDA in seveda tudi za številne druge države. Prav iz tega razloga je tudi Slovenska izseljenska matica ustanovila posebna priznanja, s katerimi bi se tem ljudem vsaj malo oddolžila za njihovo požrtvovalno delo. Predloge za ta priznanja pa bodo morala posredovati sama izseljenska društva. (O ustanovitvi priznanj Slovenske izseljenske matice bomo poročali v eni izmed prihodnjih števil.)

Zlati jubilej Glasbene matice

V dneh ko to pišem, se vsi pevci našega zbora pripravljamo na proslavo 50-letnice Glasbene matice. Jaz sem še edini, ki je pri zboru od vsega začetka. Kar verjeti ne morem, da je to res.

Praznovali smo 18. oktobra v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu.

Frank Bradach,
Euclid, Ohio, ZDA

Vam osebno hkrati pa tudi vsem pevcem Glasbene matice iskreno čestitamo ob zlatem jubileju! Članek o vašem zboru bomo objavili v eni od prihodnjih števil Rodne grude.

Doma govorimo slovensko

Pošiljamo naročnino za Rodno grudo. Malo smo v zamudi, toda verjemite, da smo zelo zaposleni. Rodno grudo tudi naši otroci radi prebirajo, ker je v njej veliko zanimivega. Čeprav so rojeni že tukaj, doma govorimo vsi slovensko. Smo ena redkih družin, ki se nismo povsem izgubili v angleščini. Verjemite, da večina družin ni taka. Res se opaža, da slovenski

jezik peša. Slovenske šole so res, vendar pa so tri ure na teden premalo ali skoraj nič, če večina staršev doma z otroki govori angleško.

Ko smo bili lani na izseljenskem pikniku v Škofji Loki, smo bili zelo nejevoljni, da smo morali poleg vstopnice plačati tudi za uporabo stranišča. Saj ne skoparimo ob obisku domovine, vendar pa — kar je preveč, je preveč. Opazil sem, da je to motilo tudi veliko drugih ljudi, ki so prišli na piknik.

John Brlec,
Weston, Ont., Kanada

Op. uredništva: z vsebino vašega pisma smo seznanili tudi odbor za pripravo izseljenskega piknika v Škofji Loki. Prepričani smo, da bodo vaše pripombe upoštevali.

Kraji se spreminjajo

Rodna gruda mi je zelo všeč in redno jo vso preberem tudi po večkrat. Vesel sem vseh novic iz domačih krajev. Rodna gruda je moja družba in moje veselje. Še posebno sem vesel, kadar najdem kaj o mojih domačih krajih, o Goriški in še posebej o Čepovanu in Gorenji Tribuši.

Vem, da je težko zadovoljiti vsem željam, vendar pa vam naj zaupam, da bi zelo rad videl kaj iz mojih rojstnih krajev. Doma sem bil na obisku leta 1971, vem pa, da se je v tem času veliko spremenilo.

Franc Makuc,
Nepean, Ont., Kanada

Pozdravi z Nove Zelandije

Zelo sem vam hvaležna, ker ste mi poslali na ogled izvod revije Rodne grude. Z veseljem jo naročam.

Minilo je že 33 let, odkar sem se poslovila od Limbuša pri Mariboru, zato sem vesela vsakega časopisa iz domovine. Prejemam tudi Našo ženo in imam doslej spravljene skoraj vse številke.

Josephine Murray, Wellington,
New Zealand

prej v Enakopravnosti, poleg tega pa tudi veliko piše. V slovenske kulturne dejavnosti je bila vprežena od svojega 16. leta naprej, zato je skoraj nemogoče popisati, kolikšen je njen prispevek. Sama ima bogato zakladnico izkušenj, spominov in znanja.

Ali ne bi bilo mogoče na eni slovesnosti počastiti oba — pokojnega Vatra in še živečo Mary Gril Ivanusch? Pred nekaj meseci me je zdajšnja predsednica Progresivnih Slovencev vprašala po kaki ideji. No, to je bil moj prvi predlog.

Tončka Simčič, Cleveland,
O., ZDA

Opomba urednika: Hvala za pismo, ki pa je, kot se zdi, v prvi vrsti na-

Novi škof mariborske škofije

Za novega rednega škofa mariborske škofije je bil imenovan dosedanji ravnatelj Slomškovega semenišča v Mariboru dr. Franc Kramberger.

Novemu škofu sta čestitala tudi predsednik republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Mitja Ribičič in predsednik komisije SR Slovenije za odnose z verskimi skupnostmi Boris Šinigoj. Obenem sta se zahvalila dr. Vekoslav Grmiču za uspešno vodenje mariborske škofije po smrti dr. Držečnika in za njegova osebna prizadevanja pri razvijanju dobrih odnosov slovenske cerkve do družbene skupnosti.

Nagrade AVNOJ 1980

Odbor za nagrade AVNOJ je na seji 20. novembra imenoval letošnje dobitnike nagrade AVNOJ. Odbor je pri svoji odločitvi upošteval mnenja in obrazložitve predlagateljev, mnenja svojih strokovnih sodelavcev z osmih področij in ustreznih družbenih teles iz socialističnih republik in pokrajin. Izbiral je med 85 predlogi, ki so jih dostavili do 31. maja lani in ki so ustrezali zahtevam zakona o nagradi AVNOJ in poslovnika o delu odbora za nagrado AVNOJ.

Dobitniki nagrade AVNOJ za leto 1980 za ustvarjalnost in delo, ki je splošnega pomena za razvoj SFRJ, so med drugim prof. dr. Metod Mikuž, Ljubljana, za področje družbenih ved in SOZD Iskra, Ljubljana, elektrokovinska industrija.

V aprilu popis prebivalstva

V aprilu letos bo v Sloveniji približno 9.000 popisovalcev izpeljalo popis prebivalstva »81«, da bi tako dobili vrsto podatkov o prebivalstvu, ki z drugimi evidencami največkrat niso dosegljivi. Popis se v bistvu ne bo razlikoval od tistega iz leta 1971.

Kot zanimivost naj povemo, da so prvi popis prebivalstva opravili v Sloveniji pred 210 leti v času vladanja cesarice Marije Terezije, ki pa je imel predvsem vojaški namen. Pravi popisi prebivalstva pa so se pričeli šele po letu 1857.

Ob popisu prebivalstva bodo popisali tudi stanovanja in stavbe, zagoto-

V SAZU tudi Slovenci, ki žive na tujem

Slovenska skupščina je sprejela zakon o Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (SAZU).

Pomembna novost je, da so po novem zakonu enakopravni slovenski znanstveniki in umetniki ne glede na to, kje živijo in delajo. Zaradi tega določila uvršča SAZU med svoje prednostne naloge, kakor je zapisano, spodbujanje znanstvene in umetniške dejavnosti italijanske in madžarske narodnosti v Sloveniji. Hkrati pa podpira te dejavnosti zamejcev in Slovencev v tujini.

Poslej bo lahko izvoljen za rednega oziroma dopisnega člana SAZU tudi znanstvenik ali umetnik slovenskega rodu, ki ne živi v Sloveniji, je pa dejavno povezan z domovino ter je ustvaril posebno pomembna dela.

25 let prizadevanj

V navzočnosti številnih častnih gostov tako s Koroške kot tudi iz Slovenije oziroma Jugoslavije je Avstrijsko-jugoslovansko društvo v celovski mestni hiši slavilo svoj srebrni jubilej — petindvajsetletnico obstoja in delovanja za zблиževanje in sporazumevanje med narodi obeh sosednih držav.

Med gosti so bili jugoslovanski veleposlanik na Dunaju Novak Pribičević in generalni konzul v Celovcu Milan Šamec s člani konzulata, predsednik koroškega deželnega zbora Josef Guttenbrunner in številni gostje iz Ljubljane.

Društvu je k njegovemu jubileju najprej čestitala Marija Vilfan, ki je poudarila, da vzdržuje društvo SRS za Združene narode stike z mnogimi državami, posebno zanimanje pa goji za Avstrijo kot sosedo in za njeni deželi Koroško in Štajersko, ki imata tudi slovensko manjšino.

Zgodovino in dosedanji razvoj društva je v slavnostnem govoru orisal Josef Guttenbrunner. Spomnil je na težki začetek v času, ko se je društvo sicer v svojih pravilih zavzemalo za pospeševanje prijateljskih odnosov in kulturne izmenjave, pa so takratne odnose še močno bremenili številni predsodki, »porojeni iz hudih dejanj preteklosti«.

V praznično celoto so izvajanja govornikov povezali tamburaški ansambel Bisernica iz Škofje Loke, moški oktet Sava iz Kranja in mešani oktet Danica iz Šentvida v Podjuni.

Jugoslovanski kongres o hrani

V Novem Sadu, kjer bo letos svetovno posvetovanje o hrani, je bil v decembru drugi jugoslovanski kongres o hrani. Več kot 500 delegatov iz vseh republik in pokrajin, med katerimi je bilo tudi sto kmetov, je tri dni razčlenjevalo poti in načine, s katerimi bi izkoristili možnosti, da bi Jugoslavija do leta 1985 izvozila za več kot dve milijardi dolarjev hrane.

Pravice manjšin

Boj za pravice manjšin v mednarodnih okvirih je za našo deželo bistveno vprašanje in dolgoročno mednarodna usmeritev, zasnovana na ustavni obveznosti, da se bo Jugoslavija zavzemala za »spoštovanje pravic narodnih manjšin — vključno s pravico delovanja narodov Jugoslavije, ki v drugih deželah živijo kot narodne manjšine.«

Te besede so bile eno izmed izhodišč znanstvenega zbora o vprašanih narodnih manjšin, ki je bil pred nedavnim na Brdu pri Kranju. Na zboru so preučili tudi probleme razvoja, položaja in zaščite manjšin v okviru Organizacije združenih narodov in to v smislu jugoslovanskega načrta deklaracije o pravicah narodnih, etničnih, jezikovnih in verskih manjšin.

Pomoč SFRJ Italiji

Po sporočilu zveznega sekretariata za informacije je zvezna vlada sprejela razne sklepe o nujni pomoči prebivalstvu Italije. Po katastrofalnem potresu je sprejela tudi sklep o pomoči v trajni obliki. Gre za montažni šolski objekt z vso potrebno opremo in vrednosti 9 milijonov dolarjev.

Jugoslovanski Rdeči križ je že v prvih dneh po potresu poslal v Italijo pomoč v vrednosti prek 5 milijonov dolarjev. V tej pomoči je bilo vključenih 50 turističnih prikolic in 12.000 doz cepiva proti gripi. Celotna jugo-

Slovesnost na Ravenci

Z otvoritvijo kulturnega doma in petih stanovanjskih hiš na Ravenci v Reziji sta SR Slovenija in SFR Jugoslavija končali svojo solidarnostno akcijo pri obnovi po potresu porušenih krajev v Furlaniji-Juljski krajini in v tem okviru tudi v slovenskih vaseh v Benečiji in Reziji. Ta pomoč znaša v celoti 8 milijard starih dinarjev, z njo pa so zgradili 90 novih »slovenskih« hiš, obnovili so jih 12 ter zgradili dva kulturna doma.

Jugoslovanski filmi v New Yorku

V New Yorku je bila retrospektiva filmov Aleksandra-Saše Petrovića. V dveh dneh si je v Carnegie Cinema Hallu ogledalo štiri njegove filme — Zbiralci perja, Skupinski portret z damo in Maestro in Margerita — približno tri tisoč gledalcev, med njimi precej strokovnjakov in študentov filmske umetnosti.

Avtor je imel tudi pet pogovorov z občinstvom, ki je pokazalo izredno zanimanje tako za njegovo filmsko ustvarjanje kot za filmsko in umetniško ustvarjalnost v Jugoslaviji sploh.

Prikazani filmi so bili pri gledalcih, vajenih največjih dosežkov filmske umetnosti, zelo lepo sprejeti.

Na zadnji, deseti predstavi, ki se je končala pred polnočjo, so se navzoči še celo uro pogovarjali s Petrovićem. V pogovoru je sodeloval tudi znani ameriški filmski kritik John Simon.

VI. grafični bienale jugoslovanskih otrok

V Kostanjevici na Krki so imeli VI. grafični bienale jugoslovanskih otrok. Ta že tradicionalna prireditev je rezultat skupnega dela Dolenjskega kulturnega festivala, Galerije Božidar Jakac in občinskega odbora jugoslovanskih pionirskih iger v Krškem. Seveda pa je predvsem rezultat ustvarjalnega dela jugoslovanskih otrok in njihovih likovnih pedagogov.

Obiski na Slovenski izseljenski matici

Generalni konzul Združenih držav Amerike v Zagrebu Olaf Grobel je pred kratkim obiskal Slovensko izseljensko matico v Ljubljani. S predsednikom SIM Stanetom Kolmanom se je pogovarjal o delovanju SIM in si tudi ogledal matičine publikacije.

Jugoslovanski slikarji v Boliviji

V bolivijskem državnem muzeju v La Pazu so slovesno odprli razstavo sodobne jugoslovanske umetnosti.

Razstava, ki je v javnosti te južno-ameriške države naletela na veliko zanimanje, obsega dela devetih jugoslovanskih umetnikov, med njimi sta Slovenca Riko Debenjak in Janez Bernik.

Pred tem je razstava doživela velik uspeh v brazilskem São Paulu, ko so Jugoslovani razstavljali v okviru tamkajšnjega tradicionalnega mednarodnega likovnega bienala.

Dan Koroške v Velenju

V okviru občinskega praznika v Velenju in v počastitev 75-letnice turistične zveze Slovenije so imeli v Velenju nekaj prireditev pod skupnim naslovom Dan Koroške. Najprej so odprli razstavo z naslovom »Koroška se predstavlja«. Sledila je velika prireditev, na kateri so nastopili koroški gostje, moški pevski zbor in mešani pevski zbor iz Globasnice pa tamkajšnja folklorna skupina. Zbrane goste sta pozdravila v imenu turistične zveze Slovenije Leopold Krese, v imenu Narodnega sveta koroških Slovencev pa Filip Warasch.

Ob tej priložnosti je bila tudi tiskovna konferenca, ki so jo priredili predstavniki slovenskih organizacij na Koroškem, turistično društvo iz Velenja pa je pripravilo razstavo turistične ponudbe Šaleške doline.

130 let postojnske bolnišnice

V Postojni praznujejo dva jubileja — 130-letnico bolnišnične službe na Postojnskem in 30-letnico bolnišnice za porodništvo in ženske bolezni.

Leta 1851 so se v Postojni odprla vrata prve bolnišnice. Sredstva za nakup zgradbe je prispevala vdova iz Prusije, njen mož je namreč umrl za srčno kapjo ob obisku Postojnske jame, ostali denar so zbrali v čitalniškem krogu, prispevali pa so tudi lastniki bližnjih gradov.

Do leta 1956 je bila postojnska bolnišnica edina na Primorskem, tega leta so odprli porodnišnico v Koprju, leta 1965 pa še v Šempetru. V postojnsko bolnišnico prihajajo pacienti iz postojnske, cerkniške in ilirskobistriške občine, s Sežanskega, iz Vipavske doline ter iz občine Čabar v sosednji Hrvaški.

Sklad za gradnjo onkološkega inštituta v Ljubljani

Na željo posameznikov delovnih in drugih organizacij je bil leta 1965 ustanovljen sklad za gradnjo Onkološkega inštituta v Ljubljani.

Od tega leta dalje so tisoči na Slovenskem darovali denar, ki so ga zmogli, v najplemenitejši namen. Vedno več je tudi darovalcev, ki darujejo denar Onkološkemu inštitutu namesto venca na grob umrlega sorodnika, prijatelja ali znanca. Tako so posamezniki in delovne organizacije v Sloveniji zbrali od ustanovitve sklada do konca minulega leta okrog 45 milijonov dinarjev. S tem denarjem je Onkološki inštitut kupil nekaj prepotrebni aparatur, adaptiral operacijski blok pa uredil nekaj najnujnejših prostorov, v katerih so bolniki in laboratoriji.

Seveda denar, ki je bil zbran doslej, še zdaleč ne zadostuje za zidavo tako potrebnega poslopja, a je pomemben delež v skupnem boju zoper najhujšega sovražnika.

Denar za boj proti raku pa zbira tudi slovensko društvo za boj proti raku. Največ ga je bilo namenjenega doslej za gradnjo Onkološkega inštituta, sicer pa gre za zdravstveno in strokovno izpopolnjevanje, propagando in informiranje.

SLOVENSKO DRUŠTVO ZA BOJ PROTI RAKU
Ljubljana, Komenskega 4,
tel. 061/322-862
Ziro račun: 50101-678-49189

SKLAD ZA GRADNJO IN OPREMO ONKOLOŠKEGA INŠTITUTA V LJUBLJANI
Ljubljana, Lipičeva 2,
tel. 061/314-970
Ziro račun: 50103-603-45793

Obsojeni na poraz

Ko so v ponedeljek 22. septembra 1980 zjutraj zavijajoči zvoki siren v vseh večjih mestih Iraka in Irana prvič opozorili na nevarnost zračnega napada, so se dokončno razblinili vsi dvomi. Obmejni spopadi med Irakom in Iranom, ki so se zaostrovali že vse od aprila, so dokončno prerasli v novo vojno med dvema neuvrženima deželama. Pičila dva tedna pozneje, ko se je črta spopadov ustalila, vojna pa sprevrgla v izčrpavajoče uničevanje gospodarskega zaledja obeh dežel, so se razblinila tudi ugibanja o morebitnem zmagovalcu v tem spopadu. Že do takrat sta si Irak in Iran uničila za kakih 20 milijard dolarjev vrednosti naftnih naprav, opreme in orožja. Ob tolikšni škodi, ki jo tako ena kot druga stran še dolgo ne bosta mogli nadoknaditi, je, ne glede na razplet na bojišču, v resnici mogoče govoriti le o porazu. Toliko bolj, ker je z iransko-iraškim spopadom zazijalo novo krizno žarišče prav na strateško daleč najbolj občutljivi točki zemeljske oble. Na območju zaliva (naj ga že imenujemo arabski ali perzijski), kamor sodita tudi obe sprti deželi, je namreč najbogatejša zbirka naftnih polj, s katerih Zahod dobiva kar 40 odstotkov nafte, ki jo potrebuje, tod pa vodi tudi osrednja morska pot naftnih tankerjev. Lokalni spopad na tem območju zato pri pričeti izgubi prilastke lokalnosti, njegove posledice pa tako ali drugače vanj vpletajo domala ves svet.

Ko sta se Irak in Iran zapletala v vojaški spopad, sta se teh njegovih razsežnosti nedvomno zavedala. Medsebojna nasprotja, ki so se kopičila skozi zgodovino, so na koncu vendarle prevladala.

Nemara pretiravajo tisti, ki govore o »tisočletnem sporu« in njegove korenine postavljajo v leto 622, ko je sunitski kalif dal usmrtiti prvega šiitskega imama Alija, s čimer se je islamski svet dokončno razcepil na

sunitsko večino in šiitsko manjšino. Res je, da so sovražnosti med Irakom, kjer so suniti sicer v manjšini a na oblasti, in Iranom, kjer šiitska islamska revolucija ni skrivala teženj, da se razširi na ves islamski svet, tudi posledica te cepitve.

Toda med Irakom in Iranom se je nabrala še cela vrsta drugih nasprotij, od nezaupanja in sovražnosti med arabskim in perzijskim svetom, do ideoloških razlik med iraško vladajočo socialistično stranko arabskega preporoda Baas ter med iransko islamsko revolucijo. Osrednji kamen spotike, razmejitvev območja Šat-El-Araba, za katerega se deželi pravdata že 400 let in, ki je po besedah iraškega predsednika Sadama Huseina, sprožil tudi zdajšnje vojno, prav zato nikoli nista uspeli dokončno odstraniti.

Prvo pogodbo, s katero so določili mejo na tej vodni poti, sila pomembni za Iran, saj se k njej steka domala vsa njegova nafta, še pomembnejši pa za Irak, ki mu je to edini izhod na morje, sta 1847 podpisala carigradska visoka porta in perzijsko cesarstvo. Toda ne ta pogodba ne sporazum, podpisan 1913 v Carigradu, spornega vprašanja nista spravili z dnevnega reda. Že 1937. leta, potem ko je Irak postal nominalno neodvisna država, je bil z britanskim posredovanjem podpisan nov sporazum, v bistvu ugoden za Bagdad, saj je mejno črto zarisal vzdolž plitvih voda Šat-El-Araba na iranski strani. Odnosi so se korenito poslabšali spet 1958. leta, ko so v državnem udaru iraški nacionalisti zrušili kralja Fejsala, sicer tesnega prijatelja iranskega šaha. Ta napetost je svoj vrhunec dosegla v letu 1969, ko je Teheran razglasil, da ne priznava več sporazuma iz leta 1937, hkrati pa je začel posredno a učinkovito spodkopavati novo iraško vodstvo s tem, da je podpiral protivladni upor Kurdov v Iraku. Leta 1975 sta deželi v Alžiru podpisali nov sporazum. Mejna črta je poslej tekla po sredini vodne poti Šat-El-Araba, v zameno za to pa je Teheran obljubil, da ne bo več podpiral iraških Kurdov, kurdski upor proti vladi v Bagdadu pa je poslej v resnici domala usahnil.

Prav v tem sporazumu pa leži tudi osnovni vzrok, ki je deželi pahnil v vojno. Irak se ob njem namreč ni mogel znebiti občutka, da mu je Iran v času šaha, kot vojaško in gospodarsko prva velisila na območju Zaliva, nepravilno vsilil nekatere spremembe meja. Neposredno po zmagi islamske revolucije v Iranu je te svoje občutke posredoval tudi Teheranu, ker pa nanje ni dobil odgovora, sta se deželi znova zapletli v vse ostrejše propagandno vojno, v kateri sta odkriti pozivali k zrušitvi enega ali

drugega režima, dokler se nazadnje nista srečali na pravem bojišču.

Vse to nedvomno priča, da so se vzroki za spopad kopičili predolga leta, da bi jih bilo mogoče na hitro odpraviti. Svet se ob njem zato upravičeno boji ne samo nove naftne krize, ampak zlasti možnosti, da bi ta nevarni položaj speljal supersili v novo soočenje, četudi proti njuni volji. Tako v Moskvi kot v Washingtonu se tega zavedajo in drug drugega opozarjajo, naj se ne spušča v kako pustolovščino, skušnjavi zakulisnega delovanja, ki ga ponuja novo krizno žarišče, se vendarle ne bosta želeli odreči.

Jugoslavija se je zato tudi ob tem spopadu zavzela za miroljubno razrešitev spora med deželama in izrazila prepričanje, da z oboroženim spopadom ni mogoče razrešiti obstoječih odprtih vprašanj. Toliko bolj, ker gre znova za spopad med dvema neuvrženima državama, s katerima nas vežejo tako tesni politični kot gospodarski stiki. Ti so še zlasti razvejani z Irakom, saj tam trenutno dela okoli 11 tisoč jugoslovanskih delavcev, od tam uvažamo približno 6 milijonov ton nafte na leto, naša investicijska dela pa dosegajo vrednost dveh milijard dolarjev. Naj so nasprotja med deželama še tako globoka, v prizadevanjih poiskati miroljubno rešitev je vendarle treba vztrajati. Nihče se sicer ne slepi, da je ta pot lahka, toda hkrati je realno edina sprejemljiva za za vse. Tudi za Irak in Iran. V vojni sta namreč poraženca oba.

Vojko Plevelj

Gospodarske novice

Jugoslovanska zunanjetrgovinska bilanca, ki že prejšnja leta ni bila ravno razveseljiva, tudi lani, kljub nekaterim sprejetim gospodarskim ukrepom, ni bila kaj boljša. Devizni pritok bi moral biti, predvsem glede na zadolžitve v tujini, vsekakor večji, oziroma bi bilo treba bistveno omejiti uvoz. Ob sorazmerno še kar uspešnem povečevanju izvoza pa prav omejevanje uvoza letos ni doseglo zaželenih rezultatov. Da je izvoz tista usmeritev v razvoju, ki zagotavlja uspešno poslovanje, se zavedajo v marsikaterem jugoslovanskem podjetju, čeprav so trenutno možnosti prodaje na domačem trgu še vedno za večino delovnih organizacij ugodnejše. Z nastopanjem v tujini pa podjetja ne le prodajajo svoje izdelke, temveč so primorane, zaradi vse hujše mednarodne konkurence, tudi dosledneje spremljati gospodarski in predvsem tehnološki razvoj v svetu.

Slovenijales povečuje

IZVOZ

Med dvaindvajstemi gospodarskimi organizacijami, ki so se lani zavezale, da bodo povečale izvoz, je tudi ljubljanska Slovenijales-trgovina. Načrtovali so za 167,5 milijona dolarjev izvoza, te načrte pa so še povečali tako, da bi bil do konca leta izvoz približno 200 milijonov dolarjev. Čeprav ocenjujejo, da tržni položaj v svetu za večino njihovih izdelkov ni posebej ugoden, menijo, da jim načrta ne bo težko uresničiti, saj izvoz postopoma povečujejo že nekaj let. Izvažali bodo povsem tja, kjer so se že do sedaj uveljavili. Tako bodo več kot tri petine prodali v razvitih zahodnih državah, petino na vzhodu in petino v državah v razvoju. Letos so začeli v večji meri izvažati izdelke visoke predelovalne stopnje, poleg pohištva predvsem več montažnih hiš in gradbenih izdelkov, več furnirja, športnih izdelkov in strojev ter opreme za obdelavo lesa. V Sovjetsko zvezo pa so prodali tudi inženiring in opremo v višini osem milijonov dolarjev.

Razvejano sodelovanje s Češkoslovaško

Čeprav je gospodarsko sodelovanje med Jugoslavijo in Češkoslovaško tradicionalno tesno, pa bi bila blagovna menjava med tema dvema državama lahko še znatno večja. V jugoslovanskem izvozu imajo pomembno mesto dobave strojev in naprav za energetiko, živilsko in kemijsko industrijo ter predelavo in obdelavo kovin. Precejšen del izvoza zavzemajo tudi dobave različnih surovin, tekstila, tobaka, kmetijsko živilskih izdelkov in blaga za široko porabo. Vse pomembnejše mesto zavzemajo tudi gradbena dela in transportne storitve, predvsem železnice in morske flote, saj veliko blaga, namenjenega Češkoslovaški, prepeljejo naše železnice iz naših obmorskih pristanišč.

Manj primanjkljaja z Nizozemsko

Jugoslavija pokrije približno polovico uvoza z Nizozemske z izvozom v to zahodnoevropsko državo. Pomembno mesto zavzema predvsem izvoz pohištva, pri tem pa so možnosti prodaje še veliko večje. Vse pomembnejši je izvoz tekstila in obutve, kjer so v ospredju novomeški Labod, beograjski Centrotekstil in mirenski Cici-ban. Uspešno prodaja svoje izdelke tudi Sladkogorska s Sladkega vrha, saj so lani prodali za dva milijona dolarjev

je papirnatih izdelkov. Dobro gredo v prodajo tudi avtomobilske gume. Čeprav velenjsko Gorenje izvozi veliko pralnih strojev in hladilnikov tudi na Nizozemsko, je zanimanje za jugoslovansko belo tehniko na Nizozemskem večje od izvoza v to deželo. O ugledu novomeške tovarne počitniških prikolic IMV pa ne bi posebej govorili; nekoliko manj uspešen je v zadnjih letih koprski Tomos, saj je konkurenca japonskih proizvajalcev mopedov, izvenkrmnih motorjev in koles vse hujša. Veliko zanimanje kažejo Nizozemci za nakup hrane in drugih tovrstnih izdelkov, toda Jugoslovani smo prav na tem področju do sedaj premalo povečevali izvoz.

Počitniške hišice na Pokljuki
(foto: Janez Zrnec)

Drobne novice

Hrana postaja v mednarodni menjavi vse pomembnejša. Jugoslavija ima glede na naravne pogoje vse možnosti, da bi pridelala dovolj hrane tako zase kot tudi za izvoz. Ob velikem in hitrem gospodarskem razvoju v zadnjih tridesetih letih pa je bila ta gospodarska panoga včasih preveč potisnjena ob stran. Zato danes tudi ne izvažamo toliko prehrambnih izdelkov, kot bi jih lahko.

Ljubljanske mlekarne povečujejo izvoz mleka v Trst. Skupaj z mlekarno v Nišu pa bodo izdelovali ovčji sir, ki ga, kot pravijo, ne bo težko prodati v ZDA.

Ali bomo Slovenci pridelali dovolj hrane?

Vračanje k zemlji

Kmetijstvu, vprašanem pridelovanja živeža, posvečamo v naši družbi čedalje večjo pozornost. To »vračanje k zemlji«, ki ga je opaziti na vsakem koraku, pa seveda ni nikakršna muha enodnevnica, posledica trenutnih težav v kmetijstvu in oskrbi z živežem. Še manj je razlog te družbene pozornosti nenadna romantična zagledanost v kmetijstvo in kmeta. Korenine spremenjenega odnosa do kmetijstva tičijo v preprostem dejstvu, da potrebujemo več doma pridelane hrane. Kajti, v nemirnem, surovem svetu je postala hrana najučinkovitejše orožje za dosego takih in drugačnih političnih interesov in ciljev. Tiste dežele, ki so prisiljene kupovati kruh na svetovnem trgu, pač poznajo njegovo pravo ceno. Kruh je največkrat treba plačati s politično neodvisnostjo. Prav zato ima hrana enak, če ne še večji strateški pomen kot nafta.

V Jugoslaviji imamo vse naravne možnosti, da pridelamo toliko hrane, da nam je ni treba uvažati. Še več, postanemo lahko pomemben izvoznik. Kmetijstvo, kot najmočnejši steber naše ekonomske in politične neodvisnosti, ima zaradi tega v naših razvojnih načrtih prednostno mesto.

Obsodba kratkovidnosti

Slovenija z rodovitno zemljo ni bogata. S 15 ari njivskih površin na prebivalca spadamo pravzaprav med najrevnejše evropske dežele. Kajpak bi bilo razumljivo, da bi to svoje skromno bogastvo skrbno varovali. Pa ni bilo tako. Delež kmetijskih površin se je od začetka stoletja zmanjšal s 60 na manj kot 45 odstotkov. Spočetka je bilo to predvsem na račun gozda, v zadnjih desetletjih pa nam njive požirajo nove gradnje. Letno smo pozirali od 1200 do 1500 hektarov najrodovitnejših polj. Ena od značilnosti slovenskih vasi, ki priča o umnosti naših prednikov, je prav ta, da ležijo na manj rodovitni zemlji, na obronkih gozdov, pod hribi. Urbanisti pa so na to modrost pozabili. Zidavo industrijskih in stanovanjskih objektov so načrtovali prav v ravnini, sredi najrodovitnejših polj. Vodilo take kratkovidnosti je bila čim cenejša gradnja, lažji dostop, bližina celotne infrastrukture. Toda pozabljali so, da je izguba rodovitnih polj neprecenljiva, dokončna, da iz betona nikoli več ne zraste kruh. Graditi pa je moč tudi na manj rodovitnih območjih, v hribih. Sama zidava je resnici na ljubo nekaj dražja, toda v primerjavi z vrednostjo rodovitne zemlje pravzaprav smešno poceni.

V zadnjem času smo o zaščiti kmetijske zemlje v naši republici pogosto

Ali je kmetovanje še vedno v senci industrije? (vse fotografije: Janez Zrnec)

razpravljali. Pri tem smo ugotavljali, da sicer dobri zakoni in uredbe s tega področja ne zadoščajo. Varovanje kmetijske zemlje ni in ne more biti le skrb tistih, ki v kmetijstvu delajo, temveč je to naloga širše družbe, slehernega porabnika hrane. V razpravah smo zatorej obsodili kratkovidnost urbanističnih načrtov in pred občine postavili nalogo, da čim prej izdelajo prostorske načrte, s katerimi bodo območja za pridelovanje živeža zaščitena s prepovedjo gradnje. Bdenje nad izvajanjem take zemljiške politike pa je predvsem dolžnost socialistične zveze, najširše fronte delovnih ljudi in občanov.

Če je na eni strani nerazumljivo uničevanje rodovitne zemlje, je na drugi strani prav tako nerazumljivo dejstvo, da imamo v Sloveniji kljub vsemu še precej slabo obdelanih ali celo

Večina kmetij je mehanizirana

neobdelanih površin, zasebnih in družbenih. Tudi o tem vprašanju je tekla razprava. V odločitvi, da je treba taki praksi narediti konec, smo si bili seveda enotni. Lastnina zemlje je z ustavo zaščitena pravica. A zemlje je dobrina splošnega pomena, zato lastništvo zemlje še ni opravičilo za njeno nesmotrno rabo. Dolžnost lastnikov je, da zemljo tudi primerno obdelajo. Kmetijske zemljiške skupnosti v občinah bodo odslej bdele tudi nad tem. Izdelale bodo merila za oceno, ali je zemljišče obdelano tako, kot je treba in imele pravico, da tistim, ki zemlje ne bodo obdelovali, to zemljo začasno odvzamejo ter poskrbijo za to, da jo bo ta čas obdelal kdo drug. Ti ukrepi zaščite kmetijske zemlje bodo veljali enako za kmete kot za družbena posestva.

Neuresničevanje načrtov

Letos se izteka srednjeročno obdobje, za katerega pa ugotavljamo, da ciljev, ki smo si jih v pridelovanju hrane zastavili, ne bomo v celoti dosegli, Krivde za to pa žal ne moremo naprtili le vremenu, čeprav je najbrž res, da del krivde za neuresničitev načrtov tudi nosi. Največje odstopanje od planskih ciljev imamo namreč v poljedelstvu, zlasti v pridelavi pšenice.

S pšenico zasejemo v Sloveniji še vedno 50 tisoč hektarov polj. Hektarski pridelki, čeprav smo jih v zadnjih nekaj letih precej dvignili, pa še vedno niso na zavidljivi ravni, saj se poprečne giblje okoli 30 stotov na hektar. Kljub temu pa pomeni to kar 150 tisoč ton zlatega zrnja. In čeprav smo si zadali nalogo, da bomo do konca srednjeročnega obdobja tržnost pšenice povečali, nam to ni uspelo. Letno smo odkupili le med 5 in 10 odstotkov celotnega pridelka. Večina pa ga je romala živini v jasli, medtem ko smo pšenico za kruh kupovali v drugih republikah ali iz uvoza. Dolgo smo se sicer slepili, da so krive le odkupne cene, ki slovenskim pridelovalcem ob znatno težjih pridelovalnih pogojih ne pokrijejo pridelovalnih stroškov. Najbrž nekaj resnice tiči tudi v neprimernih cenah. Toda zadnji dve leti sta pokazali, da zgolj cenam ne gre naprtili vse krivde. Predvsem se za večji odkup pšenice nismo organizirali, v republiki za to nismo izdelali ne strategije ne taktike. Tako prakso je vodila misel, da Slovenija pač ni žitorodna dežela, da je naša usmeritev v kmetijstvu predvsem živinoreja. V združnih organizacijah pospeševalna služba zato setvi pšenice ni posvečala posebne pozornosti, kmetov ni spodbujala k večanju hektarskih pridelkov. Letos in lani so imeli slovenski kmetje možnost za oddano pšenico dobiti koruzo, ki je, mimogrede, primernejša

za krmljenje živine kot pšenica. Zamenjava pod ugodnimi pogoji se je seveda splačala, a zakoreninjenih navad čez noč ni moč spremeniti. So pa strokovnjaki v kmetijstvu spoznali, da bomo tudi za »ljubi kruhek« v Sloveniji morali v prihodnje storiti kaj več, kot smo storili. Odkup — najmanj 35 tisoč ton pšenice s slovenskih polj — je zatorej cilj, ki ga prenašamo v prihodnje srednjeročne obdobje.

Živinoreja je seveda kraljica slovenskega kmetijstva. Tako mesto ji daje travnat svet, saj kar dve tretjini kmetijske zemlje v Sloveniji zavzemajo travniki in pašniki. Prav v travnikih in pašnikih pa leže največje rezerve slovenskega kmetijstva. Čeprav je trditev, da smo v govedoreji dosegli v zadnjih letih tako kakovostne kot količinske premike, resnična, je moč izkoriščenost travnatega sveta za večjo rejo živine še bistveno povečati. Predvsem z obnovo travne ruše, izdatnejšim gnojenjem in večkratno košnjo. V živinoreji bomo sicer zastavljene cilje dosegli. Toda, predvsem na račun večje prireje piščančjega mesa in mleka. V prireji govejega mesa in zlasti prašičev, pa ciljev ne bomo dosegli. V prašičereji so vzroki za zastoje predvsem v nespoštovanju prednosti, ki so jih po načrtih imele naložbe v kmetijstvu. Zaradi tega so ostale nedokončane ali pa se niso začele graditi številne farme svinj. V govedoreji pa najbrž levji delež krivde za zastoje nosi nesorazmerje med odkupnimi cenami pitancev in cenami telet. Medtem ko so prve določene enotno za vso Jugoslavijo, so se cene teletom, primerjih za pitanje, oblikovale prosto. Kljub zakonu o prepovedi klanja telet, pa so ta veselo romala v zakol. Rejci živine, ki bi bili pripravljene pitati teleta, pač niso mogli dobiti tekme s potrošniki, ki so bili pripravljene zato, da si zmrzovalne skrinje napolnijo s teletino, seči globoko v žep.

Za načrti stoje ljudje

Kljub težavam, ki v kmetijstvu niso majhne, smo se načrtov o pridelavi živeža v naslednjih petih letih, dokaj smelo lotili. Usklajevanje načrtov ta hip sicer še poteka, a jasno je že, da cilj, ki smo si ga zastavili — 85 odstotno pokrivanje lastnih potreb po hrani — moremo in moramo doseči. Toda, ob vsem tem je treba upoštevati, da za milijoni litrov mleka, tisočeriimi tonami mesa, sadja, vina, stoje ljudje, ki dihajo z zemljo, ki od nje živijo. Skoraj 83 odstotkov kmetijske zemlje v Sloveniji je v zasebni lasti. Uresničitev pridelovalnih načrtov v kmetijstvu je zatorej tesno povezana s socialnim in ekonomskim položajem slovenskega kmeta. Zato je ob načrtovanju količin

pridelkov treba kmetom jasno povedati ne le, kaj ta družba od njih zahteva, temveč tudi, kaj jim za to nudi.

Tako v ustavi, kot v zakonu o združenem delu in drugih dokumentih je položaj kmeta načeloma enak položaju delavca v združenem delu. Reči pa je treba, da so eno načela, praksa drugo. V Sloveniji smo sicer že pred leti uvedli obvezno zdravstveno in starostno zavarovanje kmetov. Kmetje imajo seveda tudi možnost, da se iz dohodka, ki ga z delom na kmetiji dosegajo, pokojninsko in invalidsko zavarujejo. Toda, dohodki na kmetijah dopuščajo le majhnemu številu kmetov, da to pravico do pokojninskega in invalidskega zavarovanja tudi izkoristijo. Večanje produktivnosti dela na kmetiji in večanje dohodka kmetom počasi odpira vrata v popolno socialno in ekonomsko varnost. Vedeti je treba, da je poprečna slovenska kmetija majhna, poleg tega pa še razkosana, kar vse omejuje večanje produktivnosti dela. Toda zložba zemlje na eni in združevanje zemlje na drugi strani, odpira tudi majhnim kmetijam možnost, da si skozi večjo produktivnost dela zagotovijo tolikšen dohodek, da njihova socialna varnost ne bo ogrožena. Posebno vprašanje pa so za družbo ostareli kmetje, tisti, ki so družbi svoj prispevek že dali. Starostna pokojnina — le ena na kmetijo — je pač premajhno plačilo za njihovo minulo delo. V prihodnjem srednjeročnem obdobju naj bi se starostne pokojnine povečale, prav tako naj ne bi veljalo več načelo — ena kmetija, ena pokojnina — temveč bi pokojnino dobivali vsi, ki so dopolnili starostno mejo. Ostareli kmetje brez naslednikov pa imajo poleg tega še možnost, da zemljo, ki je ne morejo več obdelovati, zamenjajo za preživnino — sorazmerno velikosti in kakovosti oddane zemlje. Zemljiške skupnosti, ki bodo to zemljo prevzemale, pa bodo poskrbele, da bodo ta zemljišča obdelali tisti, ki so za to sposobni. Tudi za kmečke žene in kmečke otroke se za prihodnje srednjeročno obdobje načrtuje širjenje socialnih pravic. Brez dvoma je vse to pomemben korak naprej v izenačevanju položaja kmeta s položajem delavca. In čeprav to gotovo ni vse, kar bi bilo za dokončno ureditev socialne varnosti kmetov treba storiti, je treba reči, da je to pač toliko, kolikor je ta družba v tem trenutku sposobna dati. Zavedajoč se pri tem, da so vsi načrti v pridelovanju živeža odvisni od ljudi, ki zemljo obdelujejo. Zavedajoč se, da kmetov, zlasti mladih, ne bomo obdržali na kmetijah, na zemlji, le z besedami. Četudi so še tako lepo zveneče.

Slavica Partlič

(Slika zgoraj) Ponovno je treba oceniti strateški pomen hrane . . .

*(Slika spodaj)
Pridelek krompirja
je bil tudi lani lep*

izbor iz slovenskega tiska

Jugoslavija je v oporo vsem, ki so na svetu zapostavljeni

Rdeč nagelj in starinska panjska končnica z motivom medveda, ki je kmetu odnesel panj iz uljnaka, ni bila edina zaveza, s katero je odšel generalni direktor UNESCO Amadou-Mahtar M'Bow iz Ljubljane. V Etnografskem muzeju Slovenije je res zaživel v vsej svoji prabitnosti, ko si je ogledoval izdelke naših davnih prednikov, od izrezljane mize in sklednikov pa do medenih kruhkov in pustnih mask, ki so mu izpričale še eno našo vez s skrivnostmi, kakršne svet pripisuje sicer samo Afriki.

Sicer pa je v pomenkih z najvišjimi slovenskimi predstavniki, zlasti v obeh novih mednarodnih centrih — za upravljanje podjetij dežel v razvoju ter kemijskem centru UNESCO — izrekel vrsto priznanj našemu deležu v siceršnjem sodelovanju Jugoslavije z UNESCO.

»Slovenci so vedno igrali pomembno vlogo v življenju UNESCO,« je menil in se hkrati dotaknil tudi zelo konkretnih vprašanj sodobne civilizacije. »Problemi UNESCO niso samo vprašanja kulture in znanosti; je tudi vprašanje organizacije proizvodnje. Znanstveno tehniški napredek ne more biti popoln, če ne temelji to na ustreznih organizacijah ljudi. V deželah v razvoju pa nastajajo resni problemi zaradi prenizke učinkovitosti v gospodarstvu. Zato so izkušnje,« je dejal, »ki jih ima Jugoslavija v upravljanju javnih podjetij in samoupravljanju, za vse te dežele izjemno velikega pomena.«

Po ogledu skromnih, a do skrajnosti racionalno izkoriščenih prostorov mednarodnega kemijskega centra v Ljubljani je dr. Aleksandri Kornhauserjevi ob slovesu rekel: »Samo čestitam lahko. Dejansko se je ta center rodil nekoč mimogrede na letališču,

a danes spoznavam, da je daleč presežek vsa moja pričakovanja. Hkrati pa sanjam še naprej, da bo po svetu široko omrežje podobnih centrov, kjer bodo delali tudi nekateri nekdanji slušatelji iz Ljubljane, tako na srednješolski kot visokošolski in podiplomski ravni...«

Posebej prisrčen je bil razgovor M'Bowa s predstavniki malega Slovenjega Gradca.

M'Bow je izrekel tudi nekaj izjemno lepih besed na račun Jugoslavije:

»Nabral sem si veliko izkušenj, bil sem na vseh kontinentih, a nisem našel povsod enakega zanimanja za stvar UNESCO, ne enake solidarnosti s človeštvom. Glede Jugoslavije pa lahko rečem, da je bila vselej, ne glede na težke boje v preteklosti in tudi sedanje probleme vselej v popolnem skladju s prizadevanji UNESCO in v oporo vsem, ki so na svetu najbolj zapostavljeni.«

(Delo)

Uspešni v tujini

Jugoslovanski izvajalci investicijskih del so v letu 1980 delali v 35 državah. V prvem četrtletju so slovenski izvajalci opravili v tujini za 27,7 milijona dolarjev del in storitev, kar je za 27 odstotkov več kot v prejšnjem letu v istem obdobju. Jugoslovanski izvajalci pa so v tem času opravili za 226,8 milijona dolarjev del in storitev, kar je za 4 odstotke manj kot v prvem četrtletju leta 1979.

Tako se je delež del, ki so jih opravile delovne organizacije iz Slovenije, povečal od 10,4 odstotka v prvem četrtletju 1979 na 12,2 odstotka v istem četrtletju 1980.

Jugoslovanski izvajalci so v tujini gradili nekaj več objektov visoke gradnje (48,1 odstotka skupne vrednosti opravljenih del) kot objektov nizke gradnje (39,4 odstotka) in le nekaj objektov hidrogradnje (0,3 odstotka).

Slovenski izvajalci so gradili precej več objektov visoke gradnje (60,7 odstotka skupne vrednosti opravljenih del) in približno enak odstotek objektov nizke gradnje (39 odstotkov) kot jugoslovanski izvajalci.

Jugoslovanski izvajalci so bili v letu 1980 zaposleni pri investicijskih delih v 35 državah; v osmih od teh so opravili 88 odstotkov vseh del (Irak, ZRN Libija). Slovenski izvajalci so bili zaposleni pri delih v 12 državah, v štirih od teh (Zvezna republika Nemčija, Libija, Irak in DR Nemčija) pa so opravili kar 93 odstotkov vseh del.

Slovenski izvajalci so se tudi v letu 1980 trudili, da bi si zagotovili več novih naročil za investicijska dela in storitve v tujini. V prvem polletju so pripravili 81 ponudb za dela v vred-

nosti 1.264 milijonov dolarjev. Več kot polovica ponudb je za dela v državah v razvoju. Zelo visok je odstotek ponudb za inženirske storitve in za gradbena dela z montažo. Dobri dve tretjini ponudb so pripravili v sodelovanju s tujimi izvajalci, ki so nosilci poslov.

Največ ponudb je pripravila tovarna Rudis iz Trbovelj, in sicer 46, v skupni vrednosti 1.015 milijonov dolarjev. (Gospodarski vestnik)

Nova proga Jesenice- Dobova

»Ko bodo z Jesenic do Dobove vozili vlaki 250 kilometrov na uro, bomo izpolnili še en dolg sebi in svetu,« pravi magister gradbeništva Bogdan Zgonc iz prometnega inštituta Železniškega gospodarstva v Ljubljani. Mednarodna železniška unija je namreč pripravila načrt evropskega železniškega omrežja, ki vključuje tudi progo München-Ljubljana-Zagreb-Beograd.

»Na naših progah je polno ozkih grl,« pripoveduje Bogdan Zgonc. »Progi sami sicer ni kaj očitati in njenim graditeljem pred sto leti bi lahko stisnili roko. Na tej modernizirani, starki' zdaj montirajo tudi radijske zveze in potem jo bomo lahko postavili na raven svetovnih prog.«

Sedanja proga od Jesenic do Dobove je zlasti v konicah zelo obremenjena, in to zlasti med Jesenicami in Ljubljano, kjer je samo enotirna proga, ter med Zalogom in Zidanim mostom, kjer je dvotirna proga. Na prvem odseku vozi dnevno tudi po 90 vlakov na dan, na drugem pa celo 200.«

Medtem ko bomo na Hrvaškem, v Srbiji in Makedoniji na magistralni osi progo le dopolnili z manjšimi popravili, bodo od Jesenic do Dobove morali zgraditi novo progo po novi trasi. Nova proga, ki naj bi jo dogradili do konca stoletja, bo namenjena mednarodnim in medrepubliškimi — večinoma tranzitnim — vlakom. Sedanja proga bo tvorila »sistem kapilar« in se bo na posameznih mestih združila s hitro progo.

Hitra proga bo dvotirna, po njej bodo vozile posebne lokomotive in vagoni, ki bodo projektirani za velike hitrosti. Radij ovinkov ne bo manjši od 4000 metrov, kar pomeni, da bo proga bolj ravna in z manj ovinki.

Po svetu velja račun, da se ob sto-odstotnem izboljšanju železniških uslug za prav toliko poveča promet. Bogdan Zgonc zato pravi, da bo nova proga v dolžini 500 kilometrov postala huda tekunica letalom. (Dnevnik)

Idrija (foto: Mirko Kambič)

Novomeščani diktirajo modo

Industrija motornih vozil iz Novega mesta je že več let največja proizvajalka avtomobilskih prikolic v Evropi. Razen na Dolenjskem, v Beli krajini in v Posavju, kjer delajo določene dele za prikolice, ima IMV tudi svojo tovarno v Daizenu v Belgiji.

Za letošnjo sezono so za zahodnoevropsko tržišče pripravili Novomeščani 37 osnovnih modelov. V drugi polovici leta bodo proizvedli več kot 18.000 avtomobilskih prikolic, od katerih bodo domala 15.000 namenili izvozu.

Na velikem avtomobilskem sejmu v Torinu so Novomeščani predstavili popolnoma nov model adria 580 Grand de luxe. Drugi modeli, ki so bili prav tako na razstavi, so imeli sicer stare dimenzije, vendar pa popolnoma novo opremo. Edina novost v zunanosti prikolic je svetlobna signalizacija, ki je sedaj unificirana v vsej zahodni Evropi.

Adria 580 Grand de luxe ima izredno lepo notranjost z ravnimi ploskvami, blazine in zavese pa so narejene v sedmih barvnih vzorcih. Nova je tudi servisna centralna razdelilna plošča, ki ima centralno vodenje ventilacije, razsvetljave, nekateri tipi prikolic pa imajo vgrajen tudi radijski aparat. Te prikolice kompletirajo za belgijsko, francosko, nizozemsko in angleško tržišče v tovarni IMV v Daizenu.

(Dnevnik)

Godba, stara več kot 300 let

Pisalo se je leto 1686, ko je Janez Vajkard Valvasor hodil po tedanji Kranjski in ga je pot zanesla tudi v — tedaj izredno zanimivo — Idrijo, kjer je nemara na veliko presenečenje srečal poleg rudarjev tudi muzikante.

Valvasor v svoji Slavi Vojvodine Kranjske omenja, da je bil 15. septembra 1686 nastop »muzikantov«. In če so leta 1686 muzikantje že igrali, je godba obstajala že nekaj let poprej in praznovanje 315-letnice ni daleč od resnice.

Nedvomno je starost idrijske pihalne godbe tako spoštovanja vredna, da kaže pobrskati po arhivih, ki skrivajo o tej »pleh bandi«, kot ji še danes rečejo Idrijčani, marsikaj zanimivega.

Od samega začetka so bili glasbeniki pravi ljudski zabavljaji, saj so igrali po veselicah, na paradah, pri porokah, na pogrebih, kakor je bil pač v tistih časih običaj. Rudnik ni bil vseskozi naklonjen godbi. Stvari so se leta 1903 zaostrele do take mere, da je rudnik godbo celo razpustil in glasbila ter notni material kratkomalo prodal. Vendar se glasbeniki niso dali. Še isto leto so ustanovili Godbeno društvo in po Idriji se je naprej igralo in veselilo. Prišla je prva svetovna vojna in moške so odšli na fronto. Po končani vojni je Idrija pripadla Italijanom, ki so sprva z naklonjenostjo gledali na vsesplošni razmah društvene dejavnosti. V dvajsetih letih tega stoletja je Idrija zmogla celo dve godbi, kateri pa je, kot vsa slovenska društva v tedanji Italiji, leta 1927 fašistična oblast prepovedala.

Vojna je že vihrala v Evropi in godbenike so vpoklicali k vojakom in jih razporejali v posebne oddelke. Tisti, ki so po naključju ostali doma,

ga Kandašu celovečerni slavnostni koncert, vseh 40 godbenikov pa je priredilo izjemno gostoljuben sprejem desetim pihalnim orkestrom iz vse Slovenije in zamejstva, ki so s svojo prisotnostjo počastili 315-letnico obstoja idrijske godbe.

(Primorske novice)

Prazgodovinski človek na Dolenjskem?

Skupina mladih raziskovalcev, ki jih je vodil dr. prof. Franc Osole, je opravila arheološka izkopavanja v Lukenjski jami pri Prečni na Dolenjskem. Prvo raziskovalno sondo so zasadili že člani novomeškega jamarskega društva. Pri odkrivanju kraške jame v bližini ponikalnice Temenice so v sadri naleteli na številna okostja; znanstveniki so jih prisodili keltsko-ilirskim plemenom, ki so se verjetno ob kakšni hujši naravni nadlogi zatekli v podzemsko jamo, ta pa jim je tudi bila skupinski grob.

Mladi raziskovalci pod vodstvom prof. Osoleta so doslej naleteli na orodje prazgodovinskega človeka, ravno tako pa tudi na ostanke nekaterih živali, kot na primer alpskega svizca, jelena, bobra in celo medveda. Kaj vse skriva ta naselbina ledenodobnega človeka, pa bodo pokazale raziskave, ki jih bodo nadaljevali spomladi. Prof. Osole meni, da bo dobil trdne dokaze, da je v tej jami živel prazgodovinski človek, kar bo edinstven primer v tem delu Slovenije.

Na Dolenjskem in Kočevskem so v povojnih letih naleteli že na ostanke neandertalca; omeniti velja kameno orodje pri Ruperč vrhu in v Marovški zjavki pri Šentlovrencu, ravno tako pa tudi zanimiva izkopavanja v Kostanjevici na Krki (tu je raziskoval prof. Srečko Brodar) in Cigansko jamo pri Kočevju.

Novomeški jamarji so na tem kraškem ozemlju odkrili še vrsto zanimivih kraških jam, ki so polne kapnikov, med njimi pa so, kot kaže, skrivnosti iz človekove preteklosti, ki jih bo treba raziskati.

(Delo)

Aljaž je vselej zmagal

Ni ga imena, ki bi bilo s Triglavom bolj povezano kot Aljažev, in najbrž tudi Slovenca ni, ki si ne bi želel vsaj enkrat v življenju stopiti do Aljaževga stolpa na vrhu Triglava. Zato je

tudi bilo pod njim in na njem prek kratkim nekaj proslav pomembnih jubilejev slovenskih planincev.

Z nobenim drugim dejanjem ni postal Triglav tako slovenska gora kakor z Aljaževim stolpom, ki ga je dal postaviti Jakob Aljaž 7. avgusta 1895. leta. S tem pa seveda Aljaževih stavb še ni konec kakor tudi ne obletnic, ki so jih letos praznovali slovenski planinci v Vratih. Minilo je namreč hkrati 70 let od postavitve današnjega Aljaževga doma v Vratih in 135 let od Aljaževga rojstva. Tudi njegov dom v Vratih v tistem obdobju pomembno označuje slovensko fizično in lastninsko prisotnost v gorah in pomeni odkrit boj za slovenski Triglav.

Ob teh jubilejih se velja spomniti, da tudi gradnja Aljaževga stolpa ni minila brez tožb na sodišču in brez spletkarjenja narodovih nasprotnikov. Mnogo sveta okrog Triglava je bilo last verskega zaklada (kot je zapisano), nad katerim je vladala nemška roka. Še večje težave so čakale Jakoba Aljaža, župnika iz Dovjega pod Karavankami, pri gradnji Triglavske kočice na Kredarici. Tudi tukaj je zmagal Aljaž s svojo prebrisanostjo, ob teh dogodkih pa je zapisal v župno knjigo:

»Bližnji Nemci in posebno ljubljanski nemčurji so mi zelo nagajali, toda vselej sem zmagal. Ker so bili v zvezi z uradi, so mi povzročali šest tožb in pravnih, nagajali so mi pri nakupu sveta v Vratih in na Kredarici. Tožili so me, da stoji triglavska hiša deloma na svetu verskega zaklada. Bile so preiskave, zaslišanja in nazadnje komisija na Kredarici: geometri, gozdarji, uradniki in več kmetov, ki so po gorah postavljali znake za merjenje sveta. Vsi ogledi so bili v nedeljo, menda zato, da ne bi bilo navozč na Kredarici. Najel pa sem drugega duhovnika in tudi sam šel na Kredarico, najel odvetnika (dr. F. Tomiška) in inženirja merilca (inž. Žužka), da sta nadzorovala, in glej — pravica se je izkazala. Mera je pokazala meni v prid...«

Aljaževa zasluga pa nista le koči na Kredarici, v Vratih in stolp, temveč tudi označitev gorskih poti, izboljšava cest do gora in razmah zavednega slovenskega planinskega društva, hkrati s tem pa popularizacija našega naroda in njegovih gora v svetu. Vsekakor je mogoče trditi, da je postavil Aljaž temeljni kamen današnjemu razmahu množičnega govorništva.

Njegova najbolj priljubljena točka — Vrata — pa bo za vselej spominjala slehernega obiskovalca na tega velikega moža. V Aljaževem domu so mu namreč pustili kot in dodali njegovo sliko. Zato so se tudi slovenski planinci odločili proslaviti svoj dan v znamenju tega triglavskega kralja Matjaža z Dovjega.

(Večer)

so pobrali svoje trobente, klarinete, violine in odšli v partizane. Tudi tam jim glasbena žilica ni dala miru. Tako je pet idrijskih godbenikov sodelovalo pri godbi XXXI. divizije. Vse do osvoboditve so igrali po mitingih in zborovanjih po vsej Primorski.

Po končani vojni so se zopet zbrali in začeli pridno vaditi in nastopati po Primorski, ki takrat še vedno ni bila priključena Jugoslaviji. Z ustanovitvijo glasbene šole leta 1946 so začeli v Idriji tudi načrtno skrbeti za mlado članstvo.

Še posebej s ponosom se idrijski godbeniki spominjajo nastopa pred predsednikom Titom v Postojni in Pulju leta 1950.

Pomembno prelomnico v zgodovini godbe predstavlja leto 1954, ko je godbo ponovno prevzel pod svoj patronat rudniški sindikat, ki je zanj skrbel vse do leta 1976, ko je idrijski rudnik zašel v krizo.

Kako živi idrijska godba danes? Kljub temu, da je denarno ne podpira več rudnik, je ohranila ime Pihalni orkester rudarjev in tako tudi spoštovanje do idrijskega knapa.

1. oktobra minulega leta so imeli pod vodstvom svojega kapelnika Dra-

Tone Seliškar, prvi predsednik Slovenske izseljenske matice, v Slovenskem izseljenskem koledarju 1954:

Za naše izseljence se v njihovi rojstni domovini niso nikoli kaj pridna zanimali. Pomoč stare domovine izseljencem je bila vse do novejšega časa tako majhna, da se skoraj ne more o njej ničesar povedati. Vezi z našimi izseljenci so se vedno bolj rahljale, z izseljenci nekaterih dežel pa jih sploh ni bilo. Naši ljudje na tujem so spričo te mlačnosti postajali vedno bolj na-

Tri desetletja Slo izseljenske matice

prevladoval pri vseh, ki so dali pobudo za ustanovitev Slovenske izseljenske matice, a to je, da moramo Slovenci,

zdaj ko smo prvokrat v svoji zgodovini vzpostavili svojo svobodno državo, vse drugače skrbeti za povezavo z našimi

Tone Seliškar, prvi predsednik Slovenske izseljenske matice

Sprejem izseljenske skupine na zagrebškem letališču. Dobrodošlico jim izreka prvi aktivni tajnik matice Albert Svagelj.

rodnostno malodušni, domovina jim je bila vedno bolj oddaljena in tuja.

Pred kakšnimi nalogami stoji Slovenska izseljenska matica? Napačno je mnenje, da je treba smatrati slovenske izseljence še vedno za sestavni del dežele, iz katere so izšli. To bi bilo nesmiselno, kajti 95 % naših izseljencev je sprejelo državljanstvo dežele, v katero so se preselili in, če bi vodili tako politiko, bi se to razumelo, da posegamo v notranje zadeve tuje države. Toda ti Slovenci, ki so zdaj ameriški, kanadski, argentinski, francoski, nemški idr. državljani, nam vendarle niso tujci, saj imajo mnogi tu še matere, očete, sestre, brate, nečake... Dolžnost njihove rojstne domovine je, da jim čim dlje, ne da bi se pri tem dotikali njihovih patriotskih čustev in dolžnosti do njihove nove domovine, pomaga ohranjati narodno zavest, v tam rojenih slovenskih generacijah pa zavest narodnostnega porekla.

Tomo Brejc, prvi glavni urednik *Rodne grude*, v *Rodni grudi* 1961:

Je pa še en zelo važen razlog, ki je

Delavci Slovenske izseljenske matice, ko je bil njen predsednik Ivan Regent (v sredini, spredaj). Na levi Zima Vrščaj, takrat podpredsednica in glavna urednica publikacij, na desni Albert Svagelj, tajnik. Zadaj stojijo (od leve): Milena Gregorič, Jože Herzog, Marička Mehle, Janez Meden, Vera Valenci, Mila Šenk in Ina Slokan.

venske

izseljenci, kakor je to bilo v stari Jugoslaviji, da moramo storiti vse, da jim pomagamo pri njihovem kulturno-prosvetnem delovanju, da jim moramo posredovati vse narodne in socialne pridobitve, katere si je naše ljudstvo priborilo z zmago v narodnoosvob-

dilnem boju, in kčno, moramo imeti center, ki bo pomagal izseljencem tudi v pogledu njihovih individualnih potreb in želja.

Ivan Regent, predsednik Slovenske izseljenske matice ob 10-letnici:

Naloge, ki so ji bile določene na ustanovnem občnem zboru, je Slovenska izseljenska matica skrbno izpolnjevala in si jih v teh desetih letih še razširila in pomnožila. Pri tem delu so ji v obilni meri pomagali naši državni voditelji in naši javni ter kulturni

Izseljenci na ogledu poslopja slovenske skupščine po sprejemu, ki jim ga je priredil takratni predsednik slovenske vlade Miha Marinko. Od leve: Tomo Brejc, Frank Cesen, Edi Zarnik (spredaj), Anton Garden, Ivanka Šifrer, Josephine Tratnik, Miha Marinko, Zima Vrščaj in Kamilus Zarnik.

Delovno predsedstvo občnega zbora SIM ob 20-letnici. Od leve: Klara Perčič, povratnica iz Francije, Drago Seliger, predsednik SIM od 1971—1979, Pavle Bojc, podpredsednik, Marija Levar, delegatka podružnice SIM v Murski Soboti, Franc Pirkovič, predsednik SIM do 1971, in Anton Ingolič, član izvršnega odbora SIM.

delavci. V veliko pomoč so ji bili tudi najbolj zavedni vodilni člani raznih organizacij v tujini, zlasti v ZDA.

Zima Vrščaj-Holy, predsednica Slovenske izseljenske matice na 10. občnem zboru, 1966:

Razdalje med Jugoslavijo in posameznimi deželami, kjer živijo naši ljudje, so se zmanjšale ne le zaradi vse večjega vključevanja Jugoslavije v mednarodni promet in mednarodni turizem, temveč tudi zaradi ugleda, ki ga ima Jugoslavija zaradi svoje politike prijateljstva med narodi in zaradi svojih prizadevanj, da bi se na svetu ohranil mir. Na čedalje večji obisk Jugoslavije s strani naših izseljencev vpliva tudi želja starejših Slovencev, ki živijo na tujem, da bi še enkrat v življenju obiskali svoj rojstni kraj in svoje sorodnike, vse bolj pa so ta potovanja privlačna tudi za mlajše potomce slovenskih izseljencev.

Drago Seliger, predsednik Slovenske izseljenske matice ob 20-letnici:

Dejstvo, da več kot četrtina slovenskega naroda živi zunaj meja SR Slovenije, nalaga ne le Matici temveč SR Sloveniji kot narodni in državni skupnosti mnoge posebne naloge. Če pravim posebne naloge, potem mislim na dejstvo, da smo Slovenci maloštevilen narod in da je ohranjanje narodne in patriotične zavesti prav skrb, ki smo ji dolžni posvetiti danes in v prihodnje več naših misli in dejanj, kot je bilo to v preteklosti. Na to nas obvezujejo tudi izseljenci sami, saj v več kot 1100 organizacijah in društvih širom po svetu na najrazličnejše načine izpričujejo in gojijo narodno zavest. Spoznanje, da nad 200.000 naših ljudi deluje v teh različnih organizacijah in društvih, da je ohranjanje in razvijanje narodne zavesti izredno otežkočeno, če že ne nemogoče brez živega stika z matično domovino, z njenim družbenim in kulturnim napredkom in razvojem, nas obvezuje v mnogočem. Slovenska izseljenska matica je orala prve brazde na tem področju in ji gre za njeno dvajsetletno nesebično delo priznanje vse naše družbe.

Stane Kolman, predsednik Slovenske izseljenske matice, 1980:

Naši izseljenci z vsega sveta so v mesecih Titove bolezni in potem slovesa izrazili na razne načine čustva globoke pietete in ljubezni do Tita in Jugoslavije. S tem ste, dragi izseljenci, znova pokazali, da v prelomnih zgodovinskih trenutkih živite trdno povezani s staro domovino in da vam ni vseeno, kakšno pot si utira stara domovina, da želite, da bi napredovala in se nikoli več ne vrnila v razmere socialne revščine in brezpravja narodov in narodnosti.

Vezi z rojaki po vsem svetu

Kako dela Slovenska izseljenska matica

Slovenska izseljenska matica slavi 30-letnico obstoja in delovanja. Prihaja torej v svoja najlepša leta . . . polna bogatih izkušenj, doživetij, veselih in bridkih trenutkov, bogatejša za tisoče in tisoče novih poznanstev, z neštetiimi vezmi povezana z vsem svetom, skoraj z vsemi kraji tega sveta, kamor je zaneslo slovenskega rojaka.

Predstavniki Slovenske

izseljenske matice so tudi sami pogledali v marsikateri košček sveta, kjer delujejo slovenska izseljenska društva, še zdaleč pa se niso mogli odzvati vsem vabilom. Središče dogajanj je vendarle ves čas v naših prostorih v Cankarjevi ulici št. 1, v strogem središču Ljubljane. Koliko pogovorov smo imeli tukaj, koliko kavic smo že spili ob pogovorih s pred-

stavniki slovenskih in jugoslovanskih izseljenskih društev, s člani kulturnih skupin, z naročniki Rodne grude, z rojaki, ki so prihajali po kakršenkoli nasvet ali pomoč. Kljub rednemu delu, ki ga res ni malo, smo si vsakokrat vzeli čas za kratek pomenek, za kramljanje o tem in onem, in seveda tudi za resne dogovore o nadaljnji krepitvi

našega sodelovanja. Če je bilo le tako, kot smo želeli, potem nihče ni odhajal od nas nezadovoljen. Z mnogimi rojaki iz tujine smo že stari znanci, mnogi se oglašajo pri nas že dolga leta, zato je razumljivo, da te naše vezi pogosto prerastejo že v prava prijateljstva.

Slišal sem, ko je neka rojakinja potožila: »Zdaj pa na matici ni več tako, kot

Seja izvršnega odbora: delovni program za prihodnost, tekoče naloge, razprave o krepitvi stikov z izseljenci . . .

Delovno srečanje: Stane Kolman, predsednik SIM, Mitja Vošnjak, predsednik izdajateljskega sveta publikacij SIM, Marko Pogačnik, tajnik SIM

Hiša, v kateri ima prostore Slovenska izseljenska matica (nad reklamnim napisom TRIKON)

Preurejena sprejemnica Slovenske izseljenske matice

je bilo. So sami novi...» Čas res beži in tudi matica se je »pomladila«. Vrsta starih uslužbenk, ki so bile zaposlene na matici skoraj vse od ustanovitve, je odšla v zaslužni pokoj. Zamenjale so jih nove. Lahko pa trdim in v to so se prepričali tudi že številni sami izseljenci, da se vsi zavedamo svojih delovnih dolžnosti in poslanstva, ki ga —

Gabi Heimer skrbi za kulturne stike z društvi

Ivanka Žibrik, računovodkinja

Borut Lukežič raznaša, razpošilja pošto, gradivo...

Jana Ceranja, nova tajnica

Milena Gregorič, vodja naročninskega oddelka

Berta Dolinar, blagajničarka, poleg tega oskrbuje društva s knjigami, ploščami idr.

Milan Kozolc, upravnik publikacij (oglasi, finance...)

že tri desetletja — opravlja Slovenska izseljenska matica. In tako bo tudi v prihodnje. Načrte imamo še velike, veliko dela nas čaka in, kar je glavno, vidimo, da tudi slovenski izseljenci po svetu še veliko pričakujejo od nas.

Kako poteka delovni dan na Slovenski izseljenski matici? Kdo je kdo? S kom sem se pogovarjal, ko sem bil na matici? Kdo me bo sprejel, ko se bom tam oglasil? Taka vprašanja si morda zastavljate, zato smo se odločili, da se vam predstavimo v slikah in s kratko besedo. Tako bo morda naše medsebojno zaupanje še globlje...

Jože Prešeren

Jerneja Petrič, znanstvena sodelavka in dokumetalistka

Jagoda Vigele, urednica-novinarka Rodne grude

Jože Prešeren, glavni in odgovorni urednik Rodne grude

Zagreba. Transverzali so posvetili tudi poseben planinski vodnik z zemljevidom.

V Agrarii v **Kopru** imajo največji leseni sod v Evropi, v katerega lahko spravijo kar 4 vagone vina. Iz slavonskega hrasta so ga naredili v Tacnu pri Ljubljani. V sodu zori kakovostna malvazija, potrebni pa sta bili dve toni železnega okovja, da bo sod še dolgo služil svojemu namenu.

Na 8. mednarodnem festivalu športnih in turističnih filmov v **Kranju** si je drugo nagrado priboril slovenski

Na Jurčičevem trgu v **Ljubljani** so odkrili spomenik pisatelju Josipu Jurčiču, ki ga je izdelal akad. kipar Stojan Batič. Ob otvoritvi je govoril predsednik društva slovenskih pisateljev Tone Pavček.

Mednarodna žirija bruseljskega inštituta za ocenjevanje hranil (Monde selection) je podelila izdelkom pivovarne Union v **Ljubljani** tri zlate in dve srebrni kolajni. Unionov izvozni ležak pa je dobil celo kristalni pokal za izjemno kakovost. Ljubljanska pivovarna se je v zadnjih dveh letih dob-

Sadno-likerski kombinat Fructal-Alko v **Ajdovščini** bo v prihodnjih dveh letih povečal proizvodnjo otroške hrane, ki jo je začel izdelovati prvi v Jugoslaviji. Zaradi najsodobnejše tehnologije sodi tovarna med najboljše predelovalce sadja v Evropi in je doslej prejela že več kot tisoč priznanj in nagrad za kakovost.

V **Beltincih** so uredili kanalizacijo, lotili pa so se tudi regulacije potoka Črnca. Sklenili so tudi urediti ulično razsvetljava, sezidati športno-rekreativni center in kulturni dom, načrtujejo pa tudi novo telefonsko centralo.

V **Celju** zidajo nov dom za upokojence in druge ostarele ljudi. Dom nastaja v prijetnem mestnem predelu, kjer je precej zelenja, blizu pa je sprehajališče ob Savinji. V novem domu bo 110 postelj.

Na doslej največjem mednarodnem obrtnem sejmu v **Celju**, trinajstem po vrsti, ki so ga tematsko posvetili inovacijam in kooperaciji, je sodelovalo 38 obrtnih združenj, 14 zadrug in 20 delovnih organizacij.

V **Črni** na Koroškem so v okviru jubilejnega 25. turističnega tedna izročili svojemu namenu lep kulturni dom. Odslej bodo v njem vse kulturne prireditve tega koroškega mesteca, ki šteje 4000 prebivalcev.

V **Danah** pri Sežani bodo v kratkem asfaltirali vse vaške poti in razširili ter obnovili vaško vodovodno omrežje. Čeprav so Dane idilična kraška vasica tik ob Sežani, le dober kilometer je do nje, so ustanovili svojo krajevno skupnost. Pravijo, da bodo tako lažje urejali kraj.

Golte nad Mozirjem so dobile novo cesto, ki pelje po južnem pobočju z moziške strani, čez Šmihel in Radeundo. Do velikega parkirišča v gozdu, kakih 400 metrov pod Mozirsko kočo, je cesta že dokončno nared, sedaj pa jo gradijo še do sedla Morave, hotela in Mozirske koče.

Ob planinskem domu pri **Gospodični** na Gorjancih teče nova planinska transverzala z imenom Bratstvo in enotnost, ki so jo družno ustvarili planinci iz Ljubljane, Novega mesta in

Novo naselje družinskih hišic v Cerknici (foto: Janez Zrnec)

film Favorit v režiji Toneta Freliha. Po mnenju žirije je najbolje prikazal povezanost med športom in turizmom.

Na kmečkem prazniku v **Krškem** so prikazali stara kmečka opravila in ponazorili domače običaje; priredili so tudi razstavo domačih jedi, organizirali zanimivo živinorejsko razstavo ter prikazali različne nekdanje in sodobne kmečke stroje.

V **Lajšah** pri Velenju so odprli novo športno letališče. Zdaj imajo 800 metrov dolgo letališko stezo, letališko zgradbo s hangarjem, učilnico in še nekaj drugih potrebnih prostorov. Ob otvoritvi je bil veliki letalski miting, ki so se ga udeležili vsi slovenski letalski klubi.

V **Lipici** so blizu stare jahalnice zgradili nov hotel, imenuje se »Klub hotel Lipica«. V 102 dvoposteljnih in enoposteljnih sobah je več kot 200 ležišč. Vse sobe so opremljene s prhami, ostalimi sanitarijami, telefoni in primernimi prostori za shranjevanje konjeniške opreme.

V **Litiji** so odprli nov zdravstveni dom; v njem so splošne in specialistične ambulante, laboratorij, rentgen, prostori za fizioterapijo in 6 zobnih ambulant.

ro uveljavila tudi v Avstriji, kamor je lani izvozila 30.000 hektolitrov piva.

V nekdanji »Švicariji« v Tivoliju v **Ljubljani** so odprli novo slikarsko galerijo. Njen pobudnik je bil mladi kipar Lujo Vodopivec, ki je pred kratkim razstavljal tudi v New Yorku.

Harmonikarski orkester iz Most v **Ljubljani** se je vrnil z mednarodnega harmonikarskega tekmovanja v Ženevi z zlato medaljo, diplomom in plaketo. Vsa priznanja si je priigral v najtežji tekmovalni kategoriji. Moščanske harmonikarje vodi že petnajst let dirigent Srečko Piškur, ki je sicer glasbeni učitelj na moščanski glasbeni šoli.

V mlekarni Mlekopromet v **Ljutomeru**, kjer letno predelajo 18 milijonov litrov mleka v 1.600 ton ementalca, 200 ton parmezana, 600 ton topljenih sirov in drugih izdelkov, so pri proizvodnji ementalca dosegli enako kakovost kot Švicarji. Pred kratkim so pričeli prodajati ta sir švicarskim kupcem, ki ga prepakirajo v švicarsko embalažo in ga skupaj s svojim prodajajo v ZDA. Kupčija jim cvete tudi pri parmezanu, ki ga prav tako prodajajo v ZDA in v Italijo.

V neposredni bližini Pedagoške akademije v **Mariboru** so odprli nov dom

učencev srednjih in drugih šol. Že letos bo pod svojo streho sprejel 480 mladih stanovalcev.

V **Novi Gorici** je bilo tridnevno zborovanje slovenskih slavistov, ki so ga posvetili spominu Jerneja Kopitarja in Franceta Bevka. Udeleženci so se pogovarjali tudi o delu svojega društva in o stanovskih vprašanjih. Klub starih goriških študentov pa je prav tako v **NOVI GORICI** odkril doprsni kip dr. Andreju Budalu, zaslužnemu profesorju, pisatelju, prevajalcu in rodoljuba.

šport

Razmah ritmične gimnastike

Čeprav je športna ritmična gimnastika mlada športna panoga, je med ženskami po vsem svetu in tudi pri nas doživela v zadnjem obdobju nesluten razmah. To ji je prineslo tudi pomembno veljavo — uvrstitev v olimpijski spored že od naslednjih iger v Los Angelesu 1984 dalje.

Jugoslovanska ekipa se udeležuje tekmovanj na najvišji ravni (svetovna prvenstva) že od leta 1963 dalje, vse bolj pa pridobiva na pomenu športna ritmična gimnastika tudi v Sloveniji. Slovenske tekmovalke so že dosegale lepe uspehe — na državnem prvenstvu leta 1980 so osvojile pet kolajn. Najbolj sta se odlikovali Živana Potočnik in Vesna Gregori, članici Partizana Narodni dom iz Ljubljane. Kakovostni vzpon je tako prepričljiv, da je Vesna Gregori kot članica državne reprezentance uspešno nastopila tudi na balkanskem prvenstvu v Atenah.

Strokovni odbor za športno ritmično

gimnastiko načrtuje za prihodnja štiri leta ustanovitev štirih močnejših centrov kot nekakšnih regionalnih središč — Ljubljana, Štajerska (Maribor, Celje), Gorenjska (Kranj, Jesenice) in Dolenjska (Novo mesto).

Seveda pa bi bilo potrebno za utrezen razmah zagotoviti tudi pogoje — od telovadnic do nekoliko izdatnejše denarne pomoči.

Konjeništvu na Slovenskem

Tudi v Sloveniji se lepo razvija konjeništvu. V zadnjem času so imeli konjeniške prireditve tudi v krajih, kjer jih že dolgo ni bilo, ali pa sploh nikoli.

Tako je konjeniški klub v Grosupljem — ustanovili so ga spomladi 1980 — organiziral veliko propagandno prireditev. Največ je bilo na njej kasaških točk, saj so nastopili kasači iz Ljubljane, Šentjerneja in od drugod. Prireditve si je ogledalo okrog 5000 ljudi. Najboljši konji so bili žrebec Pik Deanev z vozačem Alojzijem Potočnikom iz Grosupljega in kobili Modeta in Markiza lastnika Jožeta Krajnerja z Bizeljskega.

Naslednja večja konjeniška prireditev je bila na hipodromu v Stožicah pri Ljubljani, na kateri so nastopili kasaški in jahalni konji. Osrednja točka te prireditve je bil jugoslovanski kasaški maraton na 4000 m dolgi progi. Prva je bila kobila Disa z vozačem Markom Slavičem mlajšim, iz Ljutomer.

Lanskoletno konjeniško sezono je zaključilo državno prvenstvo v militariju, ki ga je organiziral konjeniški klub Komenda. Prvo mesto je dosegel Rajko Dokič na konju Herodežu iz Novega Sada, drugo mesto pa je pripadlo Maji Čerček na konju Welfu iz Komende.

osebnosti

JOSIP VIDMAR, pomembni slovenski umetnostni kritik in dolgoletni predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, je praznoval petinosemdesetletnico življenja.

Šestdeset let je Josip Vidmar ocenjeval slovensko kulturno življenje, vodil Dramo Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani, prevajal številna dramska in prozna dela pa pesmi, pisal gledališke kritike in predaval na igralski akademiji, med drugo svetovno vojno pa je partizanal in bil tudi prvi predsednik Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

V 78. letu je umrl **ANTON KUHSELJ**, dolgoletni podpredsednik Slovenske akademije znanosti in umet-

nosti, ki je že leta 1936 postal doktor tehniških znanosti. Sprva je bil docent za mehaniko na Tehniški fakulteti, potem izredni in do svoje upokojitve redni univerzitetni profesor. Bil je tudi znanstveni svetnik na Letalskem inštitutu v Zemunu, kajti čez vse je ljubil letalstvo. Poleg visokih odlikovanj, pomembnih članstev in predsedništev ga je leta 1973 mednarodna družba za uporabno matematiko in mehaniko izvolila za dosmrtnega člana. Minule leto je prejel najvišje univerzitetno priznanje — naziv častni doktor.

Josip Vidmar

Pokojnega akademika dr. Antona Kuhlja je na mestu podpredsednika SAZU zamenjal prof. dr. **ROBERT BLINC**, inženir fizike in znanstvenik mednarodnega slovesa. Izpopolnjeval se je v ZDA, je znanstveni sodelavec inštituta Jožef Stefan v Ljubljani, redni profesor univerze v Ljubljani, avtor monografije *Soft Modes in Ferroelectrics and Antiferroelectrics*, ki je izšla leta 1974 v Amsterdamu in dobitnik najvišjih jugoslovanskih priznanj za strokovnjake in ugledne družbene delavce.

Umrli je **MIHAEL JERIČ**, župnik v pokoju, tajnik slovenskega duhovniškega društva. Pogrebne slovesnosti je opravil mariborski škof dr. Grmič. Mihael Jerič je v decembru 1979 dopolnil 70 let življenja in ob tej priložnosti je prejel tudi visoko jugoslovansko odlikovanje — red republike s srebrnim vencem. Pred drugo svetovno vojno in tudi po njej je deloval kot duhovnik zlasti v Prekmurju, kjer je tudi sodeloval pri Osvobodilni fronti slovenskega naroda. Po vojni se je ves čas zavzemal za vzpostavlanje urejenih in dobrih odnosov med rimskokatoliško cerkvijo in socialistično družbo.

Smučanje Skijanje v Sloveniji u Sloveniji 80/81

Smučanje v Sloveniji 1980/81

Dotiskan je zimski prospekt Slovenije, ki v sliki in besedi predstavlja zimsko-športne možnosti v večjih in manjših turističnih krajih.

Gre za podrobne informacije o lokaciji, številu nočitev, žičnicah, dolžini smučarskih prog, prometnih zvezah, načrtovanih prireditvah in cenah za vsa slovenska zimska letovišča, se pravi za tista v Julijcih, Karavankah in na Pohorju.

Prospekt je v standardni velikosti 20,5 krat 21 cm oblikovala Kompasova sodelavka Anka Jerina, natisnjen pa je v slovenskem in srbohrvatskem ter angleškem in nemškem jeziku.

Naročiti ga je moč pri Turistični zvezi Slovenije, v Ljubljani, Miklošičeva cesta 38/VI.

Gorca pri Podlehniku

Maja minulega leta je pričelo redno poslovati gostišče Gorca, privlačna izletniška točka sredi vinorodnih Haloz, 12 kilometrov iz Ptuja proti Zagrebu, daleč od mestnega hrupa in s čudovitim razgledom po haloških gričih.

Gostišče ima 110 sedežev v gostinskih prostorih in 80 sedežev na terasi. Na voljo pa je tudi 12 ležišč.

Gorca je še posebej primerna za skupinske izlete (družinske, maturitetne, poslovne . . .), zlasti pa je imenitna za poletne piknike.

In kaj vse znajo pripraviti na svojem štedilniku! Meso po vinogradniško, bograč, cigansko pečenko, haloškega kapuna, meso iz tünke, zaseko s čebulo, haloško gibanico . . . V času trgatve pa strežejo tudi z orehi, domačim kruhom, kostanji, grozrdjem in vinskim moštom.

In nekaj imenitnih domačih menujev imajo: na primer menu števil. I. vsebuje ragu juho, govedino po vinogradniško, domače široke rezance, solato in haloško gibanico, menu števil. II. kokošjo juho z domačimi rezanci, pečeno domačo kokoš, pražen krompir, solato in tudi gibanico, menu števil. III. pa gobovo juho, kotlet »gorca«, pečen krompir, solato in — seveda haloško gibanico.

Ko boste ob letu v domovini, boste lahko na Gorci prespali ali preživeli najmanj tri prijetne slovenske domačijske in kulinarčne dni. Vse informacije vam bo pravočasno oskrbel Kmetijski kombinat Ptuj, TOZD gostinstvo Haloški biser, Gostišče Gorca, 62286 PODLEHNIK, telefon 062/793-117.

Nova Evropa v Celju

Že pred dvema letoma so pričeli v Celju graditi nov trakt in obnavljati stari del hotela Evropa. Zdaj je ves hotel po novem že nared: ima 111 sob in 189 postelj. V novem traktu je klasična restavracija s 120 sedeži in z novo kuhinjo, v starem delu, kjer je bila doslej kavarna, pa je sodobno urejen bistro. Večina sob je opremljena s prho in WC-jem, telefonom in radijskim ozvočenjem. Hotel ima po novem dve dvigali, posebno sobo za TV in manjše poslovne posvete.

Slovenska zdravilišča

Čatež ob Savi

V tem zdravilišču organizirajo vsak teden zabavno-glasbene prireditve in enkrat letno Čateško noč. V bližnjih rekah Krki in Savi je možen ribolov, lepa ravninska okolica pa je bogat lovni revir na pernato in nizko divjad.

Priljubljeni izleti so od tod na grad Mokrice, kjer je možno jahati, na vinorodno Bizeljsko in na Gorjance, v Pleterju (tu je Kartuzija z dragoceno muzejsko zbirko eksponatov, ki pričajo tudi o prispevku Kartuzije v NOB), v Kostanjevico na Krki (Forma viva, Lamutov likovni salon, Gorjupova galerija, Galerija Božidarja Jakca, vinogradniška in vinarska zbirka), v Brežici, kjer je Posavski muzej s kakovostnimi arheološkimi, zgodovinskimi in slikarskimi zbirkami.

Dobrna

V toplih mesecih so v zdraviliškem parku dnevno promenadni koncerti,

občasno tudi nastopi slovenske folklore, zabavno-glasbeni programi in druge prireditve.

Zdraviliškim gostom priporočajo v tem kraju obisk Šempetra v Savinjski dolini, Gornje Savinjske doline, Logarske doline pa Velenja.

Marina v Portorožu 1980/81

Cenik storitev:

Kategorija: Privezno mesto — Letna tarifa (1. 4. 80.—31. 3. 81.)

Kanal Fazan (desni urejeni breg):
— 4.000 do 40.000 dinarjev.

V ceni je vključeno: privez plovila v morju, kontrola veze, uporaba sanitarij, čuvajna služba, škoda po zakonski odgovornosti, parkiranje enega osebnega avtomobila.

V kanalu Fazan (desni urejeni breg) je možen samo privez plovila in uporaba sanitarij.

Za informacije pišite na naslov:

Portorož, TOZD Igralnica Casino, MARINA, 66320 PORTOROŽ, teleks 34154 Lucija.

Radovljica (foto: Janez Klemenčič)

Zbledeli časi furmanske s

Še vedno upam, da boste kaj objavili o Gornjem in Dolnjem Logatcu, od koder sem doma.

Mary Sircelj, Sheboygan, Wis., ZDA

Ljubljansko kotlino je visoko v obrobna pobočja polnila gosta megla, ki je vzbujala občutek, da sili nebo k tlom. Najgostejša, kot po navadi, je bila nad Barjem, a se je vse bolj redčila,

čim višje se je vzpenjala cesta. Sprva je nočna svetloba zlatila jesenske barve, takoj za tem pa se je prikazalo tudi modro nebo. Umazano megleno morje, na katerega dnu sta bili Vrhnika in za njo Ljubljana, je izginilo za robom, čez katerega se je prevesila cesta. Bili smo v Logaški kotlini.

Logatec je bil sprva največje naselje v kotlini, danes so v njem združena vsa naselja Logaške kotline. Kraj pom-

ni stare naselbine, Japodske in nazadnje rimske postojanke Longaticum, katere ruševine so nekaj stoletij po vdoru Hunov in propadu rimskega imperija poselili slovanski priseljenci. Najmočnejši naselji sta se imenovali Logatec in pa Cerkovska vas, ki so jo začeli na začetku stoletja imenovati Gorenji Logatec za razliko od dva kilometra oddaljenega Dolenjega, večjega. Pred nedavnim, ko so tista dva

Logatec

ave

kilometra razdalje premestile nove gradnje in združile oba kraja v strnjeno naselje, pa se je ves kraj poimenoval Logatec z ulicami. O preteklosti pričajo še tablice na hišah v nekdanjem Gorenjem Logatcu, saj imajo hiše še po dve tablici: po starem hišno številko Gorenjega Logatca in po novem hišno številko nove ulice.

Logačani so v starih časih dobro izkoriščali svoj geografski položaj. V

Valvasorjevih časih so bili tovarniki in trgovci pa seveda gostilničarji, saj je bil kraj ob pomembni tovarniški poti. Po zgraditvi ceste proti Idriji, ki se odcepi na Kalcah, se je tovrstni promet v Logatcu še povečal. Transitno pomembnost je izgubil šele pred nekaj leti, ko so naredili avtocesto Vrhnika—Razdrto, ki se je kraju izognila. Že na prvi pogled pa stare mogočne stavbe ob cesti, zidane v cerkljansko-

škofjeloškem slogu, še spominjajo na čase furmanske slave.

Orna zemlja je v glavnem peščena, ob potoku Logaščici pa zamočvirjena in ob deževju izpostavljena poplavam, saj ponor Jačka ne more požirati vse vode. Tudi podnebje ni preveč naklonjeno poljedelstvu, saj zimski sneg dolgo obleži, stalne pa so tudi zgodnje jesenske in pozne pomladanske pozebe. Zato kmetov tu skoraj ni. Prebivalci so zaposleni v lesni industriji KLI (1133 zaposlenih), v papirni industriji Valkarton (415), ki bo prihodnje leto obhajala desetletnico, v Konfekciji (137) in v Zadrugi (55). Nekaj zaposlenih je še v gostinstvu, trgovini, zdravstvu, šolstvu, banki in pošti, precej pa se jih vozi na delo v Ljubljano. Največja je lesna industrija KLI, saj Logatec oklepa širok venec gozdov. Tovarna je znana po stavbnem pohištvu in po drobnem pohištvu, kot so mize in stoli, katerih devetdeset odstotkov izvažajo na zahodno tržišče. Omembe vredna dejavnost Zadruge je izkoriščanje gozdov in destilarna, kjer pridobivajo eterična olja.

Pogled obiskovalca pritegne tudi velika čreda krav, ki se pasejo na Logaškem prostranstvu. Te spadajo v pozikusni obrat Biotehnične fakultete, saj je Logaška planota primerna za živinorejo.

Kraj je v zadnjih letih zelo spremenil zunanost, saj se je razvil v lepo mestece, kjer živi okrog 4500 prebivalcev. V naselju je precej blokov in individualnih hišic, načrti pa obstojajo še za zidavo enih in drugih. Nekakšen center tvori novo poslopje z Merkatorjevo trgovino, poleg pa je tudi pošta in banka.

Učenost mladim Logačanom vbijajo v glavo v dveh osemletkah, v OŠ Osmih talcev v nekdanjem Dolenjem in v OŠ Edvarda Kardelja v nekdanjem Gorenjem Logatcu.

Turistično vabljev je Logatec z okolic. Za tiste, ki jo radi mahnejo peš z nahrbtnikom, in za tiste, ki se radi vozijo po samotnih gozdnih cestah. Strnjeni gozdovi nudijo tudi obilo lovskih možnosti. Za ljubitelje kulturne dediščine pa je vredna obiska cerkev sv. Miklavža iz leta 1795, ki je zanimiv prehod baroka v klasicizem. Zanimiva je tudi 1765. leta predelana cerkev sv. Križa, ki stoji na ostankih starega logaškega gradu, ki je bil razvalina že v 16. stoletju. Sedanji grad stoji spodaj ob cesti in ima zanimiv kamnit portal iz začetka sedemnajstega stoletja. Ob njem je spomenik padlim borcem.

Današnje središče Logatca: banka, pošta in samopostrežna trgovina

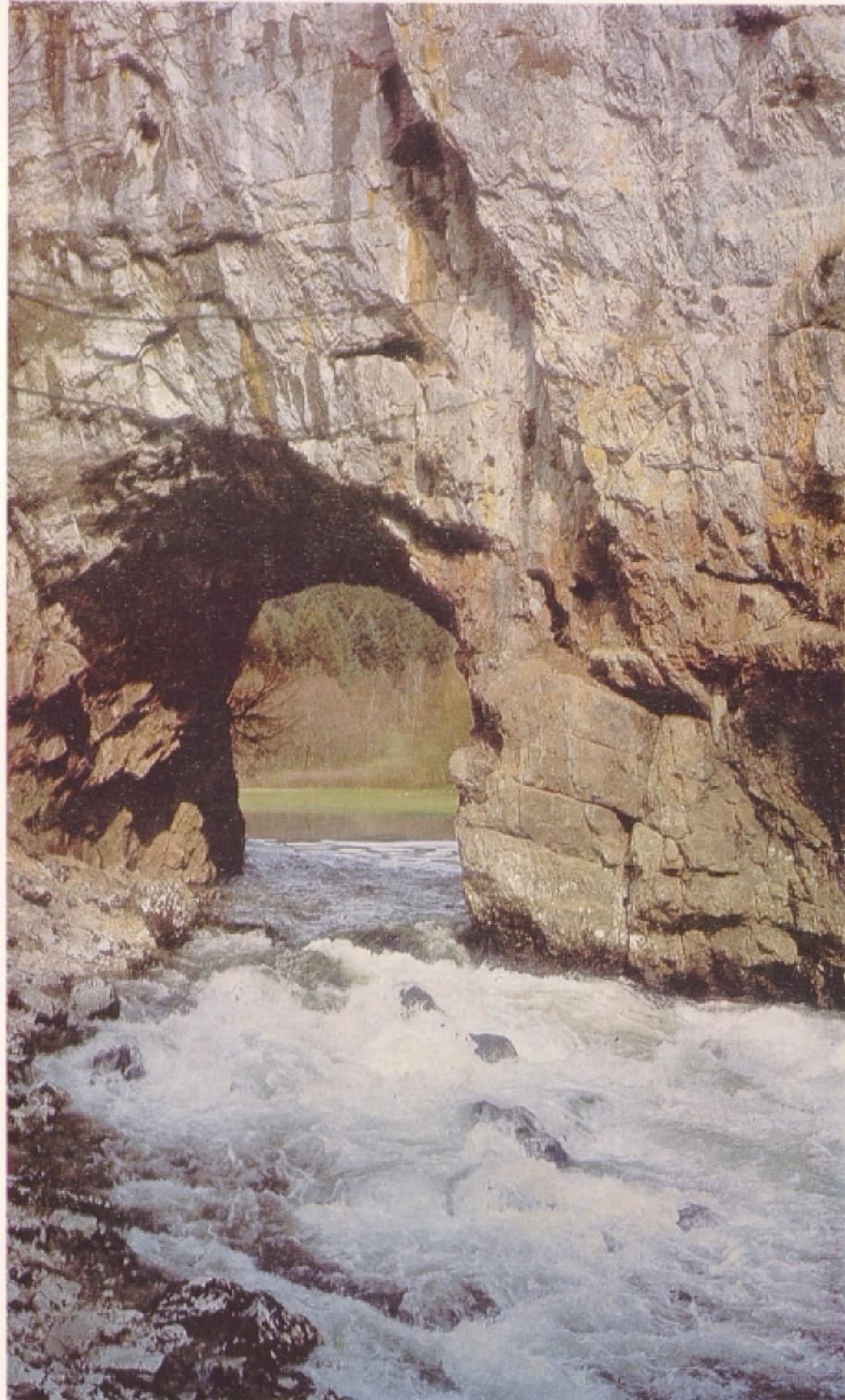

Mestni del Logatca

Janez Zrnec

slovenija v mojem objektivu

Foto: Igor Modic

Rakov Škocijan

Samotno drevo

Rakov Škocijan

Arboretum — Volčji potok

»Stara grofija« in

Na naših gledaliških odrih se zvrste najrazličnejši junaki. Med temi je bilo v zadnjem desetletju ali dveh moč videti tudi nekaj celjskih grofov. Svoje vloge so ti odigrali v Veroniki Desejniški Otona Župančiča, v Novačanovem Hermanu Celjskem, Kreftovih Celjskih grofih, svoj prostor pa so dobili tudi v delih nekaterih drugih pisateljev.

Določeno vlogo so celjski grofje odigrali tudi v naši zgodovini oziroma v zgodovini Celja in njegove okolice. In kaj bi je ne, saj so si več sto let podajali oblast v Savinjski dolini ter jo sčasoma razširili še na druge predele, tako na Koroško, Kranjsko in Hrvaško. Stkali so si mnoge sorodstvene vezi tudi z vladarskimi družinami na Češkem, Nemškem, Ogrskem, Poljskem, v Bosni in Srbiji.

V Celju se omenjena plemiška rodbina pojavi 1322. leta po prevzemu dediščine vovbreških grofov. Rodbina se preseli z Zovneka v Savinjski dolini v Celje. Z vse več posesti, vse več moči si pridobiva tudi vse več pravic. Med temi pravico kovati denar. Zanimivo pa je, da so celjski grofje podelili Celju mestne pravice 1451. leta.

Celjskih grofov je seveda veliko, med najpomembnejšimi pa so omenjeni: Ulrik I., Friderik I., Herman II., Ulrik II. Ta je bil ubit 1456. leta pri Beogradu. Ker ni imel potomcev, je prešlo njegovo premoženje po dedni pogodbi v roke Haubsburžanov, kot omenja Milena Moškon v knjižici z naslovom: »Stalna razstava umetnostne in kulturnozgodovinske zbirke Pokrajinskega muzeja v Celju«. O letem pa bo tokrat tekla beseda.

V »stari grofiji,« v kateri ima spore omenjeni muzej, je v sobi celjskih grofov vrsta nemih prič njih veljave. Ogle dati si je moč pečate celjskih grofov, novec Friderika II. in Ulrika II., pa domnevni portret celjskih grofov, figuro s celjskim grbom. Celjski grofje so uporabljali dejansko dva grba: tako ščit s tremi zvezdami na modrem v diagonalni kombinaciji z belima črtama na rdečem polju in grb, ki je imel tri zlate zvezde na modrem ščitu. Ta grb je kasneje ob-

veljal tudi kot grb mesta Celja. Risbe obeh grbov — žovneškega in vovbreškega sta krasila tudi gotsko okno v cerkvi sv. Lenarta v Dreveniku pod Bočem, v muzeju pa sta predstavljena s foto risbo.

Med razstavljenimi predmeti so tudi lobanje celjskih grofov, ki so jih v muzej prenesli 1956. leta. Grobnica celjskih grofov je bila namreč svojčas v kripti pod glavnim oltarjem Marijine cerkve v Celju. Tu so bili med drugim pokopani: Friderik I., njegova žena Dimuta Wallsee in njun sin Herman, pa njegov sin Ivan in Friderik II.,

Jurij, Herman IV. Kot zadnji je bil tu pokopan Ulrik II. in to novembra 1456. leta. V omenjeni kripti je bila grobnica celjskih grofov do 1813. leta.

Celjski strop

Najimennitnejši prostor v »stari grofiji« in prvi večji ohranjeni spomenik posvetnega slikarstva v Sloveniji predstavlja glavna dvorana. In to zaradi poslikanega stropa. Le-ta je razdeljen v 11 polj in prekrit s slikami, delanimi na platno s tempera barvo. Slike so vpete v mrežo okvirov na stropu. Osrednja in največkrat predstavljena

Detalj celjskega stropa

celjski grofje

slika tega stropa kaže del stebriščne arhitekture ter skupino žensk in moških, ki se sklanjajo čez balustrado. O čem govore, nihče ne ve.

Umetnostni zgodovinar France Stele je v svoji študiji o stropu v »stari grofiji« v Celju zapisal, da ožje vsebinske zveze med naslikanimi skupinami v tej največji sliki stropa ni in da služijo očitno samo k požitvi arhitekture, katere perspektivna slika je glavni in edini umetniški cilj te slike. Vendar pa so nekatere teh skupin same po sebi tako mikavne, da zaslužijo vso gledalčevo pozornost.

Hipokavst rimske hiše iz Celeiae, izkopane leta 1979

Manjše so slike štirih letnih časov. Pomlad je slikar upodobil z značilnimi prizori kot tudi poletje, na katerem opazimo obed na prostem, čredo ovac, mlačev, nalaganje in vezanje snopov... medtem ko jesenska slika privabi pred nas čas trgatve.

Razen omejenih slik je na celjskem stropu še prizor bitke Latincev in Trojancev. Nasproti tega je Kamilina smrt, v vogalnih poljih pa so slike gigantov — Ikarja, Tantal, Phaetona in Iksiona.

Kljub številnim raziskavam in študijam o celjskem stropu avtor le-tega ni znan. France Stele ugotavlja, da imamo opraviti z delom enega slikarja oziroma vsaj ene delavnice. Nekateri predvidevajo, da bi lahko bil avtor nemara Martin Teofilowicz, poljski slikar, ki naj bi bil med 1622 in 1623 v Celju. Nesporno pa je, pravijo strokovnjaki, da je celjski strop poslikan konec 16. ali v začetku 17. stoletja. Pa tudi to, da je mojster čopiča uporabljal za svoje slike predloge. Kljub temu pa je celjski strop zanimiva celota, ki ji poznavalci pripisujejo umetniške kvalitete.

Vse do 1926. leta nihče ni vedel za celjski strop, vsaj za takšnega kot se nam razkriva danes. Kajti le-ta je bil odkrit šele omenjenega leta. Leta 1926 je namreč mestna občina v Celju sklenila rastavirati zunanjščino »stare grofije«, ki je zgodovinsko in arhitekturno vsekakor izjemna in eno najvažnejših poslopij v Celju. Pri komisijskem ogledu je bilo tedaj ugotovljeno, da je v veliki dvorani nad vidnim, s platnom prevlečenim stropom še drug, starejši strop, ki je ves poslikan in precej zanemaren. Na srečo se je mestna občina na predlog takratnega konzervatorja pametno odločila za odstranitev zgornjega stropa ter povabila znanega slikarja in restavradorja Mateja Sternena, da slike starega stropa natančno preišče. Matej Sternen se je dela skrbno lotil. Najprej je očistil na sliki bitke Latincev in Trojancev — prizor s padajočim konjem in ugotovil, da je slikarija pod plastjo saj in prahu na sliki dobra in vredna restavriranja. Posluh za odkrito

je botroval nadaljnjemu delu. Izdelan je bil program. Po vseh potrebnih po- trditvah pa je prišlo na vrsto izvajanje. Matej Sternen se je spet lotil dela v »stari grofiji«.

Jesen je bilo v »stari grofiji« spet vse na svojem mestu, kar zadeva celjski strop. Čez 20 let pa je dobila »stara grofija«, kot je zapisal France Stele, svoji zgodovinski preteklosti ustrežajoč namen kot sedež celjskega mestnega muzeja.

»Stara grofija« je bila sezidana v letih 1580 do 1603 ob jugovzhodnem delu mestnega obzidja, kjer so stale prej upravne in gospodarske stavbe celjskega spodnjega gradu. Grof Jobst Josef Wallessansina je zemljišče kupil od nadvojvode Karla II. Nakup je bil opravljen 1580. leta. Skoraj gotovo je, da so novi lastniki dali kaj kmalu zatem stare stavbe — hleve in druga stranska poslopja podreti in na tem mestu sezidati nove oziroma »stare grofije«. Strokovnjaki menijo, da je načrte zanjo pripravil italijanski arhitekt tako imenovane graške renesančne stavbarske šole.

Jedro »stare grofije« sta južni in pravokotno nanj postavljeni vzhodni trakt z dvema nadstropjema in podstrešno etažo. Tipični so arkadni hodniki, ki naj bi bili prizidani v letih 1620 do 40. Vso stavbo pa krasita opečnat strešni zidec in v omet začrtano okrasje okrog ovalnih postrešnih lin in nad arkadnimi loki. Stavba je bila često dozidana, prezidana in adaptirana. Tako je bilo stopnišče prizidano 1650, do 1680. leta.

Grofi Thurn-Wallessasini so bili lastniki »stare grofije« do 1879 leta. Potem so bili v njej šolski prostori, leta 1914 je bila namenjena za potrebe sodišča. To je ostalo v njej vse do konca vojne. Po vojni je prišla pri obnovitvi na vrsto tudi »stara grofija«. Treba ji je bilo popraviti od bombardiranja poškodovane stene. Sledila je še vrsta drugih del. Tako so 1961. leta podrli na zahodu prizidano stavbo in sezidali novo. V njej sta od 1966 naprej osrednja knjižnica in deloma tudi Pokrajinski muzej, ki se je preselil v »stare grofije« 1946. leta. Tu nam zdaj lahko pokaže poleg imenitnega celjskega stropa in sobe celjskih grofov še: lapidarij, sobo baročnega kiparja Ferdinanda Galla ter vrsto, oblikovno in funkcionalno zanimivih predmetov znanih in neznanih mojstrov, razporejenih po stilnih obdobjih od 13. do 20. stoletja v posameznih sobah.

Začetki industrijskega oblikovanja na Slovenskem

Vodilna je bila Dolenjska

Na Slovenskem je bilo v 18. stoletju precej zanimanja za železarstvo, zlasti na Gorenjskem in slovenskem Koroškem, a je bila med vsemi slovenskimi železarnami najmenitnejša tista na Dvoru pri Žužemberku na levem bregu reke Krke. Ni je ustanovil domačin, temveč češki plemič — knez Auersperg, ki je bil tudi lastnik znanega, a nenačetelega dela gozdov oziroma pragozdov na Kočevskem in v Suhi krajini.

Seveda niso bili začetki dolenjskega železarstva kaj prida uspešni, kajti le malo ljudi se je dotlej zanimalo za izrabo železne rude in za postavitve plavža s fužinami. Šele Viljemu, starejšemu Auerspergu se je posrečilo dobiti koncesijsko listino, a predvsem zato, ker je čabarska železarska industrija — bila je last hrvaških grofov Zrinskih — nehala delovati in so hrvaški rudarji kopali zdaj železovo rudo tudi po Dolenjskem.

Dunajska koncesijska listina je knezu Auerspergu dovolila, da na Dvoru zgradi vse potrebne objekte, dodatna listina pa mu je omogočila še »plavž z dvojnimi pihalom, štiri brešjanska in tri balošna kladiva, osem presnih ognjev za jeklo, cajnarico z ješo in fužino za fino tezanje z ješo...«

Sprva je vse vodil Gorenjec Jožef Globočnik, inšpektor celotnega železarskega podjetja: nadzoroval je prvi plavž, ki je bil visok 7,6 metra, montiral je posebne fužinske naprave (ognjišča, kladiva) in po dodatni listini, ki je omogočala razširitev, pritegnil k sodelovanju nove češke in nemške mojstre. Seveda je imel Globočnik pravico do kopanja železove rude; sprva je smel izkoriščati štiri kope — za cerkvijo sv. Roka, v Erjavčevi dolini, v gmajni Čeplje in pri Gregčevem borštu, pozneje pa je kopal še marsikje drugje.

Razvoj je bil hiter

Prvo četrletje je bil Dvor v celoti klasična železarna, kjer je plavž izdeloval tradicionalno surovo železo, fužina pa ga je obdelovala v presno železo in presno jeklo ter iz njiju ob-

likovala izdelke. Sprva je dvorska železarna štela 130 rudarjev. Plačevani so bili — tako kot drugod — na akord. Leta 1852 na pr. so od centa ali 56 kg izkopane rude zaslužili od 8 do 15 krajcarjev.

Kakšnih posebnih izboljšav na Dvoru ni bilo vse dotlej, dokler ni prišel za direktorja mlad, a strokovno dobro podkovan Ignac Vitus pl. Pantz. Hitro je spoznal težke razmere, v katerih so živeli železarna in njeni delavci, se dobro zavedal tekmecev z Gorenjske in Koroške in ugotovil, da bo Dvoru šlo dobro le, če se bo preusmeril v specialno železarsko stroko. Najprej je povišal plavž, potem montiral aparat za vpihovanje segretega zraka, dal zgraditi čisto na novo kupolni peči ter grodelj iz plavža z njuno pomočjo pretalil v lito železo. Šele od tedaj se je klasična fužina na Dvoru dokončno preobrazila v veliko in ugledno železolitarno, ki so ji pomagali k veljavnosti tudi številni izumi.

Rudarji dvorske železarne so okoli leta 1826 nakopali letno po 1120 ton železove rude, železarna pa je proizvedla letno do 450 ton surovega železa in litega blaga, ki ga je vsega prodala doma, v tujini pa predvsem v Italijo. Ko je čez nekaj let podjetje nastavilo sposobnega modelirja in spretnega umetnega livarja s Saškega, je postal dolenjski Dvor največja železolitarna v vsem prostoru južno od Alp.

Ob naslednji posodobitvi dvorske železarne — zasluga zanjo gre direktorju Karlu Horstu — dela v Dvoru že več kot 600 ljudi in je Dvor tudi glede števila zaposlenih v samem vrhu slovenskih železarskih podjetij.

V obsežnem reklamnem dopisu je leta 1841 dvorska železolitarna sporočila javnosti, da sprejema naročila za »izdelke iz litega in kovanega železa za trgovino, industrijo, strojogradnjo, poljedelstvo, gradbeništvo, cestogradnje in vodogradnje, za stavbarstvo in še posebej za opremo cerkvenih oltarjev in pokopališč«.

Iz dvorskega litega železa so bili likalniki, cerkvene puščice za miloščino, jedilni pribor, ograje, stopnice,

mostovi, spomeniki, signalni topovi, štedilniki in sobne peči, cevi za vodo, paro in prezračevanje pa mreže za kurišča. Podjetje se je lotilo tudi zapletenejših del: ulivalo je vse dele za nizkotlačne parne stroje, hidravlične stiskalnice za olje, papir, knjigoveze in podobno. Ulivalo je tudi vse naprave za predilnice, aparate za ogrevanje zraka v plavžih, kovalo in stružilo je osi za vozove in železniška vozila, valje za papirniške stroje, zelo veliko pa je izdelalo okrasnega blaga, na primer svečnikov, kipcev, razpel, kljuk in nočnih lučk.

Leta 1852 so dvorski livarji izdelali obelisk za grškega kralja, vodovodne cevi pa za občino Videm v Furlaniji.

Sledi počasno propadanje

Leta 1870, še pred bančno krizo v habsburški monarhiji, je bila dvorska železarna kar polno zaposlena, je pa imela v primerjavi z gorenjskimi že-

Podganar: mladenič v noži iz 17. stoletja. V desnici drži kletko s podganami, ki ima na spodnjem koncu šest kavčev za obežanje nakita. V iztegnjeni levici drži strup za podgane, ob desni nogi pa mu sedi pes. Dvor leta 1841, shranjeno v Narodnem muzeju v Ljubljani.

lezarnami težave s transportom — vse svoje izdelke je namreč pošiljala po svetu le z vozmi na konjsko vprego. Vedno slabša je bila tudi železna ruda, dodajmo pa še pglavitno: leta 1881 so na Dunaju ustanovili gigantsko železarsko družbo. Torej — kar precej vzrokov za počasen, a resen propad.

In tako je bilo 13. junija 1891 sporočeno z Dvora rudarskemu glavarstvu v Ljubljani, da bo s 1. oktobrom istega leta dvorsko železarsko podjetje ustavilo obratovanje. Bil je to seveda za Dvor in njegovo okolico hud gospodarski udarec.

Železarna na Dvoru pri Žužemberku pa se v času svojega razcveta ni odlikovala zgolj kot največja železolitarna v slovenskem prostoru, temveč je bila vodilna tudi glede objave delovnega reda. Sledili so ji potem prevajalska železarna, premogovnik ljubljanske čistilnice sladkorja v Lokah pri Zagorju, fužina v Mislinji pod Pohorjem in drugi. Tudi glede ustanovitve »bratovske skladnice« je bila med prvimi obrati. Bratovska skladnica je ime za ustanovo oziroma blagajno, ki je delavcem-članom, zaposlenim

možnarji, za njimi pa so se vrstili manj »vroči« predmeti. Omenimo le nekaj najpomembnejših.

Poleg predmetov umetniškega liva so množično izdelovali lonce, trinožne kozice, kotličke, možnarje, mlinčke za kavo, marsikatera gospodinja pa je odlagala železni likalnik na lepo oblikovan podstavek, ki so ga bili naredili na Dvoru. Posebej velja omeniti izredno lepe dvorske klasicistične peči, stebrne, kupolne, valjaste, pa nagrobnike in pokopališke križe. Od klasicističnih monumentalnih spomenikov kulturno-umetniške vrednosti stojijo danes znani trije: Zoisov nagrobnik na ljubljanskem pokopališču Žale, Langerjev nagrobnik ob župnijski cerkvi sv. Mihaela v Šmihelu pri Novem mestu pa nagrobnik družine Kleinmayr iz Žužemberka.

V petdesetih letih minulega stoletja so se množila naročila za balkonske, stopniščne in mostovne ograje, oken-ske mreže, verande, vodnjake in mostove (Čevljarski most v Ljubljani).

Na Dvoru je nastala tudi balkonska ograja, ki jo še danes lahko občudujemo v prvem nadstropju znane ljub-

ljanske gostilne Pri vitezu na Bregu, v Žužemberku in Višnji gori pa so še izredno lepo oblikovani dvorski vodnjaki.

Ko so slovesno predajali svojemu namenu novomeškega, ki je bil pozneje prodan, je dopisnik Kmetijskih in rokodelskih novic takole pričel svoj članek:

»Mestna muzika je igrala zvečer mične melodije, in smolnate bakle, ki so bile krog šterne razstavljene, so razsvetlevale bistre curke novega vodnjaka. Drugi dan pa je bila še večja slovesnost. Po slovesni maši so se podali gospod proš, obdani od častite duhovčine, na terg blagoslovit novo šterno, ki je bila kaj lepo s cveticami okinčana. Med blagoslovljenjem je privrela z vso močjo voda in v tem hipu je krepko godba zadonela...«

O železarni na Dvoru pri Žužemberku, katere izdelki so tudi eni prvih primerov industrijskega oblikovanja na Slovenskem, njenem razvoju, uspehih in vključevanju v evropsko tržišče pa priznanjih za razstavljene izdelke na razstavah v Celovcu, Gradcu in Ljubljani, je pripovedovala razstava v ljubljanskem razstavišču Arkade, ki jo je skrbno pripravil Dolenjski muzej Novo mesto v sodelovanju z Narodnim muzejem Ljubljana.

Detalj nagobnega križa z novogotskim rastlinskim ornamentom. Dvor, 2. polovica 19. stoletja. Hrani Dolenjski muzej Novo mesto.

Grb knezov Auerspergov. Pod knežje krono je v bogati draperiji grb. Dvor 1833. Shranjeno v Narodnem muzeju Ljubljana. (Foto: Janez Zrnec)

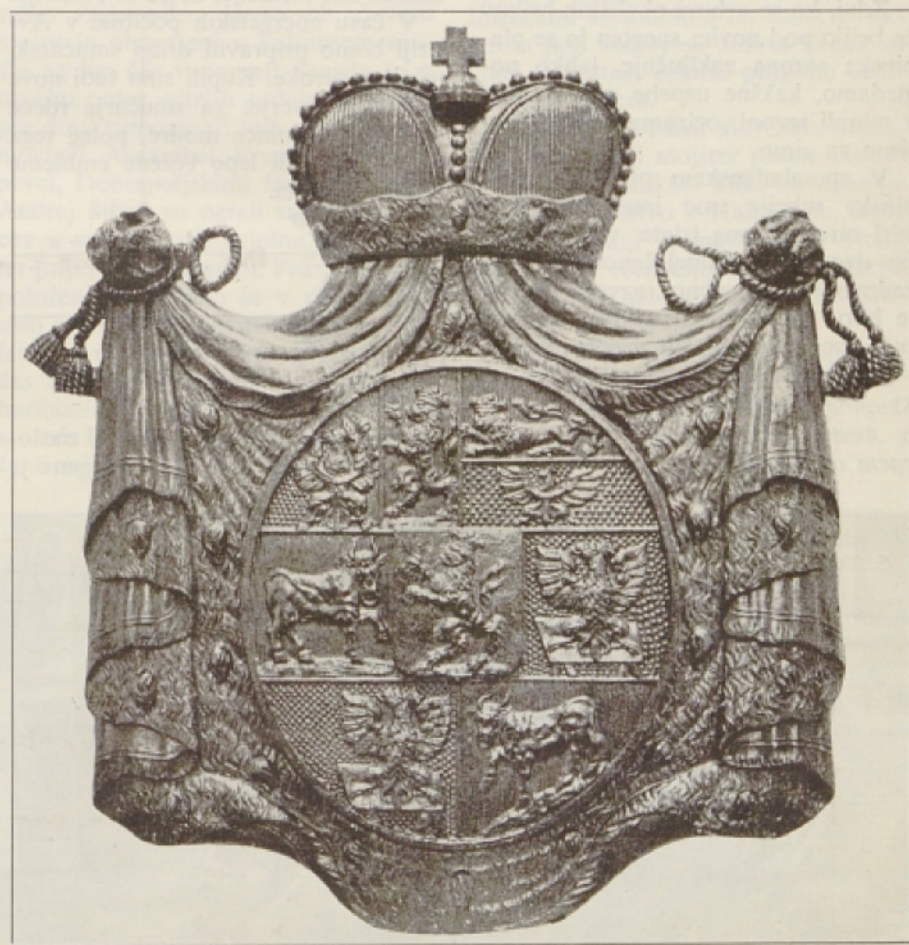
J. Vigele

v rudnikih, pri plavžih in v fužinah izplačevala določene vsote denarja za čas bolezni, za invalidnost in za pokojnine, podpore iz te blagajne pa so prejemale tudi vdove in osiroteli otroci.

Litoželezni izdelki — velika moda

Prvi izdelki dvorske železarne so bili — kot rečeno — topovi pa strelni

skem izletu 8. junija na hrib Damüler Mittagspitze nam vreme ni bilo posebno naklonjeno. Bili smo edina skupina, ki se je pomikala proti vrhu. Že precej visoko in ne daleč od steze smo zaslišali klice na pomoč. Bila je neka ženska, nemška državljanka, ki je zašla že v soboto prejšnji dan. Bila je le lahko obuta in popolnoma izčrpana ter mokra, saj je noč prebila na prostem. Dva od naše skupine sta se odpovedala vrhu in se lotila reševalne akcije. Žensko sta odnesla do zgornje postaje žičnice, od tam pa sta jo pospremila v dolino. Izročila sta jo žandarmeriji, kjer sta izvedela, da so jo iskali že prejšnji večer.

Za to dejanje je tudi naše društvo prejelo lepo zahvalo. Vsekakor pa je to hvale vredno delo naših članov.

Poleg družinskih izletov smo bili še na drugem najvišjem avstrijskem vrhu Wildspitze, 3774 metrov, v Ötztalalpen na Tirolskem. Kondicijsko najboljši med nami pa so se 29. avgusta 1980 povzpeli na streho Evrope — Mont Blanc, tri dni za tem pa še na Dufourspitze v planinskem masivu Monte Rosa — v petih dneh so zavzeli pet štiritisočakov.

Naši smučarji že pridno vadijo, saj nas v naslednji sezoni čaka 5. slovenski veleslalom v Vorarlbergu, ki bo v okviru tekmovanja JU-SKI. V načrtu imamo tudi organizacijo prvega smučarskega tekmovanja naše šolske mladine iz ZR Nemčije, Švice in Avstrije. V času energetskih počitnic v Avstriji bomo pripravili drugi smučarski tečaj za otroke. Kupili smo tudi nove enotne puloverje: za smučarje rdeče barve, za planince modre, poleg tega pa imamo tudi lepe vezene embleme našega društva.

Stefan Felbar

ŠVICA

Slovinci so vabili v Thayngen

Tradicionalno prireditev pod naslovom »Slovinci vabijo v Thayngen« je

priredila tudi čedalje bolj aktivna »Soča«, nekdanja zgolj kegljaška sekcija zdaj pa podružnica SD Planika iz Winterthura. »Soča« povezuje večino slovenskih rojakov, ki so se začasno naselili v Schaffhausnu in okolici.

Letošnje prireditve so se udeležili tudi predstavniki občine Slovenj Gradec, ki so skupno s predstavniki društva razgnili pred člani in gosti načrte o svojem nadaljnjem medsebojnem sodelovanju, hkrati pa začetek novega obdobja sodelovanja z domovino. Predstavniki občine Slovenj Gradec so razložili, da bo v občini ustanovljena posebna komisija, ki jo bodo sestavljali predstavniki kulturnih, športnih in izobraževalnih skupnosti, nato pa bodo izoblikovali podroben program skupnih akcij z društvom »Soča«. Se posebne pozornosti je bila deležna obljuba, da bodo lahko v prihodnje otoci članov »Soče« letovali v domovini skupno s slovenjegraškimi otroki.

Na prireditvi je ponovno nastopil tudi »Sočin« pevski zbor, ki je dokazal, da pridno vadi in bogati program. Ob njih so nastopili še hrvaška folklorna skupina in tamburaški orkester, ki je posebej za to priložnost naštudiral venček slovenskih narodnih pesmi. Slovenjegraški gostje pa so s seboj pripeljali tudi priljubljeni domači ansambel »Štirje kovači«.

Tudi te prireditve sta se udeležila jugoslovanski generalni konzul v Zürichu Gustav Kranjc in konzul Sonja Ledinekova.

Breda Cechich-Stepic

Vesel piknik v Tössu

Slovensko planinsko društvo Triglav iz Züricha in slovensko društvo Planika iz Winterthura sta letos ponovno organizirala skupni piknik za člane obeh društev. Piknik je bil 7. septembra v Tössu in v izredno lepem

Vodja planinske sekcije SPD Triglav v Švici Tomi Mitrevski z ženo Dragico, ki jo je pripeljal k sebi v Švico po lanskim poletnih počitnicah v domovini. Čestitamo!

AVSTRIJA

Slovensko planinsko društvo v Vorarlbergu

Slovensko planinsko društvo v Vorarlbergu je sorazmerno mlado društvo, saj je bilo ustanovljeno 11. novembra 1977. Na ustanovnem zboru smo si zastavili za cilj, da bomo naše slovenske rojake čim bolj povezovali med seboj in jim poleg kulturnih in družabnih prireditev organizirali tudi izlete, s katerimi jim bomo skušali čim bolj približati naravo. Za poletja smo si dali v načrte organizacijo družinskih izletov v gore, za pozimi pa smo načrtovali smučanje in smučarske prireditve. V našem društvu zato delujeta smučarska in planinska sekcija.

Zdaj, ko se vrhovi okoliških hribov že belijo pod novim snegom in se planinska sezona zaključuje, lahko pogledamo, kakšne uspehe smo dosegli v minuli sezoni, oziroma, kaj načrtujemo za zimo.

V spomladanskem programu planinske sekcije smo imeli razpisane štiri ture oziroma izlete, v jesenskem pa dve. Število udeležencev je bilo zadovoljivo, posebno razveseljivo pa je bilo, da je bilo vsakokrat zraven tudi precej otrok. Na našem družin-

Skupina smučarjev SPD Vorarlberg iz Avstrije, na sliki niso vsi, po enem od tekmovanj

poletnem vremenu se ga je udeležila množica slovenskih in drugih jugoslovanskih rojakov, med njimi pa je bilo tudi precej Švicarjev, ki so se prijetno počutili v družbi naših rojakov. Častni gost obeh društev je bil tudi jugoslovanski generalni konzul v Zürichu Gustav Kranjc.

Večji del organizacijskih opravkov je letos prevzelo SPD Triglav, ki je zelo splošno priznanje tako za organizacijo kulturnega oziroma zabavnega dela prireditve kakor tudi za izvrstno hrano. Se posebno veselo je bilo popoldne med športnim tekmovanjem, otrok, ki se je končalo z nenavadno posebnostjo — nagrajeni niso bili le najboljši temveč vsi sodelujoči.

Breda Cehic-Stepic

ŠVEDSKA

Slovenski kulturni festival na Švedskem

V soboto 13. 9. 80 smo se zbrali člani vseh slovenskih društev na Švedskem na tradicionalnem slovenskem festivalu na Švedskem. Organizacijo festivala je tokrat prevzelo Slovensko kulturno društvo »LIPA« iz Landskrona. Landskrona je mestece na jugu Švedske, znano predvsem po industriji, posebno še po ladjedelništvu. Zato se je tu naselilo precej Slovencev.

Po otvoritvenem govoru predsednika društva »LIPE« ter pozdravnih govorih zastopnikov drugih organizacij, kjer naj bi omenil predsednika občine Landskrona, ki je izrazil, da je zelo vesel, ker smo izbrali prav Landskrono za naš festival, se je pričel bogat kulturni program. Tu so nastopale skupine vseh slovenskih društev na Švedskem, med drugimi pa tudi švedska folklorna skupina s svojimi plesi. Program je bil zelo pester in je trajal štiri ure. Iz domovine pa nas je zaba-

Skupina iz Stockholma, ki je sodelovala v kulturnem sporedu v Landskroni

val Andrej Šifrer in ansambel Flere. Organizatorji so se zelo potrudili, tako da je bil program tekoč in prijeten. Po kulturnem programu so se predstavniki vseh društev zbrali na občnem zboru Interesne skupnosti slovenskih društev na Švedskem, kjer so izvolili nov odbor, ter se pogovorili o nadaljnjem delu društev.

Organizatorji festivala niso pozabili niti na mladino, saj so jim pripravili v posebni dvorani pravi disco. Ostali člani smo pa lahko zaplesali pozno v noč ob ansamblu Flere iz domovine in ansamblu Lastovke, ki deluje v sestavi Kulturnega društva »LIPA« iz Landskrona.

Tekst in sliki: Pavel Udir, Stockholm, Švedska

6. slovenski kulturni festival je za nami!

Pa smo le dočakali ta veliki dan, 13. september 1980, ko se je center Landskrona spremenil v slovensko središče! 6. slov. kult. festival v Landskroni je obiskalo okrog 800 ljudi, od tega 700 Slovencev, ostalo pa so bili rojaki drugih narodnosti Jugoslavije ter Švedi.

Po dolgih, dvojnih pripravah k festivalu smo si ob pogledu na srečne obraze rojakov po končanem programu zadovoljno oddahnili tudi mi. Zadoščenje za organizatorje je bila polnoštevilna udeležba rojakov ter pri srčno zagotovilo, da so ob slovesu srečni in obogateni v kulturnem smislu za lep čas v naprej! Seveda so k uspehu poleg ostalih sodelujočih skupin dosti pripomogli tudi rojaki iz domovine! Ansambel Franca Flereta s pevci, Dobropoljskimi fanti ter mladi Andrej Šifrer so ogreli srca poslušalcev s svojimi originalnimi izvedbami ter prijaznim nastopom. Praznično razpoloženje je trajalo še v nedeljo, ko smo rojake iz domovine pospremili na letališče v Kopenhagen. Flere je ves čas bivanja med nami z zvoki svoje harmonike brenkal na strune naših src, da so skupno z Dobropoljskimi fanti vriskala in pela! Ni besed, s ka-

terimi bi se dala izraziti naša čustva, vendar upamo, da bo omenjeno skupino našla beseda naše zahvale.

Za pozdravnimi govori predsednikov SKD LIPA, Zvonkom Benckom, KO slov. društev na Švedskem, Marjanom Kramaršičem, KO jugosl. zveze Alojzom Hribarjem ter drugimi uglednimi gosti slov. kulturnega festivala, je mešani zbor LIPA zapel slovensko in švedsko himno. Nato je nastopila Arabela Vitanc s slov. narodno »Sem deklica mlada, vesela«, ob spremljavi tria ZDOMCI. Otroški zbor VALOVI je zapel Kramolčevo »Mamici«. Uvod v kulturni del programa je zaključil moški oktet LIPA s triom sester BUDJA s tremi skladbami pod vodstvom Toma Vitanca, ki je tudi avtor melodij. Program sta povezovala Ida Torkar in Egon Conradi. O LIPI sta povedala nekako takole: Lipa, to ni samo drevo, pod katerim so nekoč radi posedali naši očaki k počitku in pogovoru, in simbol miru in prijateljstva, ampak je tudi ime slov. kulturnega društva v Landskroni.

Mladi člani slov. društva v Köpingu so pod vodstvom Terezije Hlep zapeli tri otroške pesmi ter recitali.

Alja, Rada, Mihaela, Janez in Marjan so člani slov. društva v Stockholmu. Za festival so pripravili recital iz prve zbirke slov. poezije, izšle na Švedskem z imenom Štiri pota in razpotja.

Planika je naše najbližje slov. društvo, ki deluje v Malmö-ju. Z istimenskim ansamblom ter moškim oktetom pod vodstvom Jožeta Skoka so člani popestrili celotni program festivalnega večera.

Osrednja osebnost slovenske literature in največji mojster pisane besede je bil Ivan Cankar. Tako se imenuje tudi slov. društvo v Halmstadu, čigar najmlajši člani so nastopili z dvema pesmima in recitacijo. Pesnica Marija Hriberšek pa nam je recitala eno svojih najlepših pesmi.

Švedska narodno-plesna skupina iz Glumslöva je nastopila z venčkom

Med prijetno vožnjo iz Stockholma v Landskrono

švedskih plesov in tako pokazala pripravljenost sodelovanja z nami, priseljenci. Prav tako so člani Jugoslov. združenja Skåne iz Landskrone prispevali k programu z narodnimi plesi iz SR Srbije.

Žal so slov. narodni plesi, ki naj bi jih izvajala znana folklorna skupina slov. društva France Prešeren iz Göteborga zaradi bolezni odpadli. Nastopil pa je mešani pevski zbor pod vodstvom prof. Gunterja Kresa. Med drugim je zbor zapel tudi Prešernovo 'Zdravljico', iz katere je bil povzet tudi tekst za parolo na letošnjem festivalu: 'Živé naj vsi naródi, ki hrepene dočakat' dan, da, koder sonce hodi, prepír iz svéta bo pregnan...'

Otroci iz slov. kulturnega društva SLOVENIJA v Olofströmu so pod vodstvom Marije Golub recitali pesem 'Slovenija' ter zapeli 'Ti moj preljubi dom.'

Slovenski ansambel VIKIS iz Hästvede je za slov. naselbino tega kraja nastopil s tremi skladbami Viktorja Semprimožnika, ki je tudi vodja ansambla.

V manjši dvorani Folkets husa, kjer ss se zbirali slov. otroci in njihovi prijatelji, je vodil napis: Lepo je v naši domovini biti mlad! Tu je bilo hkrati s kulturnim programom prikazovanje celovečernega slov. filma, Sreča na vrhovi, in risanke. Za otroke so skrbeli Štefka Kranjc, Erika Lakota, Renata Vidovič, Cvetka Fojtl ter Rolf in Katja Svensson. Za poznejšo diskoteko je odgovarjal Poldi Karlin, igrali so pa tudi DAMBOSI iz Göteborga. Menimo, da je bilo za mlade izredno dobro poskrbljeno.

V veliki dvorani sta za ples igrala ansambla FLERE in LASTOVKE. V večernih urah je bilo tudi žrebanje bogatega srečolova. Tu so bili odgovorni Zvonko Bencek ter Ela Vitanc, pomagali so pa tudi Ana Borko in Franc Novak. Prve tri nagrade so bile povratne letalske vozovnice, relacija Švedska—Jugoslavija. Ker je bila prodana le slaba polovica srečk, tudi vsi dobitki niso bili izžrebani. Ostali so v zalogi za poznejše srečolove v LIPI. Vsi dobitki so bili društvu podarjeni s strani švedskih ustanov in trgovin, Gorenja v Kopenhagnu ter slov. zasebnikov na Švedskem. Dve letalski vozovnici je dalo podjetje JAT, eno pa JUGOTOURS. Ljubljanska banka je nakazala dva milijona starih dinarjev za Naš glas, iz Slovenije pa je SKD LIPA prejela 200 knjig. Vsem udeležencem festivala iz Slovenije je krila potne stroške naša matična domovina. Zahvaljujemo se vsem darovalcem za njihove dragocene prispevke!

Za okusno urejeno razstavo je odgovarjala Jožica Bračić pomagala pa ji je Marinka Bank-Kunc. Ročna dela

naših rojakinj, fotografije o delu društev ter risbe slov. otrok so navdušile številne obiskovalce razstave.

Posredovalke za kuhinjo so bile Štefka Bergh in Ivanka Turk. Slavko Turk je poskrbel za festivalske značke, napise so delali Franc Novak in Slavko Dolničar in drugi, za festivalsko blagajno sta skrbeli Franc Novak in Slava Pucič. Polne roke dela sta imela tudi vodnika gostom Jože Ivič in Valentin Pucič. Za informacije so se gostje lahko obrnili na Jelko Karlin in Poldeta. Albert Grobin, Olga in Drago Kostanjevec, Mirko Kunc ter Milan Brglez so skrbeli za potek kulturnega programa. Štefan in Majda Ivič sta bila družabnika in tolmača švedskim in po potrebi tudi jugosl. gostom. Roman Lešnik, Robert in Simon Karlin, Dora in Anne-Marie Budja in drugi so vas oskrbovali s festivalskimi značkami, Dejan Borko in Helena Budja pa sta v slovenske narodne noše oblečena nagrajevala nastopajoče s šopki cvetja.

Zajtrk, s katerim smo postregli gostom v prostorih SKD LIPA v nedeljo, so pripravili Jožica Bracic, Slava Pucič in Albin Torkar. Žal si večina gostov ni utegnila ogledati stare trdnjave v Landskrone, vendar so bili tisti, ki so si jo le ogledali, zadovoljni!

Tudi predsednik KO slov. društev na Švedskem Marjan Kramaršič ima svoj del naše zahvale. Pri organizaciji letošnjega festivala je veliko pomagal s posredovanji z domovino, z JAT, JUGOTOURSOM idr.

Tu so našete le glavne naloge, ki jih priprava takšne manifestacije zahteva. Društva, ki so že bila organizatorji prejšnjih slov. festivalov, prav gotovo še niso pozabila, da je poleg teh še tisoč drugih reči vključenih v celotno organiziranje. Člani pripravljalnega odbora v Landskrone so, kot je bilo pričakovati, vsi nesebično pomagali, kjer je pač bilo potrebno.

Mogoče je vredno omeniti komentarije, ki so se napol za šalo napol zares slišali v društvu zadnje dni pred festivalom, češ, da se po končanem delu člani pripravljalnega odbora še pogledali ne bomo več med seboj! Te domneve so se včasih zdele skoraj verjetne, saj vemo, da, kdor dela, ta greši. Vendar pa smo po vsem tem velikem delu postali oz. ostali dobri prijatelji. Odkrili smo vrline, ki jih prej ni bilo na površju, ker pač ni bilo nujne potrebe. Če je to le mogoče, še raje prihajamo v LIPO. Doživetje, kakršno je bil za nas vse 6. slov. kulturni festival v Landskrone, nas združuje v lepih spominih.

Upamo, da je bilo tudi vam, dragi rojaki, ki ste nas obiskali v Landskrone prijetno med nami!

Avguština Budja

FRANCIJA

Dva nova grobova v Severni Franciji

Po težki bolezni je pred nekaj meseci v Lensu umrl dolgoletni podpredsednik Posmrtninskega sklada Leopold Zorko, star 73 let. Za seboj je imel trdo življenjsko pot, ki ga je v boju za človeka dostojno življenja pripeljala tudi v francoske rudnike. Ob delu je dobil tudi težko rudarsko bolezen silikozo, ki je bila zanj usodna.

Leopold Zorko je bil vedno pripravljen na sodelovanje tudi v številnih akcijah naših izseljencev v tem delu Francije. Več let je bil odbornik Združenja Jugoslovanov. Pokopan je bil 24. maja 1980 v Mericourt.

V septembru pa so pokopali znane rojaka Jožeta Babiča, ki je bil leta 1953 tudi med ustanovnimi člani Združenja Jugoslovanov v severni Franciji. Star je bil 85 let.

Jože Babič se je izselil v Francijo leta 1924, potem ko je sodeloval v rudarskem štrajku v Trbovljah leta 1923, nato pa ostal brez dela in stanovanja. Ves čas je bil zaveden Slovenec, vedno pripravljen pomagati v društvih, in tako je bil že leta 1928 izvoljen za blagajnika rudarskega društva »Prostost« ter ostal to do vojne. Ves čas je aktivno sodeloval tudi pri številnih kulturnih akcijah, ki so bile organizirane v okviru izseljenskih društev ali sindikatov. Bil je tudi naročnik Rodne grude od prvega leta izhajanja. Njegovi otroci vsi govorijo slovensko, kar je prav gotovo zasluga pokojnika in njegove žene Matilde. Njun sin Adolf pa je že pred nekaj leti umrl zaradi silikoze v starosti 50 let. Za njim žalujejo žena in dve hčerki.

Matilda Babič, Justin Čebul, Sallaumines

ZDA

Dve desetletji Sterletove restavracije

Na velikem »vrtne festivalu« v šotoru ob restavraciji Slovenian Country House«, s katerim so proslavili dvajsetletnico delovanja te znane slovenske restavracije je nastopilo 22 ameriško-slovenskih glasbenih ansamblov, katerim se je posebej za to priložnost pridružil tudi ansambel »Fantje treh dolin« iz Slovenije. V dneh od 29. avgusta do 1. septembra se je prireditev udeležilo več tisoč naših ameriških rojakov, ki so se tako pridružili čestitkam ob jubileju restavracije.

Restavracijo Slovenian Country House je pred dvema desetletji s skromnimi sredstvi odprl Franc Sterle iz Cerknice. Pod njegovim spretnim vodstvom pa je v tem času iz skromne gostilne nastala obsežna restavracija, ki je bila lani izbrana izmed nekaj tisoč clevelandskih restavracij v elitni izbor desetih najboljših. Razen za dobro hrano je znal lastnik poskrbeti tudi za skrbno notranjo opremo, za varne parkirne prostore, ne nazadnje pa tudi za dobro glasbo. Restavracija najmanj enkrat na leto najema tudi najboljše narodnozabavne ansamble iz Slovenije.

J. P.

Slovenski kmet sredi Amerike

Nekoliko manj znano je, da so se številni Slovenci v Ameriki lotili — kmetovanja. Eden izmed številnih slovenskih kmetov v ameriški državi Ohio, v okolici Clevelanda, je Matt Skof, star 74 let.

Sedim v njegovi hiši v kraju, ki se mu reče Leroy (pošta Painsville). Ravnina. Kraj ni v ničemer podoben slovenski vasi, saj so hiše raztresene posamič milje in milje na široko. Osamljene hiše se zgubljajo sredi zelenih ravnin.

Mattova hiša tehta natančno 120 ton. Kako, da ve za njeno težo tako natančno, saj hiš navadno ne tehtamo? Matt živahno pobliska z očmi in si še bolj priviha že tako in tako zavihane brke. Potem pokaže z roko kakih tristo metrov daleč pod daljnovod. »Še lani je stala hiša tamle,« pravi, »zdaj pa sem jo moral prestaviti, umakniti sem se moral elektriki.«

Hišo so s posebnimi napravami preprosto odrezali od tal in jo naložili na velikanski voz z mnogimi kolesi, ki jo je počasi prepeljal tristo metrov stran, tam pa so jo previdno položili na nove temelje. V hiši so pustili vse tako, kot je bilo. Vse je ostalo na svojem mestu. Nič se ni podrlo. Le na stropu se je pokazalo nekaj drobnih razpok, ki jih bo mogoče prekriti z beležem. In morali so odstraniti težke zunanje stopnice, ki jih ni bilo mogoče prepeljati skupaj s hišo. »Prevoznik, ki mi je prepeljal hišo, mi je rekel: Takšnih hiš danes ne delajo več,« pravi Matt. Hiša je namreč zidana iz opeke, leta 1933 sta jo z bratom sezidala tako trdno, kot da bi vedela, da bo 47 let pozneje treba hišo prepeljati.

Matt Skof je bil rojen v Dolenji vasi pri Cerknici na Dolenjskem. Bil je finančar nekje v Makedoniji, pa se mu je stara Jugoslavija strašno zamerila in jo je leta 1929 z italijansko ladjo Vulcanica popihal v Ameriko. Trinajst-

dnevno vožnjo imenuje kar »strašno morje«. Tako ga je zdelalo, da se celih šest dni ni prikazal iz ladijske kabine.

Spominja se, da so bila tista leta slaba, še posebej v Ameriki. Takole pripoveduje: »Za štirideset centov na uro sem delal po dvanajst ur na dan. Zabijal sem žeblje v tračnice, to je bilo edino delo, ki sem ga lahko dobil. Med možmi, s katerimi sem delal, je bilo vsaj sto črncev. Nobenega se nisem bal, še hudiča ne.«

Končno mu je uspelo dobiti boljše delo. Postal je kuhar v neki newyorški restavraciji. »Vročina je bila takšna, da me še danes pot oblije, če se spomnim tiste kuhinje,« pravi. Kuharske spretnosti pa je ohranil do danes. »Skuham najboljše štruklje ali karkoli drugega, kosam se z vsakim poklicnim kuharjem. Prvih osnov kuhanja sem se naučil od matere, potem pa vedno več in več, saj veste, kako gre to.«

Nemir in želja po boljšem, bolj smiselnem življenju sta ga pripeljala na clevelandsko podeželje. Za privarčevanih 7000 dolarjev je kupil 80 akrov zemlje in se začel učiti za ameriškega farmarja. Njegovo učno dobo je prekinila druga svetovna vojska. Moral je obleči ameriško vojaško uniformo (v življenju pa je nosil že jugoslovansko vojaško uniformo). Brž mi prinese pokazat najprej fotografije strumnega mladeniča v uniformi predvojnega jugoslovanskega finančarja, nato pa še fotografije čilega ameriškega vojaka in končno fotografijo oficirja. V vojski si je namreč pridobil oficirski čin. V drugi svetovni vojni se je bojeval 23 mesecev, nekaj časa blizu Japonske, nato na Aljaski, zatem pa so ga bolnega poslali domov.

Farmar Matt Skof na traktorju

Toda ni veliko razmišljal, kako bo lan da je. V Leroyju, ki se mu je priljubil, si je omislil 180 akrov veliko kmetijsko zemljišče, razen tega pa je vzel v najem še 500 akrov tujih zemljišč (skupaj 272 hektarjev). Začel je rediti od 50 do 60 glav živine, med njimi 28 krav mlekaric, nadalje od 100 do 150 prašičev ter kakih 500 kokoši.

Na svojih njivah je prideloval obilo živinske krme, tako koruzo, oves, pšenico, seno. Živel je od prodaje živine, mleka, jajc, kokoši, klobas (pravih kranjskih, prekajenih). O svojih klobasah meni: »Še zdaj ne naredi nobeden boljših.«

Razsežno polje, kakšnega nima noben kmet v starem kraju, je obdeloval s štirimi traktorji in s številnimi drugimi kmetijskimi stroji, med katerimi ni manjkalo ne sejalnikov, ne rahljalnikov in ničesar drugega ne.

Značilno je, da je vse to obdeloval sam, brez pomoči kogarkoli. Sinov in hčera ni imel. Žena je bila bolehná. Zato je moral delati poleti od 16 do 18 ur na dan, pozimi malo manj. Nedejla je bila kakor vsak drug dan. Edinole košnje, oziroma spravila sena ni zmožel sam. Za to delo je najel študente, ki so mu radi prišli pomagati.

Na srečo se je številnih opravil naučil še kot otrok doma v Dolenji vasi. Marsikaj, zlasti kar zadeva mehanizacijo, pa se je moral naučiti sam. Življenje na veliki farmi ga je prisililo, da se je naučil tudi veterinarskih veščin. Nikoli ni klical živinozdravnika. Kadar so živali povrgle, jim je pomagal sam in opravil je tudi vse drugo. Živinozdravnikom bi sicer lahko zmehtal premoženje.

»Začel sem s težavo,« se spominja. »V Ameriki nisem našel kruha na mizi. Prijel sem za vsako delo, za najtežje in za najbolj umazano.«

In se spominja, da mu je angleščina delala hude preglavice. Dodobra se je naučil angleško šele pri vojaki.

In se spominja, kako odločen je bil njegov oče. Ker kot otrok ni znal dobro krščanskega nauka, mu je kaplan navil ušesa, da je prišel domov ves rdeč. Oče pa h kaplanu: Ti ne boš mojega sina za ušesa vlekel.

Vprašam ga, kolikokrat je že bil na obisku.

»To pa še nisem bil,« se odreže. »V vseh petdesetih letih še nisem odšel domov. Takole ti bom povedal. Imel sem prijatelja, Angleža, ki je umiral devetdeset let star. Na smrtni postelji si je začel: Da bi mi dal bog vsaj še toliko časa živeti, da bi lahko z njive speljal dva voza kamenja! Vidiš, tudi jaz še nisem postoril vsega. Pa toliko let je že minilo! Četudi grem, ne bom poznal nikogar več!«

»Toda gotovo imate doma še svoje ljudi, sorodnike?«

»Stari so pomrli, mladi so še. Včasih smo si pisali, pa ne prav dosti. Sem bil precej len za pisanje.«

In čez čas dene: »Saj me mika iti. Morda bom pa še šel. Kaj praviš, me ne bodo zaprli, če bom tam sredi Ljubljane, ki jo imam še dobro v spominu, na ves glas zavriskal? Morda bom še šel. Toda nič več ne bom šel lovit rib v Cerkniško jezero in nič več ne bom šel na polhe. Saj se še skrivajo po luknjah, kajne?«

Zdi se, da odločitev zori. Matt Skof se že vidi na modernem DC-10. Ne začudite se, če boste na ljubljanskih ulicah srečali vriskajočega Amerikanca. Vedite, da je to Matt Skof iz Leroya, mož, ki se ni nikoli ustrašil nobenega dela, mož, ki v svoji mladeniški dobi ni sanjal, da bo postal ameriški farmar in da bo sam obdeloval toliko zemlje, kolikor je niso nekoč imeli vsi kmetje v njegovi vasi. **Janez Kajzer**

Mesec jugoslovanske kulture v Pittsburghu

Oktober 1980 je bil v Pittsburghu, Pennsilvanija, v Združenih državah Amerike proglašen za mesec kulture narodov in narodnosti Jugoslavije. Župan tega velikega industrijskega mesta, ameriškega jeklarskega središča je o tem izdal slovesen razglas, ki je hkrati pomenil začetek praznovanj.

Ameriškemu občinstvu se je naša država v tem mesecu predstavila z vrsto kulturnih dosežkov, v vse prireditve pa so se aktivno vključevale tudi kulturne skupine, ki delujejo v okviru jugoslovanskih izseljenskih organizacij. Pobuda za jugoslovanski mesec v Pittsburghu je tudi prišla iz vrst naših izseljencev, zlasti še s strani Hrvatske bratske zajednice, ki ima sedež v tem mestu, in iz vrst Slovenske narodne podporne jednote, ki ima v tej ameriški državi izredno veliko svojih društev in krožkov.

Že 1. oktobra je bila v prostorih kulturnega centra Tamburica v Pittsburghu odprta razstava jugoslovanskih knjig in fotografij o lepota Jugoslavije, ki je bila odprta ves mesec, za njo pa je bila v mestni hiši odprta tudi razstava »Zagreb — tri mesta v enem«, ki je prikazovala razvoj s Pittsburghom pobratene mesta. Ves mesec se je zvrstilo še več nastopov jugoslovanskih glasbenih skupin, organiziranih je bilo več filmskih večerov jugoslovanskega filma in celovečernih nastopov izseljenskih tamburaških orkestrrov, za zaključek pa je bila 30. oktobra še poskušnja jugoslovanskih vin.

Eden od vrhuncev jugoslovanskega

kulturnega meseca v Pittsburghu je bil tudi koncert orkestra Slovenske filharmonije, ki je bil 21. oktobra v dvorani Heinz Hall.

Močnejši glas ameriških Slovanov

V Združenih državah Amerike živi okrog 50 milijonov prebivalcev slovanskega porekla. Ko bi bili med seboj tesneje povezani, bi lahko predstavljali eno izmed najmočnejših etničnih skupin v tej deželi. Za svoj prispevek k razvoju ZDA so doslej prejeli le malo priznanj. Mnogi politiki se obračajo nanje le v predvolilnih kampanjah, pozneje pa svoje obljube kmalu pozabijo. Še danes se morajo pogosto spopadati z diskriminacijo.

To je nekaj uvodnih trditev organizatorjev vseslovanskega kongresa, ki je bil konec avgusta 1980 v Baltimoru. Na kongresu so sodelovali predstavniki Čehov, Slovakov, Rusov, Ukrajincev, Belorusov, Bolgarov, Poljakov ter Srbov, Hrvatov in Slovencev. Kongres je razpravljal o številnih vprašanjih v zvezi s človeškimi pravicami, z izobraževanjem, s socialnimi ali ekonomskimi pogoji. Kongres je potekal v več komisijah, hkrati pa je bilo organiziranih več drugih prireditev — razstav ročnih del in koncertov ameriške glasbe po ljudskih vzorih.

Organizatorji ameriškega slovanskega kongresa pričakujejo, da jim bo uspelo v prihodnjih letih združiti glasove različnih slovanskih skupin v močnejši glas, ki bo lahko predstavljal protiutež prevladujoči anglo-saksonski miselnosti.

Poročilo o pripravah na ta kongres je za dnevnik »The Cleveland Press« napisal slovenski rojak Jakob Štrekal, ki je med drugim poudaril, da do pojavov diskriminacije prihaja celo v Clevelandu, kjer so etnične skupine izredno močne. »Slovan v Clevelandu,« ugotavlja Štrekal, »ne more nikoli biti imenovan na direktorski položaj. Ugotovljeno je bilo, da je največ, kar lahko doseže, le drugi položaj za vodilnim.«

Zlata poroka Michaela in Frances Chandik

V slavnostno okrašeni dvorani Slovenskega centra v Chicagu sta v krogu številnih prijateljev in sodelavcev proslavljala zlato poroko Michael in Frances Chandik. Oba sta zaslužna delavca v vrstah Slovenske narodne podporne jednote, zato so se njunemu družinskemu slavu pridružili tudi številni člani glavnega odbora SNPJ na čelu s predsednikom Petrom Elishem.

Chandikova družina je včlanjena v društvo Delavec št. 8 SNPJ.

Umril je Rudolf Potočnik

Sporočam vam žalostno vest, da je 18. septembra 1980 umrl Rudolf Potočnik. Bolan je bil nad štiri leta in nepokreten. Nekaj tednov je bil v Nursing Home, potem pa v bolnišnici, kjer je tudi za vedno zaspal. Dočakal je starost 92 let.

Rojen je bil v Rovtah na Gorenjskem. V Ameriko je prišel leta 1913 v državo Ohio. V prvih letih je pogosto iskal delo v različnih državah, potem pa se je naselil v Detroitu, kjer si je ustvaril družino.

Zapustil je ženo, sina Rudija, hčerko Mini, sedem vnukov in štiri pravnuke. Vsi ga bomo pogrešali, ker smo ga imeli radi. Na zadnji poti ga je spremlilo veliko naših prijateljev in znancev. Naj mirno počiva v ameriški zemlji. V domovini žalujejo za njim še brat in tri sestre.

M. Potočnik, Troy, Mi., ZDA

AVSTRALIJA

Tudi v Avstraliji smučajo

Po mednarodnih športnih uspehih sodeč bi človek včasih lahko pomislil, da so Avstranci samo dobri igralci namiznega tenisa in predvsem plavalci. Vendar ni tako — v Avstraliji velja za dokaj razvit šport tudi smučanje, čeprav velja za dragega zaradi precejšnje oddaljenosti večine smučišč od večjih mest.

Naši rojaki v Sydneyu so še posebej ponosni, da postaja smučanje tudi priljubljeni šport njihove druge generacije. Prav ob obisku jugoslovanske smučarske reprezentance v Sydneyu so namreč izvedeli, da je mlada avstralska Slovenka Kristina Berginc nekaj tednov prej postala avstralska prvakinja med mladinkami srednjih šol v slalomu. Zanimivo je, da tudi mlada in nadarjena avstralsko-slovenska smučarka tekmuje že več kot štiri leta na Elanovih smučeh.

Avstralsko-slovenski očetovski praznik

Večina slovenskih izseljenskih društev v Avstraliji, zlasti seveda tista, ki imajo v svojem okrilju tudi slovenske dopolnilne oziroma sobotne šole, je prevzela tudi avstralsko navado — praznovanje praznika očetov. Očetom je običajno posvečena vsaka prva nedelja v septembru. To je nekakšno priznanje očetom za skrb za družino, obenem pa priložnost, da se zlasti izkažejo otroci. Šolarji v okviru raznih društev pripravijo zanimive kulturne programe.

V Sydneyu so tako proslave očetovskega dneva pripravila vsa tri slovenska središča — versko središče v Merlylandsu, vsako zase pa tudi obe društvi Triglav in Slovensko društvo Sydney.

Iz Melbournu smo prejeli poročilo o izredno uspeli proslavi očetovskega dneva pri tamkajšnjem slovenskem socialnem klubu Jadran. Za kulturni spored so poskrbeli učenci Jadranske slovenske šole, vodila in povezovala ga je učiteljica Ana Zorzut, sodelovali pa so še novi slovenski ansambel Padajoče zvezde, humorist Hugo Polh in moški pevski zbor Jadran pod vodstvom Vladimirja Trampuža.

Ob očetovskem prazniku so bili člani Jadrane seznanjeni tudi z novico, da so prejeli odobritev za zidavo nove dvorane. V zdajšnjih začasnih prostorih res niso mogli vsega izpeljati tako, kot bi si želeli. Predvidevajo, da bo v novi dvorani, ki jo bodo začeli graditi takoj, prostora za 500 ljudi. Zdajšnje prostore, Jadransko kočjo, kot ji pravijo, pa bodo prepustili povsem na voljo mladini, ki bo tam prirejala prireditve lahko bolj po svojem okusu in željah. Prihodnji očetovski dan, pravijo na Jadranu, bodo zagotovo praznovali že v novih prostorih!

Sydneyski triglavani so zborovali

Občni zbor slovenskega kluba Triglav v Sydneyu, ki je bil v septembru 1980, je potekal predvsem v znamenju razprave o nadaljnjem razvoju društva v primeru, če ne bo prišlo do združitve s Slovenskim društvom Sydney. Za klub Triglav je značilno, da so lastniki njegovega zemljišča delničarji, povezani v družbo Triglav Pty. Ltd., čeprav je klub Triglav odločilni delničar v tej družbi.

Kljub vsem težavam, ki jih pestijo, pa člani kluba vseeno optimistično gledajo v prihodnost. V primeru, da ne bo prišlo do združitve s sosednim sydneyjskim društvom, bodo člani sami zbrali denar za zidavo društvenih prostorov, preostanek pa si nameravajo sposoditi pri kaki avstralski banki.

Delo pri zidavi novega Triglavskega doma je v zadnjem času precej zastalo, ker so pričakovali posojilo iz SR Slovenije, ki je bilo sicer odobreno, objavile pa so se nove ovire za izplačilo.

Vse je zdaj odvisno, so ugotovili Triglavani, od članov Slovenskega društva Sydney: če se bodo tudi oni odločili za povezavo vseh slovenskih rojakov v Sydneyu v eno močno slovensko društvo, bodo združitve z veseljem sprejeli, v vsakem primeru pa so trdno odločeni nadaljevati pot, ki so si jo začrtali.

tiskovni sklad

ANGLIJA: Jože Križman 1.— £, Alojz Rebernik 5.— £, Slavka Mihelič-Bitvus 2.— £.

ARGENTINA: Tona P. 20.— US\$

AVSTRALIJA: Anita Barwa 1,24 £, Ingrid Zagorc 1.— a\$, Marija Kromar 2,78 £, Viktor Javornik 50.— din, Maria Zekš 3.— a\$, Dragica, Viktor Sitar 3,22 £, Hermina Volk 8.— a\$, Herman Muster 2,65 US\$, Ivan Vidmar 2,22 £, Bill Marinic 1.100.— din, Ivan Rudolf 2.— £, Stanka Gregorič 500.— din, Alfred Milner 50.— a\$, Tone Knavs 2.— £, Julian Viola 1.— a\$, Anna Kutoš 1,52 £, Franc Pečovnik 0,81 £, Jelka Rehdner 1,74 £.

BELGIJA: Julijana Borlak 140.— Bfr, Jožefa Globevnik 140.— Bfr, Eva Krhlikar 160.— Bfr, Olga Benkovič 100.— din.

FRANCIJA: Franc Knaus 20.— FF, Therese Bystrzynski 10.— FF, Ivan Terbizan 20.— FF, Anton Boštjančič 10.— FF, Prek-Filipič 10.— FF, Ivan Demšar 10.— FF, Franc Tomc 5.— FF, Ivan Pribošek 10.— FF, Drago Tomič 5.— FF, Louis, Fani Mlakar 170.— din, Jože Zdravič 39.— FF in 80.— din, Mirko Zdravič 142.— din, Franc Pavlič 5.— FF, Milka Železnikar 5.— FF, Angela Ziegler 5.— FF, Marija Grusemer 5.— FF, Ferdinand Pintar 5.— FF, Martin Blatnik 15.— FF, Joseph Fon 15.— FF, Ivanka Koci 25.— FF, Josef Turk 45.— FF, Nina Mrakič 5.— FF.

HOLANDIJA: Milka Oonix-Martinčič 4.— Hfl, Mici Michon 4.— Hfl, Franc Gril 200.— din, Franc Anderluh 7.— Hfl.

ITALIA: Rozina Požar, v spomin na svaka Josepha Vesela iz ZDA 6.000.— Lit.

JUGOSLAVIJA: Ana Krasna 150.— din.

KANADA: K. Crepnjak 3,35 c\$, Ivanka Hvala 6.— c\$, Lojze Tomažinčič 5.— c\$, Raymond Maurin 4.— c\$, Angelca Svetanic 3.— c\$, Franc Hajdinjak 9,50 c\$, Barbara Hudolin 4.— c\$, Alojz, Marija Raj 5.— c\$, Marija Fartek 2.— c\$, Joseph Rener 3.— c\$, Janez Premrl 2.— c\$, Nick Perusek 4.— c\$, Albin Peternelj 4.— c\$, Franc Makuc 8.— c\$.

ZR NEMČIJA: Annemarie Kruse 18.— DM, Alois Ižanc 140.— din, Franc Pezdur 4.— DM, Anna Pulko 4.— DM, Michael Jelter 20.— DM, Toni Malek 8.— DM, Anton Cebe 4.— DM, Milan Marcijan 4.— DM, Anton Strakl 4.— DM, Anton Gorše 4.— DM, Vinko Marinko 9.— DM, Marinka Nedelko 20.— din, Jože Lampret 4.— DM, Marija Točaj 2.— DM, Josef Jaklič 4.— DM, Franc Mlinarič 4.— DM, Martin Konda 4.— DM, Pavla Kurmanšek 6.— DM, Druž. Tomažič 4.— DM, Norbert Ogrin 6.— DM, Terezija Sluga 4.— DM, Jožica Zosig 4.— DM.

ŠVEDSKA: Marijan Rozman 100.— din, Frank Thurk 50.— din, Adolf Bukovec 7.— Skr, Ivan Šebalj 10.— Skr, Ivanka Eniko 50.— din, Albert Zupin 5.— Skr, Jože Habič 20.— Skr.

SVICA: Marta Jochum-Zalar 5.— Sfr, Stanislav Horjak 10.— Sfr, Michaela Wunderlin 5.— Sfr, Anica Kandenšek 10.— Sfr, Alexander Gergar 15.— Sfr, Ladka Gaser 5.— Sfr.

USA-ZDA: Jennie Simenc 2.— US\$, Urban Mrak 3.— US\$, Bertha Dovgan 1.— US\$, Anna M. Kapelar 3.— US\$, Mary A. Miller 2.— US\$, Louis V. Jerin 2.— US\$, Frances Klein 5.— US\$, Paulina Starc 2.— US\$, Rose Merlak 40.— din, Drago Sumen 4.— US\$, Albina Mihevc 2.— US\$, Joseph Smoltz 250.— din, Rozika Turnšek 4.— US\$, Pavla Makuc 3.— US\$, Frances Mozek 4.— US\$, Maria Adam 2.— US\$, Louis Yarm 1.— US\$, Martin Savor 2.— US\$, Antonia Tomsic 2.— US\$, Louis Matko 4.— US\$, Slavica Fisher 9.— US\$, Mary F. Ravnikar v spomin na moža in na Kotnik-Vodopivec 4.— US\$, Agnes Gosar 4.— US\$, Vera Mencigar 40.— din, John Liekar 2.— US\$, Louis Serjak 2.— US\$, Antonia Zolnir 2.— US\$, Mary Robas 2.— US\$, Josephine Vogrin 2.— US\$, Karl Valencak 2.— US\$, Tončka Opeka 1.— US\$, Anton Kozel 2.— US\$, Mary Pivik 40.— din, Federacija Clevelandskih slovenskih domov 20.— US\$, Anna Jereb 1.— US\$, Mary Leksan 2.— US\$, Mary Kotar 2.— US\$, August Sepetauc 4.— US\$, Katherine Krainz v spomin na Josipa Broza-Tita in Edvarda Kardelja 15.— US\$, Jennie Kriznik 2.— US\$, Marta Batic 5.— US\$, Jennie Zaman 2.— US\$, John Zigman 2.— US\$, Frances Kapel 2.— US\$, Mary Schafar 2.— US\$, Jakob Strekal 70.— din, Anica Lokar 3.— US\$, Jennie Strumbel 1,50— US\$, Amalia Chelik 4.— US\$, Mary A. Tuuri 7.— US\$, Julia Gorshin 14.— US\$, Maria Tepeš 2.— US\$, Antoinette Kennick 2.— US\$, Ursula Matos 3.— US\$, John Kavsek 2.— US\$.

VENEZUELA: Franc Lekše 9.— DM.

Prispevki so bili vplačani do 20. oktobra 1980. Uredništvo in uprava Rodne grude se vsem darovalcem iskreno zahvaljujeta.

Tistega majskega jutra

Izgubljena v mislih strim skozi okno, ko me nenadoma prebudijo nepričakovane kaplje dežja. Rodil se je majski dan, praznično sončen in spet presenetljivo oblačen z nevihtami. Narava se prebuja. Zelene travne bilke se blestijo kakor biseri v pomladi rosi.

Očarana od lepote pomladi se vračam v majsko jutro, ki mi je ostalo v spominu.

V novorojenem jutru odhajam. Z bolečino v grlu postojim v dolini, ko zaslišim, da me kliče mati. Z mahajočo roko mi dopoveduje, naj jo počakam. Solze mi silijo v oči, a nočem se izdati, da bi bilo tako lahko popustiti in se ihteče vreči v njeno naročje.

Rešujem se rosne trave, ki mi sega do kolen. Rada bi bila čim bolj urejena, ker je pred menoj še dolga pot. Prameni kostanjevih las mi božajo ramena. Cvetoče jablane v okolici nepopisno lepo dišijo, za trenutek je kakor v pravljici. Materina postava se približuje. Zardel obraz od pomladnega sonca; v preprosti obleki se mi zdi tako lepa.

»Pozabila si revijo,« je dahnila in mi jo stisnila v torbico. Oči so se bale srečati z njenimi, samo priki-mala sem in se z naglico obrnila. Presenetila me je, kot da me je ujela, in me s hrapavo, toplo roko pobožala po obrazu. »Piši kma-

lu,« je zašepetala z zlomljenim glasom. Med drevjem sem ujela očetovo postavo. Stal je pred hišo, močan in ponosen. Obraz mu je od časa do časa zakril bel robček, s katerim si je obrisal preznojeni obraz. Dvignil je utrujeno roko in mi pomahal. Zazdelo se mi je, kakor da mi je s tem hotel vlti poguma. Nedaleč stran so dišale redi sena, ki ga je oče pokosil v ranem jutru.

Spremljala sta me sestra in brat. Rosna pot se je vila skozi dolino, med žitnim poljem in se nato vzpenjala v hrib. Na skrivaj sem pogledovala proti hiši in v zadoščenju opazila, da sta oče in mati še vedno gledala za nami. Nekje v gozdu se je oglašala kukavica in dodala nov čar lepi dolini Sotle.

Prepričevala sem se, da bo čas počitnic hitro minil in bom kmalu spet doma. Še pomislila nisem na to, da je to moje slovo. Slovo od svojih, od domačega kraja. Pred mano se je prežeče odprlo nevidno polje življenja.

Potniški vlak je odropotal proti Zagrebu. Nemo sem opazovala naravo in tipala v svojo notranjost. Kot veselo, razigrano dekle sem pričakovala nove dogodivščine. Toda razmišljala sem tudi o neznanem življenju na drugem koncu poti. Takrat mi je srce skoraj obstalo, zdelo se mi je, kot da mi je očitalo, zaradi moje

nemoči, ter da je karalo bolečo notranjost.

Letalo je zdrselo in se dvignilo v sinje modro nebo. Pod nami so se izgubljala pisana polja in reke in z vse večjo močjo sem premagovala vroče solze, ki so mi zalivale oči. Modrina neba mi je povsem zaprla pot do doma.

Mračilo se je in črički so se že oglašali, ko sem spet stopila pred svoj dom. Toda to je bilo nekaj let za tem. Spremljal me je življenjski tovariš in dva majhna sinova. Pozabila sem na široko morje, katerega smo morali preleteti, da smo videli starše, in že sem se izgubila v tihi uspavanki noči.

Prebudilo nas je sonce, ki je s svojimi žarki pozlatilo vso sobo. Za trenutek se mi je prikradel občutek, da sem še vedno majhna, brezbržna deklica. Čakala sem, da se me dotakne mehka materina roka. Med vrati sem ujela njen obris. »Dobro jutro,« je zašepetala. Nemo sem se zatopila

v njeno postavo, v njene sive lase, ki so se bleščali kot srebro, obliti s sončnimi žarki. Z razočaranjem sem si pritrčila, da naju ni ločila ena sama sladka noč ampak leta, ki so mene spremenila v mater, in osivela njo.

Z nasmejanim obrazom se je prikazal oče. Pogled se mu je ustavil na spečih vnučkih, ki jih je prej poznal samo po fotografijah. Po obrazu mu je plesala sreča in oči so se mu orosile. Z njunih obrazov je sijalo zadovoljstvo, ljubezen, ki mi je ostala v živem spominu.

Kakor da bi želela prevarati nagajivo pomladno sonce, si na skrivaj posušim solze. To so bile solze sreče, čeprav je bila nekje globoko v meni tudi bolečina. Predajam se resničnosti, da niti širo morje in neizmerne daljave ne ozdravijo ran. Zmaga le čas.

Vida Mikec, Chicago, Ill., ZDA

Ta bo šel pa v Ameriko

Tako so pri nas govorili drugemu ali tretjemu sinu v družini, kjer je bilo veliko otrok, pa niso vedeli, kako bi jih nahranili. Toda mati je za vse skrbela, kot je vedela in znala, čeprav je bilo trpljenje včasih nezasišano. Pri nas so pripovedovali, da bo v Trstu že dovolj kruha za vse.

Ko so otroci nekoliko odrasli, so odhajali v Trst, in ko so nekaj zaslužili, so se navadno odpravili prek velike luže — v Ameriko. Toda ne vsi, mnogi so ostali v Trstu.

Okoli leta 1895 ali 1896 je bila pri nas velika propaganda, naj se pretihotapijo v Italijo, od tam pa bodo lahko brezplačno prišli v Ameriko ali Brazilijo ter od tam z delom poplačali potne stroške. Mnogo jih je odšlo iz moje rodne vasi, dva moja strica sta bila med

njimi. Z eno potomko teh stricev si še vedno dopisujem. Toda kakor mi je znano, so iz naše Vremske doline prišli v Ameriko prvi izseljenci šele v začetku tega stoletja.

Naša soseda se je veselila, ko je prišel mož v Ameriko in je govorila svojima majhnima sinovoma: »Bosta videla, še s konjem se bomo vozili!« Toda niso imeli sreče, ne oni doma, ne Janez v Ameriki. Najprej sta umrla otroka, nato še ona, mož pa se je ponesrečil v rudniku skupaj z Janezom Novakom in Tonetom Prunkom. Vsi trije so bili žrtve plinske eksplozije. Med ponesrečenci je bil takrat tudi Janez Trebec, ki je že pozabil na svojo družino, Janez Požar je doma pustil ženo in tri sinove, vrnil se je po vojni, toda kot žrtev rudniške nesreče je za trajno

ostal pohabljen. Polnih petnajst let domači niso vedeli zanj, ob vrnitvi pa je prinesel s seboj nekaj bornih prihrankov. Janez Čevna je živel v Clevelandu. Neko jutro so ga našli mrtvega. Moj brat je pomagal, da so sorodniki po njem dobili vsaj nekaj zavarovalnine. To je bilo leta 1922.

Rudolf Novak je bil v Ameriki kakih pet let. Doma je bil iz bogate družine, toda šolanje je obesil na klin. Doma so govorili, da je odšel na delo v zlate rudnike na Aljasko. Drugi naš vaščan, Matija Hrvatič je bratu poslal denar, da bi z njim kupil posestvo s hišo, kajti v nasprotnem primeru se ne bi več vrnil.

Franc Turk se je od tod vrnil domov, ker so imeli doma precej premoženja, on pa je bil edini sin. O njem nisem več slišal. Mnogi so se izgubili. Za seboj niso pustili nobenega sledu.

Naš sosed Matija Kariž je odšel okoli leta 1910. Izginil je kot megla. Domači niso nikoli dobili ne od njega in ne o njem nobenega glasu. Brata Obreza s'a šla tudi v Ameriko. Frank je menda imel v Clevelandu trgovino in je celo pošiljal domov koledarje, Jože pa se je vrnil okoli leta 1912, se poročil, toda zakon je ostal brez otrok, živel je nekoliko razuzdano. Tisti, ki so delali z njim, niso vedeli o niem povedati nobene prijazne besede. Toda narava se zna maščevati: ko se je okoli leta 1923 peljal na neko ohcet, bilo je pozimi, se je prehladil in umrl.

Jože Pozrl je bil na tujem 18 let, potem pa se je vrnil. Toni Biščak se je prav tako vrnil. V tem času pa so žene same garale na posestvih. Po vrnitvi sta oba delala v rudniku za majhne plače.

Moja sorodnika, ki sta se pisala Vatovec, sta bila prav tako v Ameriki. Polde je prinesel domov nekaj denarja, s katerim je rešil prezadolženo posestvo, Toni pa še vedno živi v državi Illinois. Vrnil se je tudi Frank Magajna. Miha Jančič je z denarjem, ki ga je prislužil v Ameriki, sezidal novo hišo. Janez Trebec

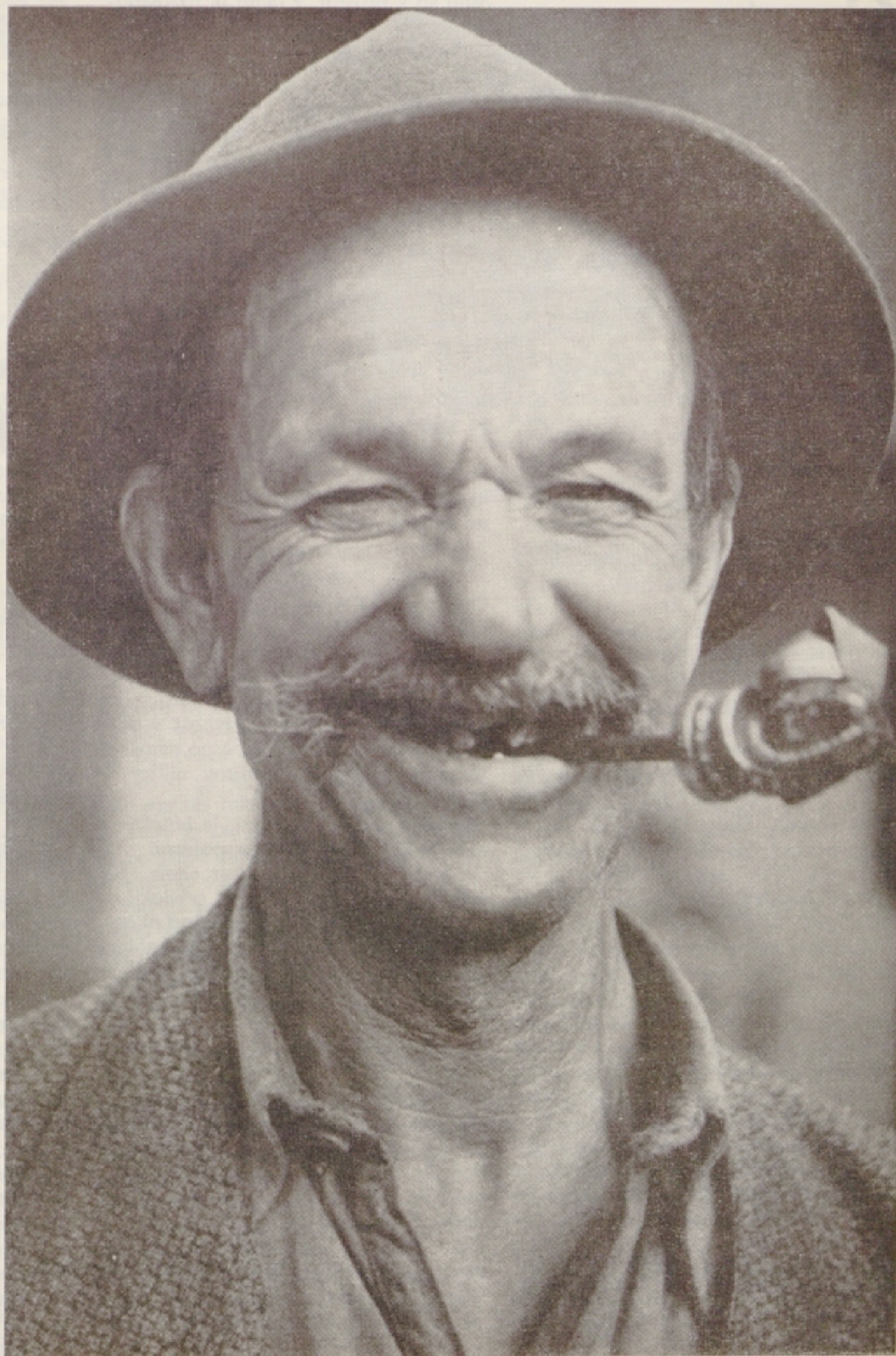
je garal v Braziliji, potem se je skupaj z ženo in hčerko vrnil, sam pa je odšel v ZDA, garal še nekaj let, se vrnil, kupil posestvo, ponovno odšel in bil v Ameriki do leta 1913, ko se je vrnil, da bi si s privarčevanim denarjem postavil novo hišo, potem pa je ponovno hotel oditi v Kolorado, vendar mu je račune prekrižala prva svetovna vojna.

Še danes uporabljajo ne-

kateri prebivalci Vremske doline izraz »merikanci« za tiste, ki so bili v Ameriki. Izraz se je prenesel tudi na potomce.

Frank Kovačič, Alhambra, Kalifornija, ZDA

Gorenjski kmet (foto: Jaka Čop)

Častna pionirska, tako je bilo

MITJA VOŠNJAK, rojen leta 1923 v Ptujju, partizan, prvi urednik *Mladine* in *Pionirja*, revij za mlade v Sloveniji, diplomat, politični delavec in direktor znanega *Medexa*, je tudi avtor šestih knjig.

Tri izmed njih, romani *Naša velika matura*, *Črna kri* in *Onkraj ceste se spet pričinja življenje*, govore o slovenski mladini med revolucijo.

Pisatelj je zdaj predsednik Festivala *Kurirček* v Mariboru, vsakoletne prireditve, ki je pravzaprav srečanje najboljših jugoslovanskih piscev za otroke in mladino, hkrati pa je tudi predsednik izdajateljskega sveta publikacij *Slovenske izseljenske matice* v Ljubljani.

Pod naslovom »Častna pionirska, tako je bilo« je Mitja Vošnjak povezal v celoto resnične zgodbe, ki so jih med vojno doživljali pionirji. V njih so poudarjena pogum, spretnost in kolektivna zavest otrok. Ti se spontano odločijo pomagati partizanom, zdaj kot kurirji, drugič kako drugače.

Iz te zbirke objavljamo črtici z naslovoma *Ura zemljepisa* in *Kanglica*. Zbirka je izšla v *Kurirčkovih* knjižnici založbe *Borec* v Ljubljani konec leta 1980.

Ura zemljepisa

Bilo je na pomlad triništiridesetega leta pod goro Peco, ki je zares čuden hrib — povsem drugačna je kot so sicer planine na jugu Koroške. Druge so ostre kot požrešni zobje — Kepa bolj na zapadu ali Obir proti vzhodu; Košuta je razpotegnjena kot velika miza in drobno škrbasta po grebenu. Le Peca je široka, vsa plečata, da bi bilo v njenih bokih dovolj prostora za največje mesto. Nič čudno ni, da so si naši dedje v njej zamislili domovanje dobrega kralja Matjaža. V votlini pod skalovjem spi z vso svojo vojsko, so pravili, čaka na pravi čas, da pride spet med ljudi poravnat vse krivice.

Potem je poleg pravljice še resnica

o skrivnostih Pece — bogata je, polna svinčeve rude, da bi je bilo dovolj ne le za vojake, ki spe v kamnitih votlinah, pač pa za vojščake vsega sveta, ki bi si iz kovine lahko vlivali svinčenke za svoje puške.

Še marsikaj je čudnega in skrivnostnega v svetu okrog široke, zajetne gore, zato je tudi nenavadna ura zemljepisa pomladi triništiridesetega leta morala biti prav nekje tam.

Ko so se najprej zagnali v vrata, da bi skoro odletela po tleh, in ko so vdrli v hišo, še pozdravili niso, kot je navada, kadar stopimo v tuj dom. Silili so v prostor, z očmi in brzostrelkami na prsih so grozili v sleherni kot. Še v kamro so pogledali, drugi so brskali po kuhinji in na podstrešju. Ko niso našli nič, so se vsi nagnetli v veliko sobo.

»Wo sind die Banditen, kje so razbojniki,« so tulili, dokler se med policijskimi uniformami ni prerinil do široke mize njihov oficir. Stare ženice, ki je sedela na klopi za mizo in so ji roke kakor omrtvele ostale v kupu fižola, še pogledal ni. Le kaj bi z njo, saj ne bi znala nič povedati. A tudi deček, ki se je stiskal k peči, ne bo vedel več. Oblastni tujec se je zmedel, ko je ugibal, kaj naj bi storil, na koncu se je le odločil za fanta.

»Kje so banditi, ti mi boš povedal,« je zarjovel in stopil prav pred dečka, ki je še vedno prebiral fižol, kot da se ne bi nič zgodilo.

»Vstani smrkavec,« ga je nadrl. »Ne vidiš, da govoriš z mano? Povej mi, kje so banditi, če ti je kaj do tvoje prazne glave!«

Milanček je počasi, na vso moč nerodno vstal, še roki si je prej otrešel, da ne bi bilo na njih smeti, nato se je zazrl tujemu divjaku naravnost v oči. Prav nič se ni zmedel, lepo po nemško je povedal, da ni banditov nikjer v bližini.

Kje da sta oče in mati, je hotel vedeti policist, a je dečko pojasnil, da sta z babico že dolgo kar sama. Ni pripovedoval, da so mamo odvekli v taborišče, tudi o očetu-partizanu ni govoril, kaj bi to vse fašistom. Z babico sta pač sama in konec.

Saj drugi bi mu najbrž še verjeli. Odnehal bi celo oficir, če ne bi na zidu visel zemljevid: ogromen zemljevid, da je segel skoro do nizkega lesenega stropa. Na eni in na drugi strani so bile vanj zataknjene bucike s pisanimi glavicami, ki so kazale vsa bojišča Evrope. Samo pravi oficir bi si lahko tako označeval fronte, ali pa partizanski komisar, ki se skriva kje blizu. Bo že privil fantiča, da bo vse priznal, je pomislil, in ga povlekel za sabo.

»To je banditski zemljevid!« je ugotovil in se zmagovito ozrl k svojim.

»Povej zdaj, kam so se skrili, ko smo prišli mi!«

V tla bi se moral vdreti pred dokazi, so pričakovali tujci, Milanček pa se je celo nasmejal:

»Kaj, zemljevid? Moj je, v dolini, v Črni sem ga kupil!«

Na koncu se je moral tudi oficir prepričati, da je srečal trmastega sovražnika. Banditi so ga zmešali, navadili so ga lagati, je presodil, hkrati pa je sklenil, kako ga bo na najhitreje strl.

»Si ti postavljaj bucike po vseh

frontah,« je zvito skoro ljubeznivo vprašal. Ko mu je dečko pritrnil, je zamomljaj nekaj o nesramnih Slovencih in nato prikimal.

»No, dobro, nam boš zdaj pokazal, kje je vzhodna fronta,« je priliznjeno začel. »Vso fronto nam pokaži, če si takšen strokovnjak!«

S pogledi je ošinil svoje in se zvito namuznil, kot bi obljubljal, da ga bodo zdaj ujeli. Tak paglavec iz hribov pa vojaški zemljevid! Ne bo se norčeval iz njih, s sabo ga vzamejo in še hišo bodo zažgali.

Tako se je začela takrat nenavadna ura zemljepisa. Na vsa vprašanja je moral odgovarjati Milanček, kot že tudi prej tolikokrat v šoli, le da ni več spraševal dobri gospod učitelj, pač pa naduti nemški oficir.

»Pokaži, kje smo zdaj pri Leningradu,« je zahteval policist, a je bil Milanček premajhen, da bi segel prek vse celine tako daleč na sever. Privlekel si je stol in zlezal nanj, da je šlo, saj je bil v šoli vselej med najboljšimi, v gimnazijo bi ga poslali, če ne bi bilo vojne. Vendar nikoli prej ni odgovarjal bolj natančno kot zdaj doma. Saj

ni šlo za oceno, šlo je za dom in za glave! Bilo bi res grdo, če ne bi preстал preizkušnje.

Na koncu so se oficirju sprostile mišice na obrazu, odkimal je in celo potrepljal Milančka po rami. »Naravnost neverjetno,« je presodil zase, potem pa je glasno povedal tudi svojim:

»Le glejte, kaj premore takšen majhen nemški deček! Vesel bi bil, če bi se vsi tako zanimali za zmage našega nemškega orožja!«

Preden so odšli, je še pohvalil dečka:

»Ko boš zrastel, boš postal oficir! Naša domovina bo tudi po zmagi rabila dobre vojake!«

Mislil je nemško domovino in se zato z Milančkom nista natančno razumela, pa tudi s časi sta si bila precej navzkriž. Saj je bil Milanček že vojak, čeprav bi vsi trdili, da je samo pionir. Trinajst let mu je bilo, poslušal je radio, da so z njegovega zemljevida partizani pobirali podatke za svojo tiskarno.

Ko jim je zvečer pripovedoval, kako je bilo s policisti, je bil z njim zadovoljen celo strogi Matjaž. A se je Milanček veselo nasmejal in jim povedal še več.

»Saj to sploh ni glavno! Ko so prihajali, sem na hitro populil z juga vse bucike, ki so kazale novo fronto, do koder so se Nemci že umaknili. Radio je povedal, do kod so že prišli, ker oni sami svojega poraza še ne priznajo. Na hitro sem premaknil njihove divizije daleč na Kavkaz, kjer jih že zdavnaj ni. Če tega ne bi storil, bi uganili, da poslušam tuje radijske postaje. Tudi to bi bilo dovolj, da nam požgejo hišo.«

Premaknil je torej vso nemško vojsko za stotine kilometrov daleč, kar niti v pravljici ne bi uspelo samemu kralju Matjažu. Ni nikjer takšnega nemškega generala, ki bi dosegel podoben uspeh, samo na zemljevidu so mogoče takšne čarovnije. Seveda, kadar ne gre zares, ampak je to samo ura zemljepisa!

Kanglica

Ni bila ne srebrna in ne zlata, še aluminijasta ni bila, kot so danes takšne kanglice. Bila je povsem navadna, od zunaj bela z velikimi rdečimi pikami kot narobe obrnjena mušnica, precej obtolčena, da jo je že močno načela rja. Sicer pa sama kanglica niti ni bila kaj posebno pomembna. Glavni je bil namreč Jurček, zares majhen deček, ki še v šolo ni hodil. In da bo vse še bolj zamešano: Jurček sploh ni bil Jurček, doma in pri sosedah je bil že od vselej menda Mihec ali Blaž. Jurček je bil le v gozdu in

samo za partizane. Nekoč si je iz listja napravil imenitno kapo, ki naj bi bila partizanska, da je eden v patrolji, ki je prišel od daleč, v smehu opozoril tovariše:

»Poglejte, Zeleni Jurij!«

Nikoli si ni več delal kap iz listja, a ime se ga je prijelo, postal je samo Jurček in je v gozdu Jurček tudi ostal.

Skoro vsak dan so se kje srečali, saj ni moglo biti drugače. Partizani so pač hodili po gozdovih, kjer so bile najvarnejše poti, Jurček pa je bil v gozdu skoro doma. V domačo hišo

je prihajal samo jest in spat. Pustili so ga, saj za delo še ni bil, a za napoto ga tudi niso rabili. Včasih so ga obtožili, da stika za ptičjimi gnezdi in da išče lisičje brloge, kar mu niso nikdar dokazali. Kdo je celo zmajal z glavo in uganil, da je to pač čuden dečko, v resnici pa se jim še sanjalo ni, kaj počne v gozdni samoti.

Če so ga morda celo pohvalili, je bilo zaradi rezljanja. Z majhnim nožičkom je čaral iz povsem navadnih palic glave divjih ali domačih živali, znamenja ob cestah ali strme hribe. V lubje je potem vrezoval še prelepe risbe: cvetove, veje, drevesa, kdo ve, kaj še vse.

»Kaj neki se mu mota po kuštravi glavi,« so ugibali, Jurček pa je molčal, kot da ne bi znal šteti niti do pet. Le v gozdu, ko se je srečaval s partizani, je postajal zgovornejši. Na glas jim je bral. Zares jim je bral, čeprav sploh še ni hodil v šolo, a ni prebiral črk v knjigah, pač pa vreže v lubje na palici.

»Zgodaj zjutraj po cesti proti Logatcu trije tanki, dopoldne štirinajst kamionov italijanskih vojakov, dva kamiona belogardistov in deset topov. Popoldne dva osebna vojaška avtomobila proti Planini, nato dvajset vojakov z mulami...«

Prebiral je tako svoje zgodbe, ki so bile resnične. Partizani so se spogledovali, včasih je kdo med njimi vstal in pohitel po poti, čeprav so drugi še počivali. Po srečanju je Jurček vsakokrat razlomil palico v kratke kose in jih razmetal po gozdu, nato pa si je vrezal novo šibo.

Nekoč pa se je vendar dogodilo, da je odšel v gozd brez palice. Bilo je, kot če bi šel na položaj vojak brez puške. Še več, v rokah je nosil kanglico. Že staro in grdo in obtolčeno, belo pobarvano in z velikimi rdečimi pi-

kami, podobno mušnici, ki bi ji nalašč zamenjali barvo na klobuku. Morda bi kdo celo pomislil, da se je fant spame-toval. V gozd gre iskat kaj koristnega, doma bodo veseli, če jim prinese malin, jagod ali lisičk. Tudi nad cesto se ni nič ustavljal, da bi prešteval, kaj prihaja od Planine ali od Logatca. Med skale in v grmovje je tiščal, kot da bi ne vedel, da so v gozdu tudi udobnejše poti.

Res se je lotil malin! On, Jurček, partizanski obveščevalec! Nabiral je le zrele, velike sadeže, najboljše, kar premore gozd. Polno kanglico je nabral, potem je sedel v mah ob gozdni poti. Niti premaknil se ni, dokler ni prišla, kot mu je obljubila. Mlada, svetlolasa partizanka, ki se je vračala s sestanka na drugem koncu kotline.

»Sedi in mi vse povej,« jo je naprosil. »Kako je z vojno, bo še dolgo trajala?«

Da si ne bi premislila, ji je dal kanglico malin. Pohvalil se je, da jih je nabral samo zanjo. Sedela sta tako ob deblu stare jelke, na koreninah, in skupaj jedla maline iz obtolčene kanglice.

Osel se drsa

Kaj je videl osel, ko je zjutraj vstal? Vsenaokoli je ležal rahel sneg in ribnik se je srebrno lesketal v prvih sončnih žarkih, ej, kako je bilo to oslu všeč. Kar povaljal se je v snegu od veselja, in ko je spet vstal, je v snegu ležalo polno njegovih sivih dlak. Pa se ni nič zmenil za to, da je povaljal lep kos snežne odeje in žrebička še pogledal ni, ko je ta šel mimo in kakor sam zase godrnjal:

Seveda, kjer osel leži, tam dlako pusti...

Žrebiček je obstal pred ribnikom in veselo zahrzal:

— Živijo, ribnik je zamrznjen, drsali se bomo!

Osel je žrebička nejevoljno ošinil s pogledom in strogo rekel:

— Drsali, seveda! Jaz se bom drsal. Zato, ker sem prvi zagledal led. Torej je led moj. Sam se bom drsal!

— No, veš kaj, je užaljeno odgovoril žrebiček, od kdaj je pa ribnik tvoj?

Osel je malo pomislil.

— Ribnik ne, ampak led na njem, je pribil in žrebičku pokazal zobe. In že je stopal proti ribniku. Žrebiček je hotel za njim, pa se je osel mahoma obrnil in tako glasno in grozeče zarigal, da je žrebiček kar odskočil.

Osel je ponosno zakoračil na led. Vzel je malo zaleta in se previdno podrsal po vseh štirih kopitih proti sredini ribnika. Potem se je ustavil in domišljavo pogledal na breg.

— Si videl? je zaklical. Tako je treba!

Spet je vzel malo zaleta in se podrsal, malo v loku. Ko se je ustavil, je opazil, da so se medtem na bregu zbrale vse živali s kmetije: krave, voli in teleta, prašiči, kokoši, race, dve mački, pes in zajčja družina. Vsi so gledali, kaj počne osel.

Osel se je izprsil in zavpil:

— No, vi! Glejte me!

Močno se je odgnal in se v loku zadržal preko ribnika. In pri tem je visoko dvignil levo zadnjo nogo, da bi bilo vse še lepše — in naenkrat je bil na tleh. Kar zabobnelo je in osel je ves potolčen obležal na mrzlem, trdem ledu.

Ogorčeno je zakričal.

— Kako slab led! Tak pridite mi no hitro pomagat, vi tamle!

Na bregu se je razlegel glasen smeh. Živali so se kar valjale od veselja, da jo je domišljavec tako skupil. Potem pa so se nekateri le odločili, šli so na led in pomagali oslu na noge.

Osel je previdno odšepal na breg in grdo gledal.

— Ali se zdaj lahko še mi malo

Predstavljamo vam pesnika Toneta Pavčka

Pesnik Tone Pavček se je rodil 29. septembra 1928 v št. Juriju pri Mirni peči na Dolenjskem. Osnovno šolo je obiskoval v Mirni peči, potem pa je odšel v Ljubljano, kjer je končal gimnazijo in študij prava. Vendar tega poklica ni nikoli opravljal, vse preveč ga je pritegnil svet knjige, književnost, umetnost. Nekaj časa je bil urednik na ljubljanski televiziji, zdaj pa je glavni urednik Cankarjeve založbe, prav tako pa tudi predsednik Društva slovenskih pisateljev. Ko je nekaj časa stanoval v stari ljubljanski hiši, so ga otroci kar naprej prosili, naj jim pove kakšno pravljico ali pesmico. On pa jim je za »lepše prijateljstvo« napisal kar pesmi o njih samih. In tako je pričel pesniti tudi za otroke. Svoje najlepše pesmi zanje pa, kot pravi, še ni napisal.

Vi ste že prav gotovo prebrali kakšno njegovo pesem ali celo knjigo, in prav gotovo so vam bile Pavčkove pesmi zelo všeč. Napisal pa je že kar lepo število knjig. Naštejmo le nekatere med njimi: Trije bratje in zlata ptica, Juri Muri v Afriki, Maček na dopustu, Polž pred nebotičnikom, Sončece v žepu, Velesenzacija, Vrtni

Novoletne želje

*Vsem po vrsti dobro srečo,
dobro srečo, dober prid,
sreče žlico kar največjo,
zraven velik apetit,
da vam štruklji šli bi v slast,
da bi zrastle vsaj za glavo,
ej, za glavo bostro pravo,
tetam, mamicam na čast —
to veljá,
to naj novo leto da!
Vsem po vrsti, kar kdo hoče.
čokolade, cukra, fig,
Petru orglice pojoče,
Majdi ducat lepih knjig,
Pavlu iskrega konjiča,
Zdenki punčko in nov voz,
Darku pa le dva rožiča,
ker po snegu hodi bos —
to veljá,
to naj novo leto da!
Vsem po vrsti, kar kdo hoče
Kdor se pa učiti noče,
temu pustih starih knjig,
brez planic, brez vsakih slik,
kdor pa venomer razgraja
in se dere in kriči,
in kdor mamic nagaja,
ta pa figo naj dobi!
To veljá,
to naj novo leto da!*

ljak, Strašni lovec Bumbum, Čenčarija, Slon v žepu in Kaj je ta pravo, razen tega pa še pripovedna teksta: Kaj je najlepše in Mokedaj.

Ob dnevih, ko stopamo v novo leto, pa vam pesnik pošilja tele prijetne želje.

Basen

Zakaj je mesec nag?

Nekoč je rekel mesec v oblakih svoji materi:

»Mama, naredi mi obleko. Vsi ljudje na zemlji so oblečeni, tudi jaz bi bil rad oblečen.«

»Lepi moj sinek,« mu je rekla mati, »ej, take obleke pa jaz ne znam sešiti. Enkrat si cel, potem te je samo polovica, nazadnje pa te je celo zelo malo. Nobena obleka bi ti ne bila prav.«

Zato je mesec še dandanes nag.

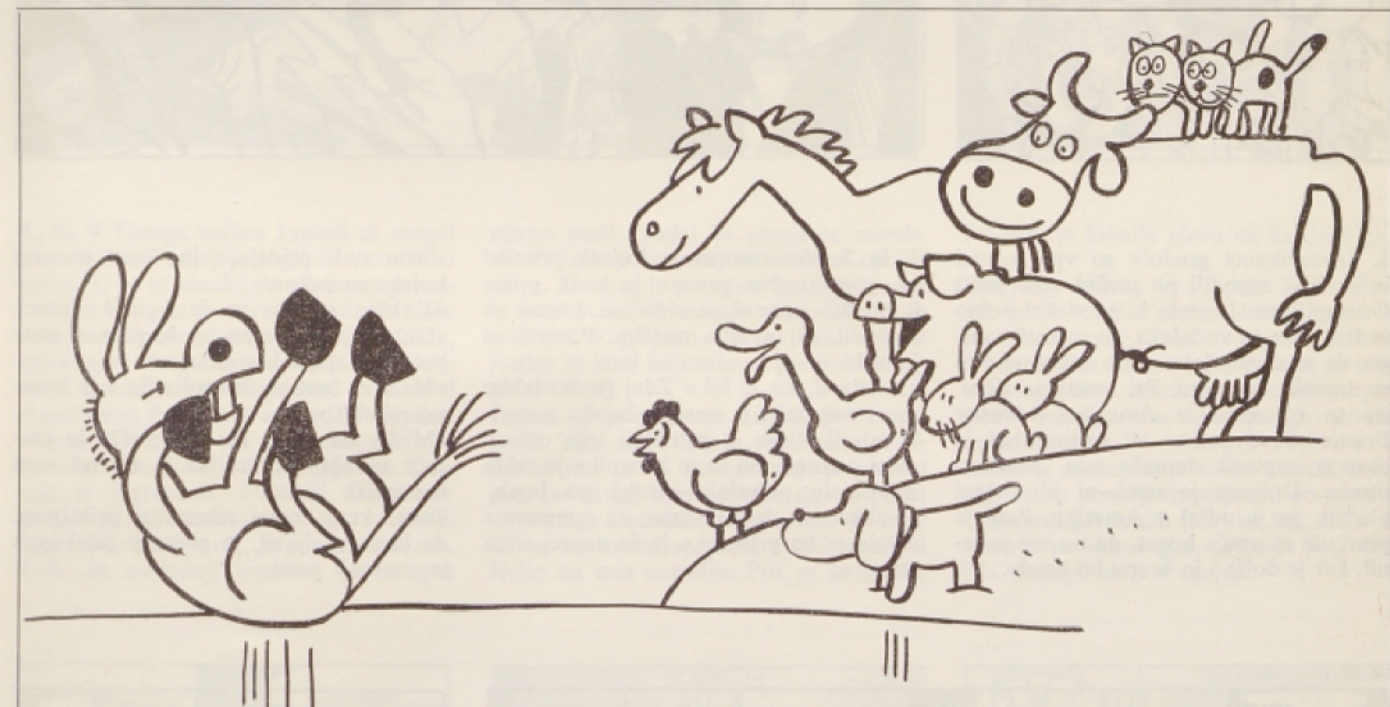
drsam? je hudomušno vprašal žrebiček.

— Lahko, je čemerno rekel osel in se na tihem veselil, kako bodo drugi padali. Pa so se živali zapodile na led. Seveda so padale in se vsevprek kotalile. Ampak kmalu so postale spretnejše. Posebno žrebiček se je dobro odrezal, ves čas se je drsal z eno nogo v zraku in kar lepo krožil sem in tja.

— Pridi se drsat z nami, so živali klicale oslu, ki je slabe volje čepel na bregu in zavistno gledal žrebička. Ni

košje, da sredi najhujše zime skoti mladiče. Otroška soba je brlog, ki ga je mama medvedka uredila že jeseni in ga ne bo zapustila do pomladi. Mladički so v začetku popolnoma goli in veliki komaj za dobro pest. Prve tedne jih medvedka skrbno pestuje in jih sploh ne spusti iz objema, ker bi sicer zmrznili. Tudi potem, ko jim že zraste dlaka ter so zmožni hoje in plezanja, jih skrbna mamica vse do poletja ne spusti iz brloga. Vas zanima še njihova prehrana? Medvedka vso zimo ne užije ničesar; ker pa mora mladiče do-

jiti, do pomladi močno shujša. Zato ji na prvem pomladnem sprehodu tekne prav vse, kar najde v bližini brloga.

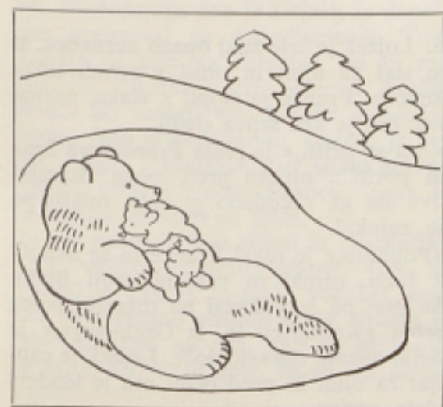
se dal pogovoriti, samo odkimaval je in si mislil: nikoli več!

— Pusti ga, osel gre le enkrat na led, je rekel pujs in se prekopicaval po ledu. Seveda, pujs je padce komajda občutil, saj je zmeraj padel na mehko, rejen kakor je bil.

Stane Peterlin

Ta čudežni svet narave

Ko se živali borijo za golo življenje, si privoščijo medvedka celo takšno raz-

Jože Smit

Uganke

*Vse, kar počneš,
delaš le z njo,
truden opreš
nanjo glavó.*

toka

*Zdravi, umiti,
srečno bleste,
vsega smo siti,
če nas bole.*

oboz

*Saj jo poznaš,
teče in bije;
fantu za laž
jo očka navije.*

am

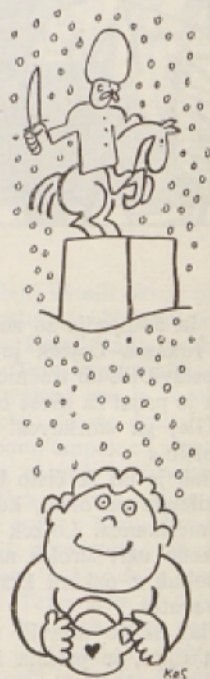
*Droben kotliček,
majcen ognjiček,
a velik oblak,
dedku sladak.*

edip

France Forstnerič

Spis o prvem snegu

*Sneg je naše hiše
nekam čudno zmanjšal,
električne drogove
pa za spoznanje stanjšal.
Spomenik junaku
je imel klobuk,
ko nas je prebudil
zjutraj snežni plug.
Ko smo pili mleko,
sem strmel v skodelo
in spoznal, da mleko
ni prav snežno belo.
Vse dopoldne v šoli
mislim le na sneg
in kako me kliče
smučat strmi breg.
Skoraj bi pozabil
napisati še to,
da je dedek rekel:
»Dolga zima bo!«*

skozi ameriško džunglo

1. »Amerikanci gredo!« so vpili otroci in se bosí zapodili po prašni cesti proti Grosupljemu. Lojzek, ki je vlekel polno vedro vode iz vodnjaka, je izpustil verigo, da je v vodnjaku votlo zabobnelo in se zaprašil za njimi. Pri kosilu je slišal, da se bo vrnil iz Amerike Kovačev France. Pred petimi ali šestimi leti je skrivaj zapustil domačo vas, ženo in otroke. Dolgove je imel, ni jih mogel plačati, pa je odšel v Ameriko. Ženi je pisal, da se vrača bogat, da bo vse povrnil, kar je dolžan in še mu bo ostalo.

2. in 3. Ves zasopel je Lojzek pritekel na postajo. Na peronu je stala gruča ljudi. Bili so pražnje oblečeni. Lojzek se je čudil, saj ni bila nedelja. Prerinil se je bliže.

»Jokala si, ko je šel,« Zdaj pa bo lahko vsem pokazal,« je starejša ženska govorila mlajši, ki so se je tiščali trije otroci. »Kaj pokazal, da se je le vrnil,« je rekla mlajša in pobožala otroke po laseh. »Veliko jih tam ostane za zmerom.« »Dolarje bo prinesel,« je še naprej silila starejša.

»Stric tudi pridejo,« je Tone pocukal Lojzka za rokov.

»Kakšen stric?« se je oglasil Franci. »Dokler je bil reven, ga še poznati niste hoteli, zdaj pa kar stric.«

»Materin brat so in moj stric,« je trmasto rekel Tone.

»Misliš, da ti bo kaj prinesel?« je grozeče vprašal Franci, ki je bil od vseh najstarejši.

Tone, ki je hotel izkoristiti priložnost, da bi se uveljavil, je globoko zajel sapo in nastavljal pesti.

4. in 5. Ljudje so začeli vpiti in mahati z rokami. Lojzek je obšel gručo in se postavil tik ob tračnico. Krepak možakar ga je prijel za ušesa in ga potegnil nazaj: »Glej ga smrkavca! Saj ga bo še povozilo.«

Vlak je bil že čisto blizu. Vse oči so se prilepile na okna, kdo bo prvi zagledal Amerikanca. Lojzek je pri enem izmed okenc uzrl široko nasmejan obraz, črn klobuk z ozkimi krajevci in živo rdečo kravato.

Vlak se je ustavil. Ženska, ki je stala za njim, je planila k vratom.

»France! France!« je kriknila in njen krik je zadušilo vzklikanje drugih, ki so se prav tako gnetli v bližini vrat. Potem so se vrata počasi odprla. Stopil je na visoko stopnico in se razgledoval po ljudeh. Oblečen je bil v temnomodro obleko s telovnikom, iz žepka mu je visela zlata verižica. Na kravati je imel zataknjeno bleščečo iglo v obliki konjske podkve. Ljudje so se mu spoštljivo umaknili.

6. Lojzek je šele zdaj opazil neznanca, ki je stal za njim in nosil v rokah težka kovčka. France je stopil z vlaka, neznanec mu je kot senca sledil.

»Ata so prišli,« je rekla Francetova žena in porinila otroka pred moža. Starejša dva sta ga začudeno gledala, mlajši pa je zajokal.

»Pojdimo,« je rekel France in se napotil z ženo, otroki in vaščani proti Blatu. Še prej pa je pokazal na tovariša poleg sebe: »Komarjev je, iz Grahovega,« je dejal nekam opravičujoče. Lojzek je capljaj za njim in pred očmi mu je lebdela zlata veriga.

7., 8., 9 Tistega večera Lojzek ni mogel zaspati. Pred seboj je zagledal prostrano ravan, ki jo je obrobilo skalnato gorovje, trop konj se je mirno pasel. Če hoče doseči skalnato pogorje in priti do zlata, mora ujeti enega izmed konj in ga ukrotiti. Prihuljeno kot Indijanec se je začel plaziti proti čredi. Bal se je, da bi zapihal nasproten veter in bi žival začutila njegovo bližino. Kobilica je zarežgetala. Lojzek je vztrepetal. Najlepši žrebec je dvignil glavo, nozdrvi so se mu razširile. Pognali se bodo v dir, je pomislil Lojzek. Toda že naslednji trenutek so se spet

mirno pasli. Tedaj je planil iz zasede, skočil žrebcu na hrbet in se trdno oprijel grive. Žival se je povzpela na zadnji nogi in sunkovito stresala z glavo. Trop je oddivjal v daljavo. Nekaj časa sta se jezdec in konj bojevala za premoč. Omagal je konj.

Lojzek se je ponosno napotil proti skalom. Tam ga je čakalo zlato. Star priseljenec mu je na košček papirja narisal pot, po kateri mora jahati, da bo prišel do zlatega rudnika. Povedal mu je tudi, da se bo moral spopasti z Indijanci, ki živijo na tem ozemlju. Pot se je vlekla.

Jezdecu je klonila glava na konjsko grivo.

Zavijanje kojota je predrlo tišino. Jezdec se je vzpel v sedlu, ustavil konja in prisluhnil v noč. Pred njim je nenadoma zrasla temna postava. Po peresih je spoznal Indijanca. Jezdec je preplašeno pogledal okrog sebe. Obdajal ga je zid temnih postav.

Zunaj je zaskovikala sova. Lojzek se je dvignil na postelji in pogledal po spečih. V špranji pri vratih je videl luč, slišal je materin in očetov glas, ki sta se pogovarjala. Potopil se je v spanec.

10. Naslednjega dne je Lojzek že dopoldne oprezoval za Amerikancem. Tudi Toneta ni bilo na spregled, da bi mu povedal, kaj mu je stric prinesel. Zvečer je oče po večerji vzel klobuk in šel od doma. Bilo je nenavadno. Lojzek je vedel, da gre v gostilno, kjer se bo gotovo oglasil tudi Kovačev France. Zato je neopazno smuknil za njim.

Že od daleč je bilo slišati iz gostilniške sobe veliko razgretih glasov. Oče je vstopil in Lojzek je malo počakal, preden je previdno odsunil vrata. Potem je urno smuknil na peč, kjer so se gnetli še drugi otroci, in upal, da ga oče ne bo opazil.

11. Za mizo je sedelo sedem do osem možakarjev. Med njimi Kovačev France. Klobuk je imel pomaknjen visoko na čelo. Suknjič je slekel, zlata verižica in zlata sponka sta se še bolj lesketali. Lojzek je opazil tudi bleščečo uro na Francetovem zapestju.

»Še en liter!« je gromko zaklical France in treščil s pestjo po mizi, da se je Lojzek zbal za uro. »Cvička pa nisem pil. Piva, tega sem pil, kaj pil, lokal. Ja, saj smo tudi delali. Saj vem, kaj mislite. Če je ta prinesel dolarje, bi jih tudi mi. Toda Amerika ni Kranjska. Tam te zlahka pomendrajō.«

12. Možje so se še bolj stisnili okrog njega, molče pili in poslušali. »Najprej sem delal v rudniku, v Pensilvaniji, potem sem šel v Kansas. Tam sem mislil, da ne bom preživel. Dvakrat nas je zasulo. Drugič sem se zaklel, da ne grem več pod zemljo. Delal bom, ampak na zemlji, sem rekel. Šel sem naprej v Virginijo, tam sem kupil košček zemlje — no ja, večji je kot največji grunt v Blatu. Prodral sem ga in zaslužil desetkratno vsoto. Pisal sem domov ženi, naj pride v Ameriko, pa ni hotela. Tako sem se vrnil. To vam pa povem. Amerika ni za vse!« Oče pri omizju se je zganil, Lojzek je preplašeno planil s peči in stekel domov.

skozi ameriško džunglo

13. in 14. Naslednje dni je bil Lojzek Amerikancu kar naprej za petami. Željno je vpiljal vsako njegovo besedo. Navada je bila, da obišče prišlek vse sorodnike in prijatelje v vasi in da vsakemu nekaj podari. Lojzek je z odprtimi usti in očmi visel na vsaki njegovi kretnji in besedi.

»V Ameriki se vozijo ljudje v kočijah brez konj. Samo sedeš vanjo, vrliš volan, pritisneš na plin in se pelješ. V New Yorku sem videl veliko takih voz. Imenitni ljudje sedijo v njih. Taki, ki jedo vsak dan meso in bel kruh.«

Lojzek se je spomnil, da je videl tako

vozilo brez konj. Za njim se je vse prašilo in iz cevi je čudno puhtelo, kot bi vrela para ali kaj podobnega.

»En sam kmet premore tam več glav, kot jih je na vsem Balkanu. Nanje pazijo kavboji na konjih. Takim kmetijam pravijo ranči. Človek potrebuje več dni, da prejaha posestvo od enega kraja do drugega. Slišal sem praviti, da rastejo v Kaliforniji tako mogočna drevesa, da jih dvanajst mož komaj objame.« Ljudje so menili, da vse, kar pripoveduje Amerikanec, ni čista resnica. Lojzek pa je od slej sanjal samo še o Ameriki.

15. In tako je nekega dne presenetil mamo:

»Nekoč pojdem v Ameriko.«

Mama ga je pogledala in dolgo zrla v njegov odločni, otroški obraz. Bila je mlada ženska še ne tridesetih let. Rodila je četvero otrok, dva dečka in dve deklici. Lojzek je bil najstarejši.

»V Ameriko pojdem,« je še enkrat potrdil Lojzek, kot bi hotel pretrgati materin molk. Mati se je zasmejala in s smehom skušala pregnati zaskrbljenost.

16. »Kdaj pa pojdeš?« je vprašala tiho in v njenem glasu je drhtela skrita bojazn.

»Se ne vem,« je odgovoril Lojzek. »Ko bom velik. Zdaj jih imam že deset.«

Potem nista več spregovorila o Ameriki. Materin obraz se je zresnil. Pomislila je na bratranca, ki je odšel, ko je bila še deklica. Zadolžil se je in ker ni mogel plačati dolgov, je prodal zemljo in šel. Sprva je še pisal, potem se je izgubila vsaka sled za njim. Nekateri so se vračali bogati, veliko pa jih je za zmemrom ostalo tam, nekateri pa so prišli domov umret.

17. Vse to je še dolgo premišljevala, ko je Lojzek že izginil skozi vrata in odkdove kam. Vedno se je rad potikal po vasi, taval po gozdu, hodil v druge vasi ali pa postaval ob cesti in gledal, kaj se godi okrog njega.

Zvečer, ko so že vsi spali je mati spregovorila z očetom. Še prej je pritajeno poklicala Lojzka. Ni se oglasil.

»Spi,« je rekel oče utrujeno. »Zakaj ga kličeš?«

»Veš, kakšne se je danes znebil? Rekel je, da pojde v Ameriko, ko odraste.«

18. »V Ameriko?« je zagodrnjal oče. »Saj je še otrok.«

»Vem,« je vzdihnila mati. »Tako čuden je. Drugačen od drugih. Včasih se bojim pogovora z njim. Sama ne vem, o čem premišljuje. Zastavlja mi tako čudna vprašanja, na katera ne vem odgovora.«

»Najstarejši je, prevzeti bi moral za mano,« je rekel oče. »Toda, kaj hočemo, pa naj gre v šole. Za kmetijo tako ni kaj prida. Pa naj bo za gospoda.«

»Tudi Martin tako pravi,« je rekla mati. Martin je bil materin brat in župnik v sosedni vasi. Lojzek, ki se je samo potuhnil, je tako izvedel, da pojde v Ljubljano v šolo.

Nalepke

Prišlo je vprašanje o nalepkah. Takole se glasi:

»Nekdanji Abzughandel je nova tehnika nalepke preimenovala v ‚calcomanía‘. Španski slovar (Grad) ima ‚podobica za nalepljenje‘. Dvomim, da bi ljubljanski mladi navdušenci tako imenovali ‚lepke‘, ki jih gotovo tudi tamkaj ‚plakativajo‘ po avtomobilskih oknih.«

Vprašanje je prišlo kakor nalašč, da se bomo ob njem lahko pogovorili ne samo o izrazu *nalepka*, temveč hkrati tudi malo pogledali v nastajanje in s tem v razvoj jezika.

Nalepke so po eni strani že zelo stare, po drugi pa povsem sodobne. Že sto let na primer poznamo pošne *znamke*, ki jih prilepljamo na pisma, dopisnice, razglednice... Se dlje nazaj segajo tako imenovane *etikete*, listki, večidel tudi prazni, ki imajo eno plat namazano s posušenim lepilom. Treba ga je ovlažiti, s tem zbuditi k delovanju in nalepiti na posamezne predmete, na primer na steklenice in stekleničke, na kozarce za vlaganje in podobno, in potem na prazno etiketo napisati vsebino. Takih etiket se dobro spominjamo tudi iz šole, kjer so bile na zvezkih, notesih, blokih, razrednicah, mapah, herbarijih in tako naprej uokvirjene nalepke, na katere je bilo treba napisati namembnost zvezka (na primer: Domače naloge, Matematika, Računstvo, Slovenske šolske naloge in podobno), ime in priimek lastnika zvezka in seveda pripadnost (IV. a...).

Še ena vrsta nalepk je že dolgo znana: tako imenovani *obliži* ali *nalepki* v zdravstvu.

V najnovejšem času pa sta se *nalepkarstvo* in njegova uporaba neverjetno razširila in tehnično izpopolnila. K temu so pripomogli izumi in iznajdbe v izdelavi snovi, iz katerih so nalepke (papir, blago, plastika, umetne snovi), in v izdelavi lepila. Stopiš na primer v moderno trgovino, recimo v samopostrežbo. Gore in skladovnice blaga vseh vrst in oblik, zavitki, škatle, steklenice, kozarci... in na vsakem predmetu listek s ceno. V taki veliki trgovini bi morali, če bi delali po starem, imeti kar precejšnjo skupino uslužbencev, ki bi se ukvarjala samo s pisanjem in nalepljanjem teh listkov. Vendar je moderna tehnika tudi tu poskrbela za pomoč. Izumila je priročni strojček, *samonalepnik*, nekakšen avtomat, nekakšno pištolo, pri kateri je treba samo s prstom pritiskati na posebno vzmet (gumb), pa ti ta strojnica poljubno hitro izstreljuje nalepke s ceno. Treba ti je samo konec pištole (ustnik cevi) pritiskati k pokrovčkom steklenic, h konzervam, k zavojčkom, k zavitkom in pištola že sama prileplja nanje nalepke. Seveda je taka pištola hkrati tudi tiskarna v malem. S posebnimi obročki, na katerih so številke, uravnaš ceno (podobno kakor na pošti lahko sproti za vsak dan in vsako uro z drobnim premikom uravnajo žig) in potem ti pištola sproti natiskuje na poseben *samonalepni* trak in ga poseben nož reže na primerne koščke s ceno.

Tako, malo smo se sprehodili po veliki trgovini, tako imenovani samopostrežni veleblagovnici, in prišli tudi do oddelka s slikanicami. Kar hitro se nam med njimi pokažejo slikanice s *samonalepkami*. Njihovo bistvo je v tem, da so sestavljene iz dveh delov: en del je prava slikanica v starem smislu z risbami, slikami in besedilom. En del, navadno na posebnem papirju, pa so tako imenovane *samonalepke* z naslikanimi deli slik, ki jih je treba najprej s potegom odlepiti in potem nalepiti na ustrezen prostorček v zgodbi. Tako slikanico sami dopolnimo in izpopolnimo, lahko pa take vložke tudi čisto samostojno nalepljamo po slikanici in si celo sami izmišljamo novo zgodbo in jo tudi lahko sproti spreminjamo, saj je sodobna tehnika pripravila dve vrsti *samonalepk*: trajne in odlepljive. Pri trajnih se nalepka prilepi za večino, pri odlepljivih pa jo je mogoče po večkrat nalepiti in prilepiti.

Take sličice, nalepke, *samonalepke*, potem lahko lepimo povsod, po avtomobilih, po stenah, po oknih, po obleki, po tleh, po kovčkih, po knjigah, igračah...

Že sproti smo se srečevali z nekaterimi izrazi, tu pa naj zapišem še nekaj novih: *nalepek*, *samonalepni strojček*, *samonalepkar*, *zbiralec nalepk*, *nalepkar*, *samonalepničar*...

Svoječasni izraz *etiketa* v prvem zvezku *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (1970) še nima sodobnega najpogostejšega izraza (*nalepek*, *nalepka*) in se muči z opisom: »ploščica, list za glavne ali posebne označbe stvari, na katero je pritrjen«, v drugi knjigi (1975) pa je pri črki *n* že marsikaj več, na primer *nalepek*, *nalepka*, *nalepna tabla*, *nalepnica*...

Ali je potem kaj čudnega, če tudi Gradov Špansko-slovenski slovar (1969) pri španskem izrazu *calcomanía* ostaja samo pri že omenjeni »podobici za nalepljenje« in pri »odtisnjenju podob(ic)«. V starejši tehniki je bil to *odtis*, *odtisek*, v novejši pa *nalepek*, *nalepka*, *nalepnica*...

Tako nam razvoj tehnike in človeškega zanimanja ves čas sproti tudi v jeziku postavljata nove naloge in zanimivo je opazovati, kako se novi izrazi v vseh jezikih sproti bogatijo in dopolnjujejo, večidel povsem naravno in neopazno, hkrati z nastankom novih predmetov ali zanimanja, včasih z zamudo in omahovanjem med tujko in domačinko, včasih pa se prime tujka in ostane dostikrat celo neprilagojena.

DANILO LOKAR: RODOVI, Državna založba Slovenije, Ljubljana. Avtor v sedmih novelah preudarno in modro pripoveduje o življenju v vseh človekovih obdobjih, od rasti do zorenja in odzorevanja in izpove neuklonljivo vero vanj. Ta njegova najnovejša zbirka novel je hkrati pogled v njegovo čustvovanje in razmišljanje in seveda tudi pogled v domačo pokrajino, širni svet in — človeštvo. Lepo jo je opremil Vili Vrhovc.

ANTE MAHKOTA: SFINGA — ZADNJA SKRIVNOST TRIGLAVSKE STENE, Cankarjeva založba, Ljubljana. Časnikar in alpinist Mahkota je avtor pripovedi o slovenskih in tujih plezalcih v petdesetih in šestdesetih letih, o alpinizmu tistega časa, o trdem boju, zmagah pa tudi katastrofah. Delo je pomemben prispevek v obsežno slovensko planinsko literaturo, razen tega je napisano v lepem slovenskem jeziku in izredno zanimivo.

IVO JELERČIČ: PEVSKO IZROČILO PRIMORSKE, Založništvo tržaškega tiska, Trst. Primorskim Slovencem pomeni zborovsko petje še danes pomembno kulturno delo. Predvsem slovenski pevski zbori v Italiji še danes opravljajo poslanstvo, ki ni zgolj umetniško, ampak tudi narodno in na koncu koncev tudi politično. Vso zgodovino zborovskega petja od 17. stoletja dalje pa do današnjih dni je avtor strnil v knjigo, ki vsebuje razen zgodovinskega orisa zborovskega petja na Primorskem s posebnim poudarkom na njegovem ohranjanju za časa fašizma tudi pregled skladateljev, pevovodij in seveda zborov.

Geodetska uprava občin v Ljubljani je izdala zanimivo knjižico z naslovom **LJUBLJANSKE ULICE**. Dobrodošla bo vsem tistim, ki jih zanima, od kod ljubljanskim ulicam njihovo ime, predvsem pa je koristna, ker pripoveduje, kako je Ljubljana rasla, kako so nekoč poimenovali ceste in kakšen je ta postopek danes. V knjižici je seznam ulic, cest in trgov od leta 1876 dalje, danes pa šteje Ljubljana okrog 1.400 ulic.

Oprosti! Pozabi!

Kako težko je izreči ti dve besedi! Zato jih, čeprav se zavedamo, da to ni prav, raje potlačimo vase in smo lepo tiho. Kdor molči, devetim odgovori, pravi pregovor, ki pa vselej ne drži. Kaj vse lahko povzroči molk ob nepravem času. Morda bo nekdo, ki ti je blizu in te ima rad, hudo trpel zaradi tega. Lahko si bo tvoj molk razlagal čisto drugače in bo naredil kaj nepredvidenega, nepopravljivega. Tudi to se dogaja. In kaj bo potem s teboj? Kako boš nosil s seboj krivdo skozi vse svoje življenje? Morda boš sam sebi tajil, lagal, iskal druge vzroke za tisto, kar se je zgodilo, a takšno slepilo ti ne bo dolgo pomagalo.

Naj vam povem zgodbo o Katici in Andreju. Zelo vsakdanja je. Mlada sta bila in rada sta se imela. Vzela sta se in si ustvarila družino. Otročka sta dobila, enega in še enega. Vse je bilo v redu s stanovanjem, s staro mamo, ki je varovala otroka, s službama obeh. Sreča se jima je smejala na vsa usta. Potem se je on v službi navezal na kolegico mimogrede in preveč. Nič ni mislil pri tem, da bo to na škodo družini. Katico je imel rad kakor prej, pa otročka seveda. Vedel je, da ima dekle fanta, da se bosta vzela, ko pride od vojakov in se odselila v drugi kraj, a kaj, ko se je znala tako preklicano smejati, tako toplo pogledati. Pa jo je nekajkrat vzel kam s seboj. Vselej si je rekel, danes bo zadnjikrat, potem bom na to pozabil. In prišel potem seveda pozno domov. Lagal je Katici, dokler ga žena ni ujela na laži. Hudo jo je prizadelo. Andrej se je prestrašil, malo pa mu je bilo celo všeč. Mislil si je, glej kako zelo rada me ima. Pa

še to: moški sem in zelo malo jih je, ki ne bi imeli kje kakšne prijateljice. Katica je terjala pojasnilo, prosila, moledovala je zanj in prav to ga je še bolj utrdilo, da je šel v prazen izgovor: Neumnica, kaj kvasiš traparije. Le kdo te je tako nalaгал? Ona pa je vedela, da laže, da se izmika. On, njen Andrej, da je tak! Odločila se je, da gre proč. Šla bo k

prijateljici v drugo mesto. Bo že dobila kakšno zaposlitev. Vzela je otroka in ju posadila v avtomobil. »Gremo na izlet,« jima je povedala. Veselo sta poskakovala in se smejala. Odpeljali so se, a k prijateljici v drugo mesto niso prispeli. Otroka sta bila tako živahna, ona tako razburjena in zgodilo se je nekje sredi poti. Katica in Andrejček sta bila mrtva, le mali Igorček, ki ima tako velike, čisto mamine oči, je ostal Andreju, kot živ očitek do konca dni. Če bi... če bi... Ah, kaj, ko je za vse prepozno.

Zato je prav na to pomisliti prej, ali ne?

Ina

Ze kar v navado je prešlo, da so prodajne police s ploščami in kasetami domačih ansamblov v novoletnih dneh spet pošteno založene in da je na njih res kaj najti. Pa naj gre za nove izdaje že uveljavljenih skupin, za posnetke izvirne ljudske glasbe ali za prve plošče ansamblov, ki šele trkajo na vrata diskografskih hiš. Pa lepo po vrsti...

filatelija

Skupnost jugoslovanskih PTT je 23. septembra izdala večbarvno znamko za 4,90 din v počastitev XXI. zasedanja generalne konference UNESCO, ki je bilo v Beogradu od 23. septembra do 28. oktobra 1980. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization — Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo) je bila ustanovljena v Londonu 16. novembra 1945, Jugoslavija pa je postala članica te organizacije 31. marca 1950.

Motiv na znamki kaže pogled na Kotor (UNESCO ga je vpisal v seznam svetovnega kulturnega in na-

rnega bogastva) in znak UNESCO. Osnutek je naredil akademski slikar Andreja Milenković iz Beograda. Znamke je natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v večbarvnem ofsetnem tisku v prodajnih polah po 9 kosov.

Ves čas trajanja zasedanja generalne konference je bila v beograjskem muzeju uporabnih umetnosti filatelistična razstava YUPHIL-UNESCO 80, na kateri je 36 jugoslovanskih razstavljavcev z izvlečki iz svojih zbirk prikazalo najpomembnejše iz zgodovine znamke in filatelije na področju današnje Jugoslavije. Številni gostje, med njimi tudi britanska ministrska predsednica Margaret Thatcher, so razstavo pohvalili kot izredno uspešno.

Ob tradicionalnem srečanju otrok Evrope pa je Skupnost JPTT izdala 2. oktobra dve priložnostni znamki za 4,90 in 13. din. Na obeh znamkah je reproducirala otroški risbi in

sicer na prvi risbo osemletne učenke Gabrijele Radojević iz Novega Sada, na drugi pa risbo šestletne Renate Pisaričkove iz Znojma na Češkoslovaškem.

Srečanje otrok »Radost Evrope« je manifestacija prijateljstva in solidarnosti otrok vse Evrope ob proslavi mednarodnega dneva otroka. Inicijator, ustanovitelj in gostitelj srečanja (lani že dvanajstega, je mesto Beograd.

Grafično obdelavo risb za tisk znamk je oskrbel akademski slikar Andrija Milenković iz Beograda. Znamke je v večbarvnem ofsetnem tisku natisnila tiskarna »VEB Wertpapierdruckerei« iz Leipziga, DR Nemčija, v prodajnih polah po 9 kosov.

Na dan izida obeh izdaj znamk je kot običajno dala Jugomarka v prodajo ovitka prvega dne, ki sta stala po 2,50 din.

sestavljajo instrumentalne priredbe narodnih in uspešnic znanih ansamblov od Avsenikov, Slaka, Borisa Kovačiča do Alpskega kvinteta.

Posebej pa velja opozoriti na tri plošče z izvorno ljudsko glasbo, ki so jih založili pri Helidonu. Že spomladi letos je izšla velika plošča z napevi iz Porabja, zdaj pa sta se ji pridružila še dve: DOLINA REZIJE in NEDIŠKI POUBI, zanimivi plošči, pa katerih bodo z veseljem segli vsi, ki jim je kaj do nepotvorjene slovenske pesmi. Med festivalskimi izdajami plošč in kaset bodo ljubitelji poskočnic našli nekaj plošč z ansambli iz letošnjega Ptujkega festivala, na voljo pa so tudi plošče in kasete tretjega festivala »Melodije morja in sonca«, letošnje »Vesele jeseni« ter nedavno tega končanih »Dnevov slovenske zabavne glasbe«. Pa obilo užitkov pri poslušanju!

vaš kotiček

Posestvo na prodaj

— Po ugodni ceni prodam enonadstropno hišo 20 × 10 m /18 sob in lokal/, primerno za gostilno s prenočišči. Posestvo je med Celjem in Mariborom — 7 km od Slovenske Bistrice in prav toliko do Sl. Konjice, 250 metrov od nove avtoceste. Zemljišče sestoji iz 1 ha dobrega gozda, 2 ha sadovnjaka, vinograd in obdelovalna zemlja — tri majhne njive. Posestvo je novo. Vrnil sem se nazaj v Avstralijo k svojim otrokom, posestvo pa dal v najem brez najemnine za 15 let. V primeru prodaje se najemninska pogodba avtomatično razveljavi. Vse premičnine so last najemnika. Zidava me je stala 75

slovenski lonec

Star petelin — kot divjačina

Najprej pripravimo kvašo: V lonec nalijemo liter vode, ki ji dodamo majhno sesekljano čebulo, strok strtega česna, korenino peteršilja, vejico zelene, nekaj koscev rdečega korenčka, lovorov list, 2 dišeča klinčka, šetraj, vejico rožmarina, 4 brinove jagode, košček limonine lupine, nekaj zrn celega popra in vejico majarona. Vse skupaj kuhamo četrtr ure in ko je kvaša kuhana, ji prilijemo 3/8 l kisa.

Petelina očistimo in damo v skledo, polijemo z vročo kvašo in dodamo še kozarec

cvička ali drugega kislega vina. V tej kvaši pustimo petelina en dan. Zatem ga solimo, pretaknemo s koščki prekajene slanine in damo v primerno posodo. Dodamo žlico masti, nekaj koscev korenja, peteršilja in čebule, pokrijemo in dušimo petelina dva do tri ure. Med dušenjem ga zalivamo s kvašo. Ko se meso zmehča in zarumeni, razmotamo v četrtr l kisle smetane žlico moke in prilijemo k petelinu, zatem pa še četrtr litra juhe. Ko v tej omaki nekaj minut vre, ga vzamemo iz lonca, zrežemo na kose, jih zložimo v skledo in oblijemo z omako.

tisoč avstralskih dolarjev, prodam poceni. Ponudbe pošljite na spodnji naslov. V pošteb bi prišla tudi zamenjava za hišo v Avstraliji. Naslov: **Simon & Johana Kropich, Lot 25 Bong Bong Rd., Dapto 2530 N. S. W., Australia.**

Prodajam novo dvosobno, kompletno opremljeno stanovanje s pokritim balkonom na lepem sončnem kraju v Radovljici pri Bledu. Ker živim v Švici, želim prodati stanovanje za devize. Za ogled stanovanja in ostale informacije se oglasite na naslov: **Zalik Vinko, Finžgarjeva 19, 64240 — Lesce (Gorenjska), Slovenija, Jugoslavija.**

— Iščem Zupančič Marjana iz Jesenic, do leta 1951 je bil zaposlen kot TT mehanik na Jesenicah. Prosim, da se mi oglasi ali pa sporoči svoj naslov pod šifro »Bled« na Rodno grudo — »Mimi Ljubljana« —.

Prodajam visokopritlično novozgrajeno družinsko hišo izmere 9 × 10 z garažo in kletnimi prostori ter 48 arov zemlje (vinograd, njive, sadovnjak), ležeče na zelo razglednem kraju, 5 km od Gornje Radgone in 1 km od glavne ceste Maribor — Plitvički vrh, za 65.000 DM. Pojasnila daje **Franc Kreuch, D-8046 Hochbrüick, Heidenheimerstrasse 3, Zahodna Nemčija**

Rojaki v Argentini!

Iščem nečakinjo Marijo Lavrič, rojeno Avžlahar iz Loškega potoka. Z možem in 6 letnim sinkom je še leta 1954 živela v **Mendoza, Almirante Brown, Godoy Cruz 1402**. Nekaj let prej jim je umrl prvi 8-letni sinko. Kdor bi karkoli vedel o tej družini, ga lepo prosim, da mi to sporoči na naslov: **Angela Platiša, Groharjeva 9/a. 61000 Ljubljana, Jugoslavija. Iskrena hvala!**

Začnimo z »jubilanti«: ansambel ŠTIRJE KOVAČIČI, ki praznuje letos 25-letnico uspešnega nastopanja, je ob svojem prazniku izdal jubilejno ploščo z naslovom »Luči Slovenj Gradca«. Skupina OTTAVIA BRAJKA s Primorskega je ob desetletnici delovanja izdala album z 12 skladbami in ga naslovila »Na obali sem te srečal«, s katerim je te dni odšla na že četrto turnejo po Kanadi. Ansambel FRANCA MIHELICA je pri Založbi kaset in plošč RTV Ljubljana izdal veliko ploščo z naslovom »Košček domovine«, pri isti založbi pa je svojo prvo ploščo posnel tudi KVINTET ŠTATENBERG (naslov: »V krogu prijateljev«), bolj znan med našimi rojaki v okolici Düsseldorfa, kjer več let živahno deluje. S prvo solistično ploščo se je v domovini predstavila kanadska rojakinja MARIJA AHAČIČ-POLLAK. Pri Helidonu so jo naslovili »Tečejo, tečejo, nitke«, pevko pa spremlja trio njenega brata Vitala. Za prijatelje ansambla LOJZETA SLAKA bo nedvomno razveseljiva vest, da je ploščo »Na vseh straneh sveta«, ki so jo nekaj časa zaman iskali, zdaj moč najti v vseh trgovinah z gramofonskimi ploščami. FANTJE TREH DOLIN so za naslovno vižo iz programa zadnje plošče izbrali napev »Moj stari kraj«, GORENJCJI iz Radovljice, s katerimi prepevata Franc Koren in Sonja Gabršček, pa »Zdravljico prijateljem«. Do prve plošče z dvanajstimi skladbami se je dokopal GRIŠKI KVINTET iz Griž v Savinjski dolini, po dolgem času pa se je z novimi posnetki na plošči predstavil spet PIHALNI ORKESTER FRANCIJA PUHARJA. Program

PIONIR

NOVO MESTO

Z O. SOL., KETTEJEV DREVORED 37, TEL.
21826, POŠTNI PREDAL 89, TEKOČI RAČUN
52100-601-10173, NOVO MESTO, TELEX 35710

SKUPŠČINA OBČINE DOMŽALE IZVRŠNI SVET

VSEM OBČANOM IN DELOVNIM LJUDEM
ČESTITAMO ZA NOVOLETNE PRAZNIKE –
SKUPŠČINA OBČINE, IZVRŠNI SVET IN
DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE
OBČINE DOMŽALE

DONIT

KEMIČNA INDUSTRIJA, n. sol. o. MEDVODE
Telefon: 061/611 106 Telex: 31 365 YU Donit

FILTRI ZA GORIVO, ZRAK IN OLJE IN IN-
DUSTRIJSKI FILTRI • TESNILNI MATERIA-
LI • KOVINOPLASTIČNA TESNILA ZA
MOTORNO IN DRUGO INDUSTRIJO • SIN-
TETIČNE SMOLE • MASE ZA STISKANJE •
TEKOČA PLASTIKA • ODPRESKI IZ PLA-
STIČNIH MAS IN FRIKCIJSKIH MATERIA-
LOV • TEHNIČNI LAMINATI • ŽIČNE IN
PLASTIČNE MREŽE, PLETIVA IN TKANINE
• SINTETIČNA LEPILA • POLIRNE IN BRUS-
NE PASTE • ELEKTROIZOLACIJSKI IZDEL-
KI • ELEKTROINSTALACIJSKI VOZLI IN
RAZDELILNE OMARICE • OKRASNA KE-
RAMIKA • POLIESTERSKI LAMINATI IN
DRUGI IZDELKI • ELEKTROIMPREGNA-
CIJSKI MATERIALI • ANTENE • GUMBI •
ČISTILNA SREDSTVA

dekorativna

LJUBLJANA, CELOVŠKA CESTA 280

Tovarna dekorativnih tkanin

Pohištvene tkanine:

Listne, žakarske, plišaste tkanine,
dekorativne tkanine, ročno tkani izdelki,
okrasne blazine, gobelinske preproge,
vozlane preproge, tapiserije . . .

Furniture textiles:

Shaft cloth, jaquard textiles, plush textiles,
decorative textiles, hand-woven products,
decorative pillows, gobelin carpets,
knotted carpets, tapestries

Ljubljana, Celovška 280. 61 000 Ljubljana.
Telefon: 061 554 241, telex: 31305 yu dekor.

ARCOMURKA

DO Trgovsko podjetje
PRVI JUNIJ
Trbovlje

TOZD

GRADITELJI STANOVANJSKIH HIŠ — POZOR!

Ob koncu leta, ko se vračamo v domovino na dopust, boste verjetno zopet razmišljali, kje bi nabavili potrebne stvari za vaš dom in družino.

Če boste gradili stanovanjsko hišo garažo ali vikend, ali želite morebiti opremiti svoje stanovanje z novo pohištveno opremo ter ostalimi gospodinjskimi stroji, vam priporočamo, da se javite po informacije ali med dopustom obiščite prodajalne Trgovskega podjetja »Prvi junij« v Trbovljah in to: — poslovalnico ter salon pohištva — za pohištvo, — paviljon Tehnograd, Železnino ter Inštalater — za ves gradbeni ter instalacijski material in ostale priključke (tudi cement, opeko, apno, okna in vrata, centralne peči, salonitno kritino in tako dalje), — Veleblagovnico — za nabavo gospodinjskih strojev, aparatov, konfekcije, tekstila, čevljev itd. — poslovalnico Dekorativa — za tople pode, zavese itd.

Prav tako vam priporočamo ogled vseh ostalih prodajaln Trgovskega podjetja »Prvi junij« v Trbovljah. Vse informacije lahko dobite direktno v navedenih poslovalnicah (tudi telefonsko) ali pa v komerciali podjetja na telefon (061) 821-172. Lahko zahtevate tudi predračune ter izvršite nakazilo avansov na žiro račun 52700-601-10259 TOZD

Maloprodaja.

Torej dragi zdomci! Ob prvi priliki nas obiščite in v naših trgovinah vas bodo postregli z vsem, kar rabite za svoj dom in družino ter boste zadovoljni.

ZAVOD ZA MEDICINSKO REHABILITACIJO

ZDRAVILIŠČE LAŠKO

Je v središču Slovenije na nadmorski višini 231 m ob spodnjem toku reke Savinje. Termalna voda je uvrščena med radioaktivne akrototerme. Dejavnost Zdravilišča je medicinska rehabilitacija travmatoloških, ortopedskih, revmatoloških, nevroloških, cirkulatornih, dermativno-degenerativnih in gerontoloških primerov lokomotornega aparata. Specialno področje, na katerem ima Zdravilišče izredne uspehe, so obolenja hrbtenice (spondylosis deformans, degeneracije in hernila disci, Mrb Bechterew), deformativne artroze (posebno kolčnega in kolenskega sklepa), periferne obolenosti živcev (npr. po poliomyelitisu), periferne prekrvavitvene motnje, sklepni revmatizem, posledice po poškodbah okončin, hrbtenice in prsnega koša.

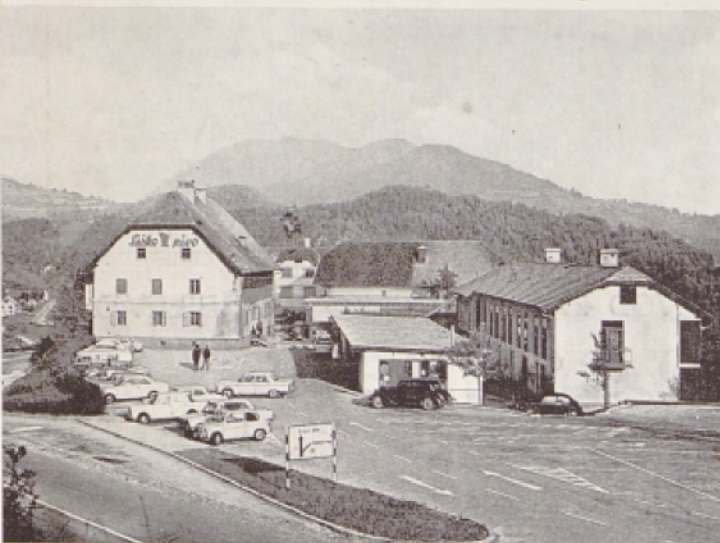
Zgodovina Zdravilišča sega v leto 1852, ko je bilo zgrajeno, leta 1975 pa je bilo zgrajeno novo zdraviliško poslopje, ki omogoča sodobno medicinsko rehabilitacijo. Zdravilišče ima kapaciteto 334 postelj v glavni novi stavbi z eno- in dvopostelnimi sobami z lastnimi sanitarijami in predsobami ter v stari glavni stavbi in dependansah »VILA DEBRO« in »VILA REČICA«.

V Zdravilišču je urejena nepretrgana zdravstvena služba, ki zdravi s sodobnimi metodami, kot je balneoterapija, individualna in skupinska kineziterapija, manipulacija sklepov hrbtenice, nizkofrekvenčna in visokofrekvenčna elektroterapija, ultrazvočna terapija, helioterapija, termoterapija, manualna masaža, mehanoterapija, delovna terapija, medikamentoza in dietalna terapija.

Zdravilišče je odprto vse leto. Prospekte in informacije dobite na naslovu:

Zavod za medicinsko rehabilitacijo Zdravilišče Laško, 63270 Laško.

Restavracija z garni hotelom pri Konšku na Trojanah

Do Ljubljane je 39 km in do Celja 36 km od Trojan, kjer je znana Konškova restavracija. Slovijo po odlični domači in mednarodni kuhinji: predvsem po piščancih, pečenicah z zeljem, klobasah, zavitkih, — in krofih.

Ze drugo leto pa posluje ob njej, sredi prijaznega hribovja ob zelenih gozdovih z vabljivim pogledom na Zasavje, garni hotel. Prijetno in sodobno je urejen, ima sobe s prhami, WC, balkoni, zajtrkovalnico pa družabni in banketni prostor z barvnim televizijskim sprejemnikom.

Trojane, stari Rimljani so jim rekli Atrans, so kraj, ki nudi številne možnosti oddiha in počitka. Ob gostišču je velik parkirni prostor za osebna vozila in avtobuse, možni pa so prijetni izleti v bližnjo in daljno okolico — na Zasavsko goro, Čemšeniško planino, ogled nekropole v Šempetru v Savinjski dolini in v Domžale, ki so močno trgovsko in gostinsko središče.

Dolgoletni tradicionalni — in preizkušeni izrek je:
Na Trojanah bomo počili, se nahranili in odžejali!
Naslov: 61222 Trojanah. Telefon: 061/73-534
in 061/73-535 (od 8. do 14. ure prek pošte)

**rodna
gruda
slovenija**

english section

*RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/23 102*

*Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren
(Editor-in-Chief)
and Jagoda Vigele.*

*English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M. A.*

*RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.*

*Yearly subscription for overseas
countries is 8.— U. S., 10.—
Canadian or 7.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account. No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.*

News

The »Unesco« Conference in Belgrade

From September 23rd to October 28th Belgrade was not only the host-city for the general conference of the United Nations Organization for Education, Science and Culture, but it was also a special kind of meeting-place for many different cultures.

On the first day of the conference a concert was given by the well-known Colegium musicum. The next day about one thousand amateurs from Vojvodina appeared in a concert entitled "Vojvodina sings and dances". On September 25th a concert was given by the "Slovenski oktet", and on the 26th by the "Zagrebski solisti". All these concerts were part of the accompanying programme, and they will be followed by visitors from other countries, including a folklore group from Australia, two philharmonic orchestras from Sofia, a folklore group from Greece, solists from Hungary and Romania, and performers from Finland, Mali, Japan, China, Uruguay, Irak and elsewhere.

Five exhibitions have been prepared at the Sava Centre about science and technology, Islamic art and about several towns which have been restored and protected with the cooperation of UNESCO.

The »Edvard Kardelj« Prizes

The proposal of the Praesidium of the Central Committee of the League of Communists of Yugoslavia for the establishment of the "Edvard Kardelj" prizes has been accepted by the Federal Chamber of the Assembly of Yugoslavia.

With the introduction of these prizes, which will be awarded for exceptional achievements in the develop-

ment of socialist self-management in theory and practice, the work of Edvard Kardelj will provide permanent inspiration for future generations in the struggle for socialist self-management. These high prizes will take a special place among the existing top awards made by Society. They will be awarded, at an interval of not greater than three years, to individual scientific and other institutions as well as to organizations of associated labour.

Brochure in Tito's Memory

On the occasion of the fifth meeting of the coordinating group of press agencies of the nonaligned countries, the Nicaraguan news agency New Nicaragua published a brochure in memory of and as a sign of respect towards the late President Tito of Yugoslavia. The brochure contains Tito's thoughts about the role of the mass media and about the new information system.

Marine Law Courts to Be in Split

At the conference on marine law the leader of the Yugoslav delegation dr. Anton Vratuša sent a written request to the chairman of the Group 77 of developing countries, in which he proposed that the application concerning Split's candidature for the head-quarters of the future marine law courts be sent to all member countries of the Group. This application was made already in 1977. The Yugoslav government considers that the choice of Split would be acceptable for all countries with respect to Yugoslavia's geographical position, and also with respect to her non-alignment and political system and her policy of good neighbours and open borders.

Gift to Yugoslavia

A reception was held by the Yugoslav Ambassador to the U. S. A.,

Budimir Lončar in honour of Elsie Beaumont, the widow of the well-known American painter. Mrs. Beaumont had presented one of the paintings made by her husband to the National Museum in Belgrade as a sign of deep respect towards the late President Tito and Yugoslavia. Ambassador Lončar thanked Mrs. Beaumont warmly for the gift, and in particular for her kind words about President Tito.

Durmitor National Park-Part of the World's Cultural and Natural Heritage

The area around Mt. Durmitor and Ohrid, together with Lake Ohrid has been entered in the list of the world's cultural and natural monuments by the World Committee for Cultural and Natural Heritage which is part of UNESCO. This decision was made recently at the proposal of the Yugoslav government. Similar decisions were also made by the World Committee on Cultural and Natural Monuments with respect to the cultural and natural monuments of a larger number of countries from Africa, Latin America, Asia, Europe and North America.

Recognition for «Splošna plovba» of Piran

Recently the Slovene shipping firm "Splošna plovba" of Piran was presented with a special award by the American agency "Metson" for the rapidity and exemplary maintenance of the express route between the Mediterranean and the American Pacific ports. Our ships cover this distance in 22 days.

When the ship "Kranj" docked at Long Beach, California the President of the Metson agency Rolf Kernan told representatives of the American press, that "Splošna plovba" was an exceptional enterprise which had contributed a lot towards the increase of cargo traffic between the Pacific Coast of the U. S. A. and the Mediterranean and West Africa countries.

The Ljubljana Wine Fair is Biggest in the World

This year a record number of exhibitors from all parts of the world were attracted to this year's International Wine Fair in Ljubljana: a total of 510. Before the official opening of the fair

At Lake Bled

*The mountains lie behind a cloudy screen;
The lake is beautiful, its waters green.
The 'Pletnas' and their oars are sad today
Because the sun has gone, the swans have flown away.
The air is fresh just like a baker's bread
And on the mountain's top: A castle you named Bled.*

Bled
28 May 1980

Yehuda Svoray, Melbourne
Australia

the international jury had tasted 179 samples of alcoholic drinks and 77 samples of non-alcoholic drinks. At the fair it was announced that so many samples of wine are not assembled at any other of the world's wine fairs.

Conference of the World Union for International Law

The conference of the world union for international law was held in Belgrade under the sponsorship of the Yugoslav government. Taking part in the conference were 700 theoreticians and professors of international law from all parts of the world, foreign ministry advisers and other well-known scientists from this field.

The participants at the conference were greeted by the retiring President of the World Union for International Law, Enrique Syqia and the President of Council of the Union, Lord Wilberforce. The new President of the Union for the next two years, Professor Smilja Avramov, spoke about the significance of this meeting and the increasing need for cooperation and understanding between countries and of the ever-increasing efforts to set up on a just basis in a legal way such a legal and economic order in the world that will be to the advantage of all humanity.

183 Inventions Registered in Slovenia last Year

Last year 183 inventions were registered at the Ljubljana Patents Office from all Slovenia, mostly from the fields of electronics and pharmacy. Eighty-eight of the registrations were filed by individuals and 95 by basic organizations of associated labour. As in past years most of the applications for inventions were made by "Iskra" from the field of electronics, the Jožef Stefan Institute from the field of chemistry and physics, and "Krka" and "Lek" from the field of pharmacy.

Anna Praček-Krasna's 80th Birthday

**O, zemlja rodna,
po tvoji grudi spet mi gre korak!
In moj pogled objemlje te in boža.**

**(Oh, my native land,
upon your soil I stride again!
And my eyes embrace and caress you).**

With these lines and with many others Anna Praček-Krasna expressed her joy upon returning to her native country after having lived for several decades abroad. Anna Praček-Krasna, a poet and writer, has been one of the most prominent cultural workers among American Slovenes for the last half century. This year, on November 30th, she will be celebrating her 80th birthday at home, in the Vipava valley where she was born and where she had longed to return all those years.

What did Anna Krasna tell us about her work and her life?

"In the Autumn of 1917 the last severe battles along the Soča Valley and at Doberdob were being fought and the Italian troops were being pushed back towards the Piava river. It was probably at that time that my fate was decided. For it was at that time that we lost our parents; first my mother died, and then, two months later, my father. The three surviving children were aged from 9 to 17. My two brothers returned home soon after the war finished, but we had to plan for the future by ourselves, without

The village of Volča with the church of St. George (sv. Jurij) (photo: A. T.)

Winter in Slovenia — the hay-rack in snow (photo I. M.)

our parents and without any other help. I decided to go to America, where some of my friends had gone, as well as a family from our village, who went to join their father. I had a girl-friend in that family, too, who later became my sister-in-law in America. The decision wasn't easy. I didn't like to leave my younger sister, but I was sure I would be able to help her better from America. I didn't want to stay under Italian rule, as already at the start of the occupation of Primorsko the Italians often used rough treatment. I was most shocked when I saw a teacher from our school in chains. He had been caught by the Italian Carabinieri when teaching the lads some Slovene songs.

I knew nobody in America. I had only a far-off relative, who had sent me the necessary immigration papers. It was to him and his family that I arrived at the end of November 1920. A twenty-year-old girl, without parents, without any means of support, and without a profession or trade. And without any knowledge of the language of the country to which fate had brought me. What now? You should get married, my fellow-countrymen advised me, as this was for a long time the custom when girls came from the "old country" to America, where there were a lot of young Slovene lads before and after the First World War. I decided quickly: I'm going out to work! I'm going to a school where I can learn the language of the country. Work and school, that doesn't go together, they told me. But it did go. I got a job in the town and had the opportunity of visiting evening school classes. That was in the town of Johnstone in Pennsylvania. About four thousand Slovenes lived in the neighbourhood of Johnstone at that time. Most of them were employed in the coal-mines and in the steel-works, at the blast-furnaces. As a national minority we were well organized in the cultural, social and economic fields. We had fraternal benefit societies, society premises in which we were able to get together, the "Bled" Choral Society which was established in 1905, the Socialist Club of the Yugoslav Socialist Alliance, the Slovene Savings and Lending Society which was incorporated in 1905 and still exists today, as well as a collective shop, a band and a good orchestra. Of course as a new arrival I was soon drawn into the cultural and other activities of my fellow-countrymen living in Johnstown and its vicinity. At the same time I had to get used to the American way of life, which I found very interesting. I started writing in Pennsylvania, too, and it was there

that the seeds of my later work were sown".

That is how Anna Praček-Krasna described her first years in America. How varied and full her life was then! How full of surprises, disappointments and happiness, too. Formerly we had all been taught and accustomed to a devout religious life both at school and at home. To become a progressive and freethinking man or woman in a foreign world was not just a big step for an individual, but on the basis of such a step a new group of thinkers grew up among our American Slovene emigrants. Our Slovene National Support Unit was founded on socialist and freethinking principles, and for this reason it was attacked by the opposite camp, which predicted its end at any moment. In spite of this SNPJ grew up into the biggest fraternal support organization, which is still strong today and is led by American-born Slovenes".

In the early thirties Anna Krasna and her husband moved to New York, where she intensified her writing activities. She first sent her poems, reports and papers to "Mladinski list", and later on they were often published in almost all the more important American Slovene papers, such as "Prosveta", "Proletarec", "Majski glas", "Ameriški družinski koledar", "Enakopravnost", "Nova doba", and "Cankarjev glasnik". In 1942 she became the Co-Editor of the paper "Glas naroda" in New York, and in 1949 she helped to set up the Croatian paper "Novi List". For some time she was assistant editor of "Prosveta", and in 1954 she bought up the paper "Glas naroda" and published and edited it for 9 years up until 1963.

"Glas naroda — of all the Slovene emigrant papers and publications with which I worked during my 52 years in the U. S. A. it will remain the longest in my memory. It was founded by Frank Sachser in 1893, and I concluded it in the Autumn of 1963, when it fulfilled the seventieth year of its life. My work at this paper was connected with various difficulties, but I kept with it for twenty years. When because of other urgent business I was unable to get to the office then I sent my contributions by post. That was particularly during the years 1944 to 45, when I was employed at the War Office for Information as a translator and announcer for radio programmes in Slovene".

During the Second World War we American Slovenes did not rest. Anna didn't either. She worked to help her war-engulfed homeland together with Louis Adamič, Zlatko Baloković, Stojan Pribičević, and Etbin Kristan.

Most Slovenes from the New York area contributed to the SANS fund, and as well as this they collected money for medical equipment and other needs. The first cargo load was sent off across the Atlantic in January 1945, and the second a few months later. Anna Praček-Krasna doesn't like to talk about her contributions, but talks about the generosity of others. She never pushes herself into the foreground. She only gave a more detailed account of her work in her book "Med dvema domovinama" ("Between two homelands"), which was published in 1978. In this book she collected together her literary contributions and articles. She writes about the period between the two wars in a chapter symbolically entitled "Stand up, brothers, your homeland is calling you!"

"During the period when I was editing and contributing articles towards the Slovene papers in the U. S. A., " Anna Krasna concludes, "I paid more attention to prose, although I did write and publish the occasional poem. Now, when I have returned to my old homeland, I am collecting together all that we Slovenes have created in the U. S. A. Part of this data was published in my book "Med dvema domovinama", and a part will appear in a new book to be published soon. At the same time I would like to write a biographical novel from my life in America and about my contacts with American Slovenes".

Anna Praček-Krasna is still strong and healthy and full of plans, and we're sure she'll have the strength to fulfill them. That is what we wish her on the occasion of her 80th birthday and on the publication of her second book.

Jože Prešeren

An article at the request of readers:

Štanjel na Krasu

Before I emigrated to the U. S. A. I spent my young years at Štanjel na Krasu. I would like to read something about the history of this village and its preserved cultural-historic monuments.

M. Fortunat, Ohio, U.S.A.

Štanjel na Krasu cannot be found anywhere on a list of Slovene towns

and markets. But this settlement has so many characteristics of a town — an outer wall, closely built together houses, a marketplace, a castle keep — that one asks oneself why this village didn't grow into a town or at least a market-town.

Maybe it was the fault of particular political, economic and geographical conditions that this picturesque settlement never achieved borough or market rights. According to its hill-top position and the lay-out of its houses in terraces along the road which winds uphill, Štanjel is similar to numerous nearby Istrian towns such as Motovun, Grožnjan, Buje or Buzet. The links between these settlements go far back into prehistoric times, when fortified camps were established on these rolling hills, which later grew into Roman settlements. The prehistoric inhabitants of Štanjel left important remains behind them — a defence embankment and a graveyard, which was discovered in the 19th century.

A reminder of the Romans is given by the inscribed stones which are built into the walls of individual houses and of the castle keep. Not much is known today about when this keep, now a preserved ruin, was built. It is called the "turn", and from its top there was a strategic viewpoint over the whole settlement. Were the giant foundation stones laid in prehistoric times, by the Romans or by the later Slovene inhabitants of Štanjel or by the feudal lords of the Middle Ages?

A castle was built during the Middle Ages, which slowly replaced the keep on the top of the hill. It is thought that it was built by the Patriarchs of Aquileia (Oglej) or their followers in Štanjel. The close connections with Aquileia are proved by the name of the settlement: Štanjel. St. Daniel was a very widely spread name used in the region of the Aquilean Patriarch. At first only the church in Štanjel was named after St. Daniel. Later on the name began to be used for the whole settlement.

The medieval castle later underwent several changes. After the year 1500 it passed into the hands of the Hapsburgs, and then it was occupied, for a short period, by the Venetians. During the second half of the 16th Century and up to the end of the 17th century it was owned by the Kobenzli noblemen, who made several alterations to the building and gave it its present shape.

The nearby St. Daniel's church used to serve as the castle chapel as well. For this reason the Kobenzlis re-arranged and improved its interior in the 17th Century. The church tower with its interesting, lemon-shaped roof, belongs to that period, too. A relief

carving inside the church shows us what the castle looked like in the 17th Century.

In the inner courtyard a stone Baroque fountain used to stand with the sculptured figures of the so-called Nympei, representing the daughters of the Greek God Zeus. These sculptures surrounded the staircase connecting the lower courtyard with the upper one. Against the terraced slope on the southern side of the castle there used to spread a lovely park, which is more or less invisible today. The castle itself, too, together with a part of the village, was severely damaged during the battles between the Germans and the Srečko Kosovel partisan brigade in 1944, so that today it is mostly in ruins.

The houses and stable buildings situated on the terraced slopes along the winding road suffered less damage than the castle during the war. With their nice style of building, recalling, in places, the Roman style, also characteristic for the already mentioned castle keep on the top of the hill, their Gothic style house entrances and windows, their typical, "protruding" Primorsko kitchens and their roofs covered with stone tiles, the Štanjel houses represent some of the loveliest examples of rural architecture. Even today the rain-water runs along the heavy stone drains and stone roof gutters to fill the fountain in the upper part of the settlement.

There are as many small squares as there are fountains in Štanjel. The squares were used as meeting-places for the local people, the largest one being that around the church, which could be used for trading purposes as well.

The settlement is surrounded by a wall with towers. In places the wall is well-preserved, and in some places it is hidden by houses leaning against it. This wall was probably built as a defence against raids by the Turks, who attacked Štanjel in 1481.

Today Štanjel is slowly being reborn out of the ruins. The Republic's and the Nova Gorica institute for the protection of historic monuments have made a comprehensive plan for the protection and revitalization of this important urbanistic and architectural monument. According to this plan Štanjel is to become an important tourist centre with a hotel and other catering facilities, shops and sports grounds.

Štanjel's natural beauty, its rich cultural heritage and position near important roads fully justify the above-mentioned large-scale project.

The Statute of Ptuj

A LANDMARK IN THE HISTORY OF SLOVENE LAW

Apart from its historic past the Slovene town of Ptuj prides itself on having been the place where one of the most important legal documents in Slovene history originated — the only medieval urban statute which was written on Slovene territory outside the littoral area. It was written in 1376, that is over 600 years ago. Only one original copy has been preserved, and that copy is kept in the town library in Wolfenbüttel, West Germany. It has not yet been explained in what way the manuscript was brought to Germany. It was rediscovered almost exactly 100 years ago by Janko Babnik, a student of Law, while he was writing the first survey of Slovene legal history.

The first Ptuj statute is rich in content and represents a unique legal document. It reflects the administrative, judicial and economic system of the town, life at that time and the old freedoms of the town. Why was it that Ptuj in particular was given a statute, which, with its 193 articles, was an exceptionally comprehensive legal document in this part of Europe?

First of all it must be mentioned that in the 14th Century Ptuj was an economically powerful town, but in a fairly exposed position. Another decisive circumstance which urged the writing of the statute had to do with the unusual nature of the several lords who possessed various kinds of authority over the town. The borough lord was the Bishop of Salzburg, whereas the provincial lords were the Habsburg counts since Ptuj belonged to the province of Štajersko which was ruled by the Hapsburgs, and the lords of Ptuj castle, who were the nearest rulers of the citizens of Ptuj, were the members of family of respected Ptuj counts.

As far as its content is concerned, the first Ptuj statute provides an important insight into life in a medieval town. Thus, for instance, the statute mentions the meeting of all the citizens, which lasted 2 weeks and was held twice a year, and the so-called judicial assembly ("veča"), which represented the remains of tribal judi-

dition. The "veča" was a true popular tribunal, in which the citizens themselves were able to pass judgment, but in order to exercise this right had to pay a high fee to the official borough judge. The latter was allowed, before his statutory rights were taken away from him by the citizens, according to Article 103 to pass judgement, "at the castle moat, at the bridge, at the Drava plain, at mills which were tied to the town's possessions, on all affairs that occur to citizens. Judgement takes place always on St. Peter's day under the spear." In the section of the statute which describes "how the citizens of Ptuj behave towards the provincial ruler and the Archbishop of Salzburg" it is written:

"The gentlemen of Ptuj may not start any war with the provincial lord or the neighbours of Ptuj castle . . . The Archbishop of Salzburg may stay at Ptuj Castle whenever he so desires. At that time the lord of Ptuj must make rooms available to him. He may have a corn granary if he so desires. The lord of Ptuj may have his usual servants in the twelve courts of the castle which have been given to him. He may, as is the long custom, collect a toll for the castle's guards. He may not take a toll from the citizens of Ptuj . . ."

There is a lot else of interest in the Ptuj statute from the year 1376. That butchers from the vicinity of Ptuj must not sell meat on Tuesdays, that bakers are to be punished if they don't bake enough bread, and that the Howner of vineyards may not without the lord's permission "serve wine at an open gate and give it out of the house in barrels". There was a Jewish court in Ptuj at that time and Jews were not allowed to give pawn money on ecclesiastical valuables, bloody clothes, raw thread, unripe corn and tailored but unfinished clothes".

One hundred and thirty-seven years after the first Statute of Ptuj, Archbishop Lenart from Hodiše in Koroška confirmed the new Ptuj statute. It was the year 1512 when Archbishop Lenart took over Ptuj Castle, the town and feudal lords, and at that time the borough judge, members of the council and all vassals and inhabitants from the territory of the provincial court of the Ptuj feudal lords swore him their allegiance.

Then followed the statute of 1887, which gave Ptuj a special position with respect to "ordinary communes". The election of the Mayor of Ptuj could only be confirmed by the illustrious Emperor.

The most recent and still valid statute of today's commune of Ptuj dates from 1978.

through the american jungle

1. »The Americans are coming!« the children shouted, and dashed off bare-foot along the dusty road towards Grosuplje. Lojzek, who had been winding up a full bucket of water from the well, let go of the chain so that a hollow banging noise could be heard from the well, and ran off after them. At lunch he had heard that Kovačev France would be returning from America. Five or six years ago he had secretly left his home village, wife and children. He had debts which he was unable to pay, so he had left for America. He written to his wife, that he would be returning as a rich man, that he would repay all his debts and still have some money left over.

2. and 3. All out of breath, Lojzek ran up to the station. A group of people were standing on the platform. They were in their best clothes. Lojzek couldn't understand this, as it wasn't Sunday. He pushed up closer. »You cried when he went. But now he'll be able to show everybody,« an older woman was saying to a younger one to whom three children were clinging. »Never mind that, just as long as he's come back,« said the younger woman and stroked the children's hair. »A lot of them stay there for ever.«

»He'll bring dollars,« the older woman carried on. »Uncle's coming, too,« said Tone, pulling Lojzek's shirtsleeve.

»What uncle?« joined in Franci. »When he was poor, you didn't even want to know him, now you call him Uncle. I've heard my father . . .«

»He's my mother's brother and my uncle,« Tone replied stubbornly.

»Do you think he'll bring you anything?« asked Franci threateningly. Franci was the oldest of them all.

Tone, who wanted to make the best of the opportunity to show his mettle, took a deep breath and put up his fists, when the whistle of the train was heard in the distance.

4. and 5. People had started to shout and wave. Lojzek avoided the crowd and took up a position right next to the railway-line. A vigorous man grabbed him by the ears and pulled him back:

»Look at the little brat! He'll get run over by the train.«

The train was already very near. All eyes were fixed on the windows, as if competing as to who would see the American first. At one of the windows Lojzek caught sight of a face with a broad smile, a black hat with a narrow brim and a bright red necktie.

The train came to a halt. The woman who was standing behind him rushed towards the carriage door.

»France! France!« she exclaimed and her shouts stifled cries of others who

were pushing forward towards the door. And then the doors opened, slowly. He stood on the high step of the carriage and looked around at the people gathered in front of him. He was dressed in a dark blue suit with a waistcoat, and out of his waistcoat pocket a gold watch-chain hung. On his necktie he was wearing a shining tie-pin in the shape of a horseshoe. People got out of his way in a respectful manner.

6. Only now did Lojzek notice a man unknown to him who was standing behind the first man, and carrying two heavy suitcases. France got down from the train, and the stranger followed him like his shadow.

»Father's arrived,« said France's wife and edged the children forward in front of her. The two older children kept silent whereas the youngest child started to cry.

»Let's go,« said France and started on his way towards Blato with wife and children, and the villagers. Before doing so he indicated his fellow-traveller next to him. »He's Komarjev, from Grahovo,« he said in an apologetic manner.

Lojzek trotted after them and the gold chain hung in front of his eyes.

7., 8., and 9. That evening it was a long time before Lojzek could fall asleep. In front of him he saw an open plain, surrounded by rocky mountains. A herd of horses were grazing peacefully. If he wanted to reach the rocky mountains and get to the gold he must catch one of the horses and tame it. Like an Indian he started to creep towards the herd. He was afraid that the wind might change its direction, and that the animals might sense his presence. A mare neighed. Lojzek trembled. The handsomest stallion raised his head, with inflated nostrils. They're going to stampede, Lojzek thought. But the next moment the

herd was grazing peacefully once again. Then he dashed out of his ambush, jumped on the stallion's back and took a firm hold of his mane. The horse reared up on its kind legs and shook its head wildly. The herd galloped off into the distance. For some time the rider and the horse fought to gain superiority. The horse was defeated.

Lojzek headed towards the rocks proudly. There the gold was waiting for him. An old settler had drawn a map of how to get to the goldmine on a piece of paper. He had told him that he would have to fight with the Red Indians, too, who live in that territory. It was a long

journey. The rider's head leant against the horse's mane.

The howling of coyotes broke the silence. The rider sat up in his saddle, night. A dark form suddenly appeared in front of him. From the feathers he knew it was a Red Indian. The rider looked around him in fright. He was surrounded by a wall of dark figures.

Outside an owl hooted. Lojzek sat up in bed and looked at his sleeping brothers. Through a crack in the door he saw a light, and heard his father and mother talking together. He fell back to sleep.

10. The next day Lojzek was looking out for the American in the morning. Tone was nowhere to be seen, either, to tell him what Uncle had brought him. In the evening Father took his hat and went out. It was unusual. Lojzek knew he had gone to the inn, where Kovačev Franc would be bound to drop in, too. So he disappeared unnoticed after him.

Already at a distance a lot of heated voices could be heard from the room at the inn. Father went in. Lojzek waited a little, and then pushed the door open carefully. He then dashed over to the stove where other children were crowded and hoped that his father wouldn't see him.

11. Seven or eight grown-up men were sitting at the table. Kovačev France was one of them. He had his hat pushed back on his forehead. He had taken off his jacket, and the gold chain and tie-pin shone even more brightly. Lojzek noticed a shining watch on France's wrist, too.

»Another litre here,« bellowed out France and banged his first on the table so that Lojzek was afraid the watch might get damaged. »I didn't drink »cviček«. I drank beer, I certainly lapped it up. But we worked hard, too. I know what you're thinking. If he's brought dollars then we could, too. But America's not Kranjska. There you can be trampled down in the crowd.

12. The men pressed closer to him, and drank and listened in silence. »First I worked in a mine, in Pennsylvania, then I went to Kansas. There I thought that I wasn't going to survive. Twice we were buried. The second time it happened I swore to myself that I was never going to go underground again. I'll work, but on the land, I said to myself. I went first to Virginia. There I bought a piece of land, well it's bigger than the biggest farm in Blato. I sold it and earned ten times the original price. I wrote home to my wife, that she should come to America, but she didn't want to. So I came back. I'll tell you this much, America's not for everyone!«

At the table Father made a move, and Lojzek jumped down, frightened, from the stove and ran off home.

al maestro de nuestra escuela encadenado... lo descubrieron los carabinieri cuando enseñaba a cantar canciones eslovenas a los jóvenes en la hostería del pueblo.

En América no conocía a nadie. Tenía sólo un pariente lejano quien me había enviado los papeles necesarios para emigrar. A fines del mes de noviembre del año 1920 llegué a casa de su familia. Después de muchas peripecias, de haber estudiado de noche y trabajado durante el día, tenía tiempo además para dedicarme al trabajo cultural que se desarrollaba en los clubes de Johnstown en Pensilvania.

Tenía apenas veinte años, sola, sin padres y sin medios económicos... «Así nos cuenta Anna Krasna sobre sus experiencias y vivencias. Participó en la conducción y redacción de muchas publicaciones. Escribió además siempre poesías y artículos. Con el marido se mudan a Nueva York. Ayuda a dirigir varios periódicos. Entre ellos el «Glas naroda», publicación periódica que en octubre del 1963 cumplía 70 años de labor entre los eslovenos de América del Norte.

«La voz del pueblo (Glas Naroda)... es entre todos los periódicos con los cuales he trabajado y dirigido al que tengo más cerca de mi corazón. Lo fundó Frank Sachser en el 1893 y lo concluí yo en el 1963 cuando cumplía 70 años de vida. A pesar de las dificultades estuve a su lado durante veinte años. Cuando no podía entregar personalmente los manuscritos los enviaba por correo. En especial durante la época entre el 1941 y el 1945 cuando era empleada de la oficina de informaciones de guerra como traductora y locutora para las emisiones radiales en idioma esloveno.»

Durante la segunda guerra mundial también los eslovenos americanos no descansaban. Entre ellos tampoco Anna. Con Louis Adamič, Zlatko Balokovič, Stojan Prebičević y Etbín Kristan colaboró intensamente en la comisión de ayuda a los combatientes en guerra de la madre patria. El fondo SANS funcionaba en N. York. Además de éste había comisiones de fondos monetarios para la compra de material médico, aparatos, etc. La primera de las naves de ayuda partió hacia Yugoslavia ya en enero del 1945, la siguiente un par de meses más tarde. Anna Praček nunca habla de sí, siempre alaba a los demás es demasiado humilde y siempre queda en segundo lugar. Con detalle escribió de todo lo pasado recién en su publicación «Entre dos patrias» (Med dvema domovinama), libro que salió a la venta en el año 1978. En el mismo hay varios fragmentos de sus libros y es-

critos. Durante la época de la segunda guerra mundial nos habla en el capítulo intitolado «Hermanos, de pie, la patria os llama!»

«Durante la época que era redactora, publicista y escritora de los periódicos diarios eslovenos un USA — comenta al final de la entrevista Anna Krasna — me dedicaba en especial a la prosa, si bien de tanto en tanto escribía también poesías. Ahora que he vuelto a mi patria colecciono todo lo que hemos escrito o hecho los eslovenos en USA. Aparte del libro «Entre dos patrias» dentro de pocos días aparecerá otro libro que continuará la labor del primero. Aparte desearía además publicar una novela autobiográfica de mi vida en América y de los contactos con los eslovenos de allá...» Anna Praček se conserva a pesar de sus casi ochenta años todavía sana y fuerte, llena de energía hace planes para el futuro. Estamos seguros que tendrá la fuerza necesaria para realizarlos! Es por ello que además de los mejores deseos le felicidad le auguramos un feliz cumpleaños éxito para su segundo libro.

(J. Prešeren)

Reconstruye el hospital Franja

Este atractivo e interesante lugar, Pasice, es un canón que está situado cerca de Cerklno. Hace poco entró en concurso como candidato a la inscripción de su «Hospital Franja» en el Registro de la UNESCO. Anualmente lo visitan más de 50.000 personas.

Cuando construyeron este hospital nadie pensó en aquellos momentos que un día sería éste proclamado monumento nacional. Fue construido por necesidad, es por ello nuestro deseo que quede tal como era. Lástima grande fue su abandono después de la guerra. Es así que más de uno de los visitantes llevó consigo algún objeto de recuerdo. Claro está que se está investigando cómo fueran hurtados. Los expertos en cuidado de la fauna, flora y cultura histórica del lugar están procurando en estos días de dar al hospital la mejor forma posible, claro está siguiendo los planos originales que los volvieron a ejecutar los ex combatientes heridos y personal médico que había trabajado en Franja, durante los últimos meses del 43 hasta mayo del 1945.

Entrevista a Anna Praček!

Oh, tierra mía, por tu suelo nuevamente camino! Y mi mirada te abraza y acaricia.

Con estos versos, así como con otros muchísimos, expresaba su alegría al volver a su patria después de haber vivido muchos años en el extranjero. Anna Praček Krasna, poetisa y publicista, una de las más renombradas intelectuales entre la colectividad eslovena de EEUU en los últimos 50 años. Este año, el 30 de noviembre, cumplirá 80 años. Los celebrará en su casa natal en el valle de Vipava. Lugar por el cual su corazón siempre palpita.

Qué nos cuenta sobre su vida y obra la propia Anna Krasna? «En el otoño del 1917 tenían lugar los últimos combates de la gran batalla junto al río Soča y en Doberdob. Las fuerzas italianas estaban cercadas contra el Piave. Y fue en ese momento quizás cuando habría de determinarse mi destino. En esa ocasión perdimos en nuestra familia a nuestros padres. Primero murió mi madre y dos meses más tarde mi padre. Los dos hermanos mayores estaban combatiendo, uno de ellos hecho prisionero en Doberdob. En casa quedábamos tres hijos menores, entre 9 y 17 años. Ambos hermanos regresaron a casa después de la guerra, sin embargo los proyectos para el futuro tuvieron que hacerlos solos, sin padres, sin la ayuda de nadie. Yo me decidí por ir a EEUU adonde se dirigían también algunas de mis amigas y una de las familias de mi pueblo natal la cual iba a lo de su padre. También en esta familia tenía una amiga... la cual después en América resultó mi cuñada. La decisión no era nada fácil. Con pesar dejaba a mi hermanita menor, pero estaba segura de poder ayudarles mejor desde América. Bajo Italia no quería quedarme pues ya al principio de la ocupación de Primorska los italianos comenzaron a tratarnos crudamente. Lo que más me acongojó fue al ver